

Erindringer om en kvinde

– Et memory-work studie om unge pigers
kvindeforståelser og kønssocialisering

Skrevet af Camille Sara Rudiengard-Schaub (studienummer 38134 – csrr@ruc.dk)

Integreret speciale i Kultur- og sprogødestudier og Pædagogik og Uddannelsesstudier med
vejlederne Randi Lorenz Marselis (KOS) og Steen Baagøe Nielsen (PÆD)
Roskilde Universitet

Antal anslag: 239778 (med mellemrum)

Skrevet i efterårssemesteret 2017, afleveret den 19. februar 2018

Forord:

Gennem tilblivelsen af dette projekt, er det blevet tydeligt for mig, i hvor høj grad akademisk arbejde er en kreativ proces, eller rettere består af kreative processer. Disse processer har taget mig med på en lærerig rejse som jeg håber afspejles i dette færdige produkt.

I arbejdet med erindringer, har jeg gang på gang oplevet, både hos mig selv og andre, der løbende har læst projektets empiri, hvordan læsningen af andres erindringer, får ens tanker til at flyve tilbage til egne barndoms minder med et refleksivt blik. I erindringsarbejdet, samt brugen af memory-work metoden, har jeg derfor udviklet en stor respekt for de pågældende historier, som dette projekt er baseret på, men også for memory-work metoden og erindringsarbejde generelt. Det er derfor med stor taknemmelighed og ærefrygt, at dette projekt er kommet til, og afleveres, både overfor de piger der har gjort dette arbejde muligt, samt til alle dem, der har hjulpet og delt deres tanker og erindringer undervejs, men også til alle der læser dette projekt og måske selv bliver draget tilbage i tiden som resultat.

Memories of a woman

– A memory-work project of young girls' gender socialization and gender perception

Abstract

This master thesis investigates young girls' gender perception and gender socialization with the feminist method memory-work by Frigga Haug and her collective of researchers through the research questions: How do young girls express contradictions in gender perception and in gender socialization in written memories and talks? Which possibilities and challenges gives the memory-work method in the work with young people, body and gender?

The investigation is based on talks and written memories of 12 young girls in the age of 14-15 years, collected during four meetings throughout one month.

The analysis has its theoretical foundation based in Haug's marxistic and critical theoretic understanding of social structures and Rosi Braidotti's gender theory on the nomadic feminist subject, and uses Barrie Thorne's concepts and theory of gender socialization.

The analysis reaches the conclusion that young girls express contradictions in gender perceptions and in gender socialization in a dicotomic field with traditional beauty ideals on one side, and the ideal that is relying in yourself, is the true beauty on the other. The contradiction is underlined when the girls express a fear of being different, that is based on the bodily development, when the girls express the importance of social symbols as e.g. the bra, and the confirmation of gender perception by mothers and girlfriends. Last but not least I conclude, that the girls express a possibility "in-between" the dicotomic field shown above, in resigning from the "game" where the goal is the perfect body and personality.

I reach to the conclusion that the possibilities as well as challenges in the use of memory-work are found in its bifurcated goal and contains many possibilities when the choice is made whether to focus on research or emancipation.

Indholdsfortegnelse

Kap. 1 Introduktion	6
Introduktion til feltet.....	6
Specialets problemfelt.....	10
Afgrænsning.....	13
Specialets struktur:.....	15
Kap. 2 Metodisk fremgangsmåde	16
Introduktion til memory-work	16
Adgang til feltet – præsentation af felt og adgang.....	18
At studere unge med memory-work - Den konkrete anvendelse.....	21
Ethiske overvejelser.....	25
Opsummering af metoden.....	28
Kap. 3 Specialets teoretiske forståelse	29
At studere unge og krop.....	30
Den kritiske kønsforskning.....	31
Haug's kritisk teoretiske forståelse.....	33
Rosi Baridottis kropsmaterialistiske kønsteori	34
Kønssocialisering ifølge Barrie Thorne.....	35
Begrebsafklarende teoretisk diskussion.....	37
Kap. 4 Metodologisk udgangspunkt	39
Subjektsforståelsen.....	39
Erfaring.....	40
Den historiske forankring.....	40
Erindringer som pålidelig kilde til forskning	41
Kap. 5 Tilgang til empiri og analyse	42
Analysestrategi.....	42
Analysens struktur.....	44
Kap. 6 At hvile i sig selv er smukt	44
Forventninger til kvindelighed og kvindekrop.....	45
Tre aspekter af skønhed	46
Idealet for den smukke personlighed.....	47
At hvile i sig selv.....	48

Det naturlige.....	50
Råt for usødet – De stereotype forventninger til køn.....	51
Forventninger til piger jf. klassens drenge.....	53
Bag om kvinden – Forventninger til kvindelige kropsdele.....	54
Kontrastfyldte idealer	55
Delkonklusion.....	55
Kap. 7 Frygten for at være anderledes.....	56
Kroppen som symbol på kvindelighed.....	56
Kønssocialiseringen som proces.....	57
At være pige eller kvinde.....	58
Menstruation som symbol.....	59
Menstruation som symbolet på frygten for at være anderledes	62
Et billedes konsekvenser.....	65
Delkonklusion.....	66
Kap. 8 Når kønnet er socialt afhængigt.....	67
Kønssocialiserings sociale symboler.....	67
Tøj - social konstruktion og kroppens filter.....	68
At hvile i sig selv i forbindelse med kroppens filter.....	70
Social bekræftelse.....	72
Protest mod den sociale afhængighed	75
Hvem sidder med magten over kønnets privilegier?.....	77
Delkonklusion.....	79
Kap. 9 At melde sig ud.....	79
Forbilledernes rolle.....	79
Når skønhedsidealene ikke vejer tungest.....	82
Delkonklusion.....	84
Kap. 10 Metodologisk og metodisk diskussion af memory-work	85
Forskningsperspektivet:	85
Forandringsperspektivet:.....	88
Fremtidig brug:.....	89
Kap. 11 Konklusion.....	92
Kap. 12 Hvor er kønsforståelserne på vej hen herfra?.....	94
Litteraturliste.....	95

Kap. 1 Introduktion

Hvad vil det sige at være kvinde, og hvordan bliver man det? Svaret afhænger selvsagt af, hvorfra det kommer, ikke mindst fra hvilken krop. Men hvis svaret kommer fra en et ungt menneske i en kvindekrop under udvikling, hvordan lyder det så? Det har jeg i dette projekt søgt at komme nærmere et bud på, gennem memory-work med en gruppe piger fra en niende klasse.

På et oplæg om *den første du følte dig som pige/kvinde*, skriver en pige¹ :

En gang jeg følte mig som en kvinde²

En gang jeg følte mig som en kvinde var da jeg skulle spørge min mor om jeg måtte få en bh. Jeg spurte hende en aften inden jeg skulle sove, og det var rigtig overvældende, jeg mente at jeg var klar til at få en bh men jeg var bange for at min mor ikke mente det sammen og ville sige nej-. Men hun sagde ja. Da vi så tog ud for at købe bh'en og fik damen til at måle mig osv. følte jeg mig rigtig glad og tilfreds. Det føltes rart at jeg kunne føle mig mere voksen fordi jeg havde fået bryster. Det kan godt være jeg havde bryster i forvejen men jeg kunne bare mærke at jeg var en kvinde og var blevet mere voksen efter jeg havde fået en bh.

(Bilag 2.2 Historie C)

Ovenstående historie, er en af de fortællinger, der kom frem i arbejdet med pigegruppen, hvor jeg i løbet af en måned havde flere møder, hvor temaet køn, kvinde og krop var omdrejningspunktet. I disse historier beskriver pigerne oplevelser, der af en eller anden årsag har sat sig fast i deres hukommelse. Hvad disse historier fortæller om pigernes kønsforståelser, og de forventninger de har med sig i den socialisering de er midt i, er udgangspunktet for dette projekt.

Introduktion til feltet

Hvad er det for et øjebliksbillede af kvinderepræsentationer og køns- og kvindeforståelser, man, og ikke mindst unge piger får og præges af, når man i efteråret 2017, kigger ud i medie-, by- og forskningsbilledet? I det kommende afsnit kommer mit bud, sammen med årsagerne til at dette projekt findes relevant i dag.

Køn og kønsstereotype forestillinger er en del af vores hverdag i det postmoderne samfund, hvad enten vi ser på (sociale) medier, reklamer, bybilledet eller den akademiske verden. Termerne 'kvinde' og 'mand' nævnes dagligt i tv og radio i forskellige sammenhæng, men hvad er det egentlig

¹ Jeg anvender betegnelsen piger, efter lange overvejelser og interne diskussioner. Indledningsvist har jeg anvendt betegnelsen 'unge kvinder, på baggrund af deres udviklede kroppe, men da jeg spørger gruppen hvad de er, svarer de alle promte 'piger'. Jeg har derfor valgt at understrege deres selvforståelse, i stedet for at tilgodese mine egne ideelle og udefra-stående forståelse.

² Historier og definitioner står som pigerne har skrevet uden rettelser for stavfejl mv.

de indeholder, og måske mere relevant, i hvilken grad influerer disse repræsentationer os i vores kønsforståelser og selvbillede? Det har været nogle af spørgsmålene, der indledte mit arbejde af nærværende speciale. I det kommende vil jeg derfor præsentere nogle af de fremstillinger af køn og i særdeleshed af kvinder, som kommer til syne i det danske medie og forskningslandskab i dag.

Den 11.10.17 blev den nyeste måling i EU's ligestillingsindeks præsenteret, og Danmark viste sig igen at ligge på en anden plads, kun overgået af Sverige (Jeppesen 2017). Kvinder er i dag, som ovennævnte indeks indikerer, at finde i lederstillinger, bestyrelser, i politik, på videregående uddannelser, akademiske stillinger mv. Efterårets kommunalvalg viste også, at den kvindelige repræsentation i byrådene er steget med 3.1 procent point siden 2013, og jf. KVINFO kan dette siges at være rekordhøj (Nielsen, Jytte 2017).

Danmark har da også haft sin første kvindelige statsminister, men selvom det hverken er uhørt eller uvant, at kvinder sidder i magtfulde positioner, kan kønsfordelingen stadig diskuteres, hvilket i realiteten understreges af, at der blot har siddet én kvinde på statsministerposten. At denne ene kvinde, Helle Thorning, netop har udgivet en bog hvori hun italesætter nogle af de kønnede problematikker, hun har mødt i en så højtstående politisk position, sætter repræsentationsdiskussionen i et andet lys. Eksempelvis beretter Thorning om oplevelsen af, at kvinder og mænd ikke ubetinget får de samme spørgsmål, eller kritiske bevågenhed og behandling i medierne (Thorup, Mette-Line 2017).

Samtidig med den høje repræsentation i byrådene, og at det i dag er normaliseret at kvinder kan være ledere for store private koncerner, ministerier og partier såvel som pædagoger, satte DR i dokumentaren fra 2015, "Ti stille kvinde", fokus på en problematik, som også findes i Danmark i dag. (Ti stille kvinde 2015, DR2). Dokumentaren belyser, at mange af de kvinder, der træder ind i den offentlige debat, i den ene eller anden form, ofte udsættes for seksuelt krænkende, eller ligefrem truende kommentarer på sociale medier, mails mv.

Denne dokumentar er blot et eksempel på, hvordan seksualiseringen af kvinder og kvindekroppen er seksualiseret i vores samfund. I sommeren 2017, da dette projekt var midt i sin tilblivelse, blev den igangværende debat om sexchikane, -krænkelser og underforstået også diskussionen i forhold til, hvordan forholdet mellem mænd og kvinder er og bør være, taget til helt nye højder. I dag får ordende 'MeToo' formentlig de fleste fra den vestlige verden til at tænke på det samme, et 'fænomen' eller kampagne, der udsprang af en række seksuelle anklager mod Hollywoodproduceren Harvey Weinstein, og endte med at blive startskuddet til et fælles opgør mod en krænkende kultur,

og være noget nær en systemkritik af nogle grundlæggende tendenser i samfundet.

Seksualiseringen af kvinden og kvindekroppen bliver også fremhævet på en anden måde i samme periode som, kvinder og mænd verden over træder ind i 'MeToo-debatten', igennem det, der omtales som feminismens fjerde bølge, hvori kvindens seksuelle frigørelse fremsættes på ny. I dansk kontekst er det bl.a. personificeret i den danske gruppe Girlsquad, der netop er aktuelle med deres bog "Ludermanifestet" hvori de kræver "ordet luder tilbage", og påkræver sig retten til at være sexede, stærke og selvstændige kvinder/individer, for *deres* egen skyld (Blankholm 2017). Både MeToo og Girlsquad er eksempler på, eller endsige symboler for, en igangværende diskussion om kvindens position i sfæren mellem frigørelse og undertrykkelse, hvori kvindekroppen er kamppladsen. Hvad sætter disse stærke budskaber i gang hos unge piger, hvis kroppe er i fuld gang med at udvikle sig? Påvirker disse to 'billeder' af, hvad kvinder kan og bør være deres kønnede selvforståelser?

I forhold til den aldersgruppe dette projekt har i fokus, er grundessensen fra Metoo kampagnen, måske mere til stede i form af hævnporno og porno uden samtykke, eller digital mobning i form af ufrivillig deling af nøgenbilleder på nettet, et emne der er blevet undersøgt nærmere i Søndergaard 2016. I dette speciales empiriske undersøgelse, bliver dette problem italesat i en konkret historie om deling af et nøgenbillede (Dette uddybes i kapitel 6). Effekten af denne realitet fra de unges hverdag er præget af den lette tilgængelighed til kameraer og deling via sociale medier og høj teknologi, som er fast inventar i unges hverdag i dag. Udover, at de unge fra undersøgelsens hverdag, kan være præget af frygt for billeddeling, vokser de også op i en tid, hvor der både inden for forskning og i mediernes diskurs, er høje krav til elever. Ikke mindst de såkaldte 12-tals piger påvirkes af en diskurs om perfektion både i form af skoleresultater og fremtoning (Tonsberg 2015). Det ligger til grund for at der i dag i højere grad tales om at de unge er præget af en internaliseret følelse af skam over ikke at være så perfekte, som de selv forventer, at de 'bør' være, snarere end en skyldfølelse over ikke at leve op til deres omgivers krav og forventninger.

Seksualisering og objektliggørelse af kvinder, samt pornografisering af byrum og massemedier, har været centrum for akademiske undersøgelser de sidste mange år (Cossins 2017; Vaes m.fl 2011; Knudsen m.fl. 2007). Særligt inden for psykologien, med fokus på problematikkerne, når der sker en internalisering af seksualiseringen hos kvinderne/pigerne selv (Frost 2001; Ruckel og Hill 2016; McKenny og Bigler 2016). Bl.a. sætter Liz Frost i sin bog fra 2001 fokus på at kropsforstyrrelser (body disorders) ikke blot berører nogle få psykisk svage og syge piger, men at det er en generel

tendens blandt unge kvinder. Meget af denne litteratur tager udgangspunkt i objektifikationsteorien af Frederickson og Roberts fra 1997, som fremlægger hvordan kvinder er objektiggjort i forhold til manden, og hvordan denne objektivisering er internaliseret hos kvinden (Frederickson&Roberts1997; Moradi, Bonnie&Huang, Yu-Ping 2008; Calogero, Rachel 2004).

I nordisk sammenhæng er køn og unge blevet undersøgt i et større studie igangsat af Nordisk råd i 2004 (Knudsen m.fl. 2007: 11). En række forskere har med både kvalitative og kvantitative metoder, undersøgt 14-18 åriges forbrugsmønstre og holdninger til pornografi i perioden 2004-2006 mhp. at undersøge pornoens påvirkning på unges kønsforståelser og seksualliv (Sørensen og Knudsen 2006). Den overordnede konklusion understregede de unges øgede forbrug af porno, samt pornoens kropsidealers påvirkning på de unge. Men samtidig også, at de unge i høj grad er kritiske og reflekterende brugere, der er bevidste om pornoens fiktion ikke har meget med det reelle seksualliv at gøre (Sørensen og Knudsen 2006: 56-57; Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006).

Dette speciale undersøger til gengæld, hvordan unge piger i dag oplever kønsforståelser, og belyser derved hvilke kulturelle tendenser, der påvirker deres kønssocialisering. Med brug af memory-work belyses denne kønssocialisering ikke blot i nuet, men giver ved hjælp af erindringshistorierne også et indblik i den tidligere kønssocialisering.

Alle disse undersøgelser fremhæver at seksualisering af kvindekroppen er en del af den realitet kvinder møder i 2017. Hvor stiller det unge piger og deres kønsforståelser?

Samme paradoksale mønster viser sig, når blikket rettes mod de påvirkninger den pige gruppe jeg undersøger har haft de sidste år i deres barndom. Tøj og legetøj er i dag til forskel fra 1970'ere og 1980'ernes mere kønsneutrale fokus, ekstremt kønsopdelt i dag. Tøj er i de fleste butikker enten blåt med biler eller bolde, eller lyserødt med hjerter, selv helt ned til størrelserne for nyfødte. Det samme gælder legetøj og film og serier, som eksempelvis Disneys Frozen og Cars. Hermed ikke konkluderet at ingen piger ser og elsker Cars, eller drenge Frozen, men at tendensen er, at en stærk kønsopdeling finder sted. Under empiri-indsamlingen til dette speciale, mødes jeg da også af dette indtryk, da drengegruppen ud af en liste på omk. ti punkter over hvad de tænker og forventer af drenge, skriver både helte og julemanden på (se Bilag 4). Ved denne pointering, understregede disse drenge en af de pointer til undren som jeg også selv er optaget af, nemlig: Hvordan påvirker det børns kønsforståelser når heltene kun repræsenterer det ene køn? Nye er kommet til, af begge køn, men de klassiske og mest kendte heltes positioner vedligeholdes og understreges gennem nye tøj og legetøjsproduktioner.

Dette kønsopdelte billede videreproduceres i mange forretninger og institutioner, men da et bibliotek i Lyngby-Tårnbæk indrettede deres børnelitteratur i en pige og en drenge opdeling, gik der imidlertid ikke længe før forældre og andre reagerede kritisk, og biblioteket hurtigt valget at nyindrette afdelingen (Mønsted, Sabine 2018). Dette vidner om en stor opmærksomhed på kønsopdelingen, som en stærk kontrast til udviklingen. På samme måde er tendensen også, at flere og flere børnebøger og tv-serier nærmest som en selvfølge, skildrer kvinder - med forskellige hudfarver- som fører af store maskiner, som mekanikere, dyrelæger mv. ligesom mændene laver mad, passer børn etc.

De unge piger som denne undersøgelse har i fokus, har som resultat af ovenstående pointer, haft en barndom, hvor kønsbilledet har skiftet fra at være mere neutralt til at være mere stereotyp i forhold til tøj og legetøj, men samtidig er de unge piger vokset op med en bredere præsentation af kvinder i de bøger og serier de har haft til rådighed (generelt set). Hvilket giver en ide om en kontrastfuld kønnet opvækst når der tales om de generelle omgivelser.

Jeg har udformet denne undersøgelse ud fra en interesse i og en undren over, hvordan disse omgivelser påvirker unge piger i deres kvinde- og kropsforståelse. Det er imidlertid ikke med et direkte fokus på seksualiseringen, eller hos individer, der præsenterer sig seksuelt udfordrende, at dette projekt tager sit udgangspunkt. Dette speciale skriver sig så at sige ind 'efter' denne litteratur om seksualiseringen af kvinderkroppen, og søger at undersøge, hvordan 'almindelige' piger forstår kvindelighed, og forhandler de muligheder de ser i 'kategorien kvinde' inden de har defineret sig selv som kvinder. I det kommende afsnit vil jeg uddybe undersøgelsens problemfelt nærmere.

Specialets problemfelt

Som specialestuderende indenfor humanvidenskaben, med rødder i samfundsvidenskaben, har nogle af de spørgsmål, der har fulgt mig igennem det meste af mit studie været: hvad det er for nogle kønsforståelser vi i vores samfund har, men ikke mindst, hvad vi tager med os. Hvordan forstår vi egentlig, hvad det vil sige at være mand og kvinde, hvor stammer disse forståelser fra, og hvordan er de endt her? Disse undrende spørgsmål er mundet ud i dette speciale, hvor jeg har valgt at undersøge, hvad der spiller ind i køns- og kvindeforståelserne blandt unge piger, der står i overgangen til voksenlivet, til kvindelivet. En metodisk interesse i at undersøge og afprøve den feministiske metode *memory-work*³, oprindeligt af Frigga Haug, ledte mig til at undersøge disse

³ *Memory-work* er en bred betegnelse for erindringsarbejde, men er også betegnelsen for denne specifikke metode udviklet af Frigga Haug m.fl. Når betegnelsen *memory-work* anvendes efterfølgende i specialet, dækker det netop

forståelser gennem pigernes erindringer om oplevelser, hvor køn og krop bliver centralt. Ud fra ideen om at kroppen er noget af det første vi registrerer i mødet med et andet menneske, og derved er noget, der definerer os, har min kønsteoretiske tilgang, været en kropsmaterialistisk kønsforståelse, hvor betydningen af forståelsen af kvindekroppen, både samfundsmæssigt og individuelt har stået centralt. Det samme har ideen om, at kvindekroppen i forhold til mandekroppen, i overvejende grad fremstilles, og opleves som seksualiseret.

Dette speciale er en undersøgelse af en gruppe 9.klasse pigers nedskrevne erindringer, samt definitioner og mundtlige refleksioner over, hvad det vil sige at være kvinde, med kroppen som udgangspunkt. Med det formål at komme nærmere en forståelse af, hvad fra de omkringliggende samfundstendenser der gør sig gældende i unge pigers forståelse af, hvad det vil sige at være kvinde. Undersøgelsen tager udgangspunkt i piger på 14 og 15 år, fordi de er midt i overgangen fra barn til voksen. Det netop er dannelsen af kønsforståelsen i denne periode, det er i projektets interesse at undersøge. Da både krop og sind udvikler sig til voksenlivet, er det ud fra ideen om, at der i denne periode danner sig nogle centrale forståelser, både baseret på tidligere erfaringer og oplevelser, og på nutidige omgivelser. Den kropslige udvikling anses i dette projekt, som værende den, der forstærker forskellen mellem kønnene. Derved ser jeg det som umuligt at se på kønsforståelsen uden at se på udviklingen, og omvendt, i et studie af unges køns- og kropsforståelser.

Specialet er udsprunget af en nysgerrighed og undren over den ekstreme opmærksomhed på kroppen og fremvisningen af kroppen (gennem tøj og make-up), som jeg ser blandt kvinder i alle aldre, men i særdeleshed unge. Også unge helt ned i grundskolealderen. En opmærksomhed, som ikke mindst forstærkes af de sociale mediers rolle og facon, samt den rolle som billeder og billededeling har fået de seneste år med mobilernes evige tilgængelige kameraer. Det er samtidig en interesse i at udfordre min umiddelbare forståelse af, hvad der ligger til grund for (unge) kvinders fokus på kroppen og fremvisningen af kroppen ikke mindst seksuelt. Mit valg af metode med en marxistisk historisk grundlag, skaber dog rammerne for nogle forudindtagede forståelser. Det søger jeg imidlertid af bryde ved at kombinere den med Rosi Braidottis flydende, nomadiske subjektsforståelse, samt Barrie Thornes forståelse af kønssocialisering blandt børn og unge, som jeg vil uddybe nærmere i det teoretiske kapitel.

Dette speciale er formet af en fascination af memory-works egenskaber, samt en nysgerrighed på

denne metodiske udgave som Haug er kendt for, med mindre andet står skrevet i teksten.

mulighederne i denne metode. Der har derfor ligget et ønske om at videreføre memory-work, og skabe mere opmærksomhed omkring den, da jeg som forsker, så at sige blev betaget og nærmest 'hypnotiseret' af denne metodes formål og de resultater der er opnået gennem den, i modsætning til andre kvalitative metoder, jeg før har anvendt. På den anden side var det for mig ikke nok blot at anvende metoden, men min fascination drog mig til at ville afprøve metodens muligheder uden for den ramme som ellers var sat for den. I dette speciale har jeg altså sat mig ikke ét men to mål: for det første at anvende metoden til at skabe empiri til at belyse en problemstilling. Et andet formål har været at se, i hvor stor udstrækning denne metode kan bruges blandt unge i undervisningssammenhængen til at igangsætte refleksioner i forhold til køn og kønsforståelser. Den metodiske interesse har altså en forskningsdimension og en pædagogisk forandringsdimension, som vil blive behandlet yderligere efter analysen.

Problemformulering

Dette speciale undersøger, hvordan kønssocialiseringen blandt en pige-gruppe i 14 og 15 års-alderen i dag, afspejler traditionelle kønsforståelser og kønssocialisering, samt hvordan disse bearbejdes og udfordres af pigerne. På denne baggrund stiller jeg følgende hovedspørgsmål:

Hvordan udtrykker 9. klasses piger kontraster i kønsforståelser og kønssocialisering i nedskrevne erindringer og snakke⁴ om køn og krop?

Som et tillægsspørgsmål grundet specialets føromtalt delte interesse, vil jeg efter analysen af ovenstående spørgsmål, yderligere besvare spørgsmålet:

Hvilke muligheder og udfordringer giver memory-work metoden i arbejdet med unge, krop og køn?

Uddybning af problemformulering

Jeg er interesseret i at undersøge, hvordan pigerne udtrykker sig, og ikke blot på, hvad de udtrykker, derfor analyserer jeg, med udgangspunkt i pigernes valg af erindringshistorier og formuleringer, de pointer, hvor jeg ser køn og kønssocialisering blive udtrykt.

Forståelse er i dette projekt ikke et fast forankret begreb, men en omskiftelig, forandrende størrelse, der dog har visse (livs)historiske og tidstypiske forankringer. Dette udspecificeres senere gennem den valgte teori i teorikapitlet, det samme gælder for, hvordan *kønssocialisering* forstås og bruges i

⁴ Jeg anvender 'snakke' i stedet for eks. samtaler, for at understrege det uformelle ved stemningen.

specialet. Da kønsforståelsen dannes sideløbende med dannelsen af deres selvforståelse, træder eksempler på dette ligeledes frem i pigernes fortællinger, som derved også i behandles analysen i det omfang, det er relevant i forhold til kønsforståelsen. Pigerne udtrykker *kontraster* i flere lag og nuancer, bl.a. i fortællinger hvor idealet om 'det perfekte' står side om side med idealet om, at ægte skønhed kommer indefra, når man hviler i sig selv. Hvilket, som vi skal se fremstår i et spændingsfelt mellem det reelle og det ideelle.

Ud fra en overbevisning om behovet for en decideret kønsundervisning på linje med seksualundervisningen, og ikke blot som en del af den, diskuterer jeg, med udgangspunkt i mine refleksioner over de positive resultater, såvel som de problematikker jeg har oplevet ved anvendelsen af metoden med unge (med henblik på min idé om metodens anvendelse som del af en kønsundervisning). Dette er baseret på min grundlæggende pædagogiske forståelse af, at læring først sker optimalt, når den lærende selv finder emnet interessant og reflekterer over egen position og forståelse, i dette tilfælde af køn.

For at empirien og feltet kan undersøges yderligere, er det vigtigt først at afklare hvad der forstås med køn, kønssocialisering, samfund (og samfundsstrukturer) og subjekt, hvilket vil blive forklaret i kommende teoretiske kapitel.

Mit undersøgelsesfokus har været på, de to aspekter ved den individuelle oplevelse, såvel som de ydre påvirkninger, herunder de sociale samfundsmæssige forståelser og tendenser, samt et tredje aspekt som har været det tidsmæssige perspektiv. Ved hjælp af metode og teorivalg, belyses problemstillingen i et større tidsmæssigt perspektiv end blot som et øjebliksbillede af tilstandene som de er i dag. Historien tillægges i dette speciale derved stor indflydelse på tilstandene i dag, hvilket går igen i Frigga Haugs og Rosi Braidottis forståelser som forklares yderligere i det teoretiske kapitel.

Afgrænsning

Jeg har med disse valg også måtte tage nogle fravalg, grundet specialets begrænsede omfang.

Imidlertid kunne denne problemstilling lige såvel være udfoldet med følgende fokus.

Da undersøgelsen foregår i en niende klasse på en efterskole, var det ligeledes oplagt at undersøge, hvordan efterskolen som institution fungerer som læringsrum, og ikke mindst som læringsrum for køn. Dette ville have skabt et større fokus på den nutidige socialisering i dette læringsrum, og ville dermed have taget fokus på de tidligere erfaringer og erindringer. I Ulla Ambrosius Madsens

undersøgelse *Efterskolens betydning, et studie af efterskolens dannelsesprojekt & tidens unge* kan man finde udbyggende undersøgelser med fokus på efterskolen som læringsrum og socialt rum (Ambrosius Madsen 2003;). Jeg har imidlertid valgt at undersøge unge, og har valgt efterskolen som rum, da det er her mange unge opholder sig. Samt ud fra ideen om, at skabe et trygkere rum, og at unge på efterskolen har mere tid til at deltage i forhold til den pressede grundskole mv.

Jeg har specifikt valgt en gruppe 14-årige piger med tilknytning til skole, da min oprindelige interesse var at undersøge metodens muligheder til kønsundervisning. Jeg kunne imidlertid med denne metode, have lavet samme undersøgelse med mange andre grupper kvinder som kunne have givet andre indblik i feltet, eksempelvis på, hvordan overgangen og kønsocialiseringen i denne periode oplevedes i erindringerne lys. I dette projekt fokuseres imidlertid kun på de helt unge, for at deres oplevelse og den socialiseringsproces de gennemgår netop nu, får lov at komme helt i fokus. Lige såvel som feltet kunne uddybes ved kvinder i andre aldersgrupper, ville et studie om drenges/mænds blik på kvinder/kvindeforståelser også være relevant for feltet. I dette projekt bliver drenges syn dog kun behandlet begrænset i forbindelse med hele klassens forventninger til køn. Efter arbejdet med dette projekt, er interessen for sådanne yderligere undersøgelser bestemt ikke blevet mindre.

Eftersom al empiri er lavet på en efterskole med tilknytning til gymnastik, var det i begyndelsen mit mål at sætte fokus på kroppen og køn i forhold til gymnastikken. Efter mine første møder med klassen blev det imidlertid den mere generelle forståelse af køn og krop, der viste sig interessant at uddybe, for både pigerne og jeg selv. Mine forsøg på at bringe gymnastikken på banen blev derfor lidt søgte, og fyldte ikke meget i den samlede empiri. Fornemmelsen af at gymnastikken havde betydning for deltagernes krops og kønsforståelse, virkede væsentlig mindre i mødet med feltet end mine for-forståelser. Undersøgelser der sætter specifikt fokus på køn og gymnastik kan findes (Harrison m.fl 2009; Daniels 2012).

Ved at fokusere på erindringer, fravælges yderligere undersøgelser af eksempelvis pigernes egen fremstilling på sociale medier mv., der kunne have belyst, hvordan forventningerne søges udlevet. For undersøgelser der behandler dette med samme aldersgruppe henvises til Ruckel og Hill 2016; McKenny og Bigler 2016.

Jeg søger ikke at lave en repræsentativ undersøgelse, men drives i mit arbejde af forståelsen af, at den dybdegående kvalitative viden som memory-work kan give, er en vigtig tilgang til at forstå den

verden vi er i, og give indblik i nogle erfaringer, der ellers ikke er synlige. Velvidende, at jeg træder ind i diskussionen om kvalitativ overfor kvantitativ vidensproduktion. Jeg finder derved de forståelser og erfaringer som tolv 9. classes piger har af, hvordan man er og bliver kvinde, som vigtige brikker i at forstå, hvad der ligger bag de kvinde og kropsforståelser der præger vores kultur i dag. En tilgang der ellers ikke er så belyst i den akademiske verden.

Specialets struktur

Efter at dette indledende kapitel har redegjort for specialets formål, hovedspørgsmål og problemstilling, præsenteres memory-work metoden som dette speciale trækker på, samt projektets konkrete udgave og anvendelse i kapitlet *Metodisk tilgang* samt tilgangen til feltet og de etiske overvejelser som projektet er præget af. I det kommende kapitel *Teoretiske forståelser* introduceres til feltet ungdom og krop efterfulgt af projektets placering i kønsforskningsfeltet og feministiske teori. Herefter uddybes den teoretiske forståelse af køn, kønssocialisering og subjekt gennem en præsentation af projektets tre hovedteoretikere, efterfulgt af en diskussion af de tre teoretikere overfor hinanden samt brugen af dem i analysen. Næste kapitlet *Specialets metodologiske udgangspunkt* munder ud i forståelsen af subjekt, erfaringer, historie, og erindrings validitet som objekt for forskning. Dette leder frem til introduktionen af analysestrategien i kapitlet *Tilgang til empiri og analyse*, hvorefter analysen begyndes. Analysen af empirien er inddelt i fire kapitler, bygget på fire temaer som trådte frem i undersøgelsen: *At hvile i sig selv er smukt*, der omhandler de forskellige skønhedsidealiser som pigerne udtrykte. *Frygten for at være anderledes*, der udbygger og står i kontrast til det første tema: *Når kønnet er socialt afhængigt*, som belyser de sociale relationers betydning i forbindelse med kønsforståelsen og ikke mindst i kønssocialiseringen. Det sidste og fjerde tema sætter fokus på modreaktionen på de to sidstnævnte temaer i kapitlet *At melde sig ud*. Efter analysen af empirien, vil jeg med udgangspunkt i specialets andet hovedspørgsmål udfolder refleksioner og diskussioner om metodens brug og muligheder i *Metodologisk diskussion af memory-work metoden* inden projektets overordnede konklusion fremlægges. Specialet afsluttes med en perspektivering om, hvor kønsforståelserne er på vej hen herfra.

Som bilag er samtlige nedskrevne historier og definitioner samt de relevante transskriptioner af snakken mv. og egne noter fra første møde foruden detaljeret præsentation af undersøgelsen vedlagt.

Kap. 2 Metodisk fremgangsmåde

Metoden har været en central del af tilblivelsen, opbyggelsen af og teorigrundlaget for dette speciale, hvorfor en grundlæggende introduktion til metoden er nødvendig, før den empiriske undersøgelse, samt det teoretiske grundlag præsenteres yderligere. Dette kapitel vil derfor indledes med en beskrivelse af den oprindelige metode, inden den konkrete undersøgelse præsenteres nærmere, og leder frem til præsentationen af, hvordan metoden konkret er anvendt i dette speciale. De etiske overvejelser er at finde løbende gennem dette kapitel, men vil blive uddybet til sidst i et selvstændigt afsnit.

Introduktion til memory-work

Memory-work blev udviklet af den tyske sociolog Frigga Haug, sammen med et kollektiv af kvinder med tilknytning til det marxistiske blad "Das Argument" og kvindebevægelsen i 1970'ernes europæiske, feministiske forskningsmiljø (Haug 1999: 33; Hyle m.fl. 2008: 3-4; Rasmussen 2017). Formålet var at indskrive feminismen i den marxistiske forståelsesramme (Hyle m.fl. 2008: 3, 21-22). Med memory-work søgte Frigga Haug m.fl. samtidig at skabe en metode til at belyse kvinders socialisering i samfundet som handlende subjekter, og ikke kun som resultat af andre aktørers påvirkning, som de kritiserede de eksisterende sociologiske og psykologiske metoder for (Hyle m.fl. 2008: 3-4; Haug 1999:33; Rasmussen 2017). Dette gjorde de ved at nedskrive, og senere kollektivt analysere egne erindringshistorier, med udgangspunkt i kropsdele og beklædning, såsom ben, hår mv. i en periode over syv år (Haug 1999). Gennem studiet af individets erindringer søger Memory-work at belyse, hvordan denne socialisering er påvirket af grundlæggende strukturer i vores samfund, der er så integrerede i vores forståelse, at vi ikke ænser dem. Derved var målet med metoden at komme ind *bag* det der er så indlejret i forståelsen, at det er 'taget for givet', ud fra ideen om, at man for at kunne sætte sig ud over, og kæmpe imod, disse dominerende strukturer, må man aflære dem, hvilket memory-work metoden er et værktøj til (Haug 1999; Hyle m.fl. 2008: 6). Metoden er især kendetegnet ved at indebære et forandringsperspektiv, såvel som et kollaborativt/kollektivt element. Som vil blive nærmere belyst herunder.

Forandringsperspektivet

Haug siger om sin udgave af metoden, at: "*Memory-Work is a collective method that intends to intervene and such an intervention implies a demand for emancipation*" (Haug i Hyle m.fl.

2008:23). Målet ved metoden er altså for Haug, ikke blot at indhente information. Ideen er at belyse, hvordan vores måde at se verden på, er påvirket af flere omstændigheder og dominerende kulturer, ved at undersøge, *hvordan* vi kommer til at lære verden (Hyle m.fl. 2008: 6). Gennem memory-work bliver man bevidst om, hvad der har præget individet og dets selvforståelse, og denne bevidstgørelse er begyndelsen til forandring (Haug i Hyle m.fl. 2008:23).

Memory-works forandringsperspektiv bringer imidlertid også en del kritik med sig, ikke mindst i forlængelse af de etiske overvejelser. Et gentagende kritikpunkt går på, at når forandringsperspektivet involverer personlig indsigt og udvikling, er det snarere en psykoanalytisk metode end en forskningsmetode. Haug, og andre memory-work forskere, modargumenterer dette ved at pointere, at målet ikke er at arbejde med - og hjælpe sårbare individer, men at skabe en selvforståelse og viden om socialiseringsprocesser, så muligheden for at handle selv genfindes (Haug i Hyle m.fl. 2008: 38). Haug anerkender imidlertid, at det er muligt, at der gennem arbejdet med egne erindringer og forståelser kan opstå usikkerhed på sig selv, men understreger, at uden usikkerhed sker der ingen udvikling, og længslen efter at leve uden usikkerhed kalder Haug direkte naivt (Haug i Hyle m.fl. 2008: 38; Rasmussen 2017). Denne kritik kan derved også siges at omhandle, hvorvidt forskning bør have et forandrings- og derved et politisk perspektiv/motiv, hvilket i sig selv er en større diskussion, der bevæger sig langt ud over den enkelte metode, og fokus i nærværende projekt.

Det kollektive aspekt

Memory-work ser den enkeltes erindringer som vigtige og værdifulde, men ser styrken i at de individuelle fortællinger kommer frem, når de står 'side om side' og danner kollektive forståelser. Det kollektive består af to aspekter, det kollektive i en fælleshed, som skabes ved at flere historier belyser et større fælles perspektiv, og dels ved det kollektive empiri og analysearbejde. Trods det kollektive arbejde bør der er jf. Haug alligevel være en, der står for at navigere analysearbejdet og holde overblikket. Dette bør varetages af en erfaren forsker med indblik i teorien. Haug kalder denne rolle for 'organic intellectuals' (Haug i Hyle m.fl. 2008: 27).

Videreudvikling og fortolkning af memory-work

Efter Haugs m.fl. udgivelse af deres arbejde med metoden i *Female Sexualization* 1987, er metoden blevet brugt og fortolket i en række forskningsprojekter med mange forskellige temaer såsom menstruation, mandlige feministers forhold til deres mødre, migrant-historier, etc. (se Hyle m.fl. 2008; Kokko 2009; Michell m.fl. 2017). I forbindelse med, at memory-work er blevet brugt i andet

forskningsarbejde, er det kollektive aspekt blevet udfordret, og nogle forskere har direkte fravalgt det i sin brug af memory-work. For når en forsker ønsker at bruge memory-work som metode for hendes forskning, vil hun som oftest have en større interesse i forskningen, uanset om hun finder en gruppe at samarbejde med eller blot en informantgruppe, hvilket sætter overvejelser i gang om, hvordan man så kan være både metoden og sin egen forskning helt tro. Dette er også grund til fravalget af det andet punkt af det kollektive perspektiv. Yderligere overvejelser og håndtering af denne problematik berøres i kommende afsnit.

I skandinaviske sammenhænge har især den norske sociolog Karin Widerberg arbejdet med, og videreført/udviklet metoden. Hun har blandt andet undervist sociologi-studerende i metoden, og her ligeledes anvendt metoden som redskab i hendes undervisning i køn og kønsforskning. Hendes brug af metoden som undervisningsredskab kalder hun 'experience stories' som er baseret på, at de studerende skriver en kort erindringshistorie hvor kønnet bliver centralt, hvorefter Widerberg fremlægger pointerne, hvor den kønnede oplevelse bliver tydelig, og lægger derved op til diskussion og refleksion, samt viderefører resultaterne til sin forskning (Widerberg 2016).

Dette studie følger det dobbelte formål, som Widerbergs 'experience stories' fremlægger ved dels at ville skabe forskningsmateriale, og samtidig give et udbytte i form af refleksionsgrundlag for de involverede (Widerberg 1998). Jeg henter derved inspiration fra både Frigga Haugs oprindelige udgave af Memory-work med kroppen i fokus, og Widerbergs undervisningsbrug. Metodens konkrete anvendelse uddybes i det kommende afsnit efter præsentationen af undersøgelsens opbygning.

Adgang til feltet – præsentation af felt og adgang

Feltet for undersøgelsen er en niende klasse på en efterskole, hvor pigerne primært var undersøgelsens deltagere. Det har været et forløb, der har strakt sig over en måned, hvor jeg har besøgt klassen i alt fire gange. De to første møder var med alle piger, ca. 12 i alt, det tredje møde var kun med halvdelen af pigerne, for at skabe et trygkere rum for memory-work analysearbejde og det sidste møde var et fællesmøde med hele klassen, ca. 12 piger og 6 drenge. En mere detaljeret beskrivelse af indholdet for de enkelte gange, vil blive præsenteret i analysestrategien i kapitel 4.

Kontakten til feltet har jeg fået gennem klassens hovedlærer som underviser dem i dansk, historie og samfundsfag, som har fungeret som en slags sparringspartner i tilrettelæggelsen af undersøgelsen, med hendes større kendskab til pågældende gruppe, samt aldersgruppe og

efterskolekontekst generelt. Jeg har indgået i klassens undervisningstid, under temaet 'kultur og kulturens påvirkning'. Mit arbejde med klassens piger er derfor indgået i undervisningen, og de områder vi berørte er mulige eksamensemner. Læreren har sideløbende arbejdet med samme emner med klassens drenge, og vi har gennem forløbet talt sammen og tilpasset programmet så det fulgtes ad. Jeg har derfor haft en vis forpligtelse overfor læreren, eleverne og ikke kun til forskningen og egne mål for specialet. De overvejelser, konsekvenser og mulige komplikationer det har haft, vil blive berørt løbende i kapitlet.

Selvom hele formålet for undersøgelsen var at lave memory-work, var det kun ét ud af fire besøg, hvor dette reelt blev gjort. Da jeg, grundet de etiske overvejelser, ønskede at skabe en kontakt med pigerne først, for dels at kunne skabe et trygt rum for at lave memory-work, men også for at sikre mig, at de ønskede at være med.⁵ For at bygge op til brugen af memory-work og vænne pigerne til at skrive og tale om køn, og ikke mindst skrive egne erindringer, har jeg anvendt andre metodiske greb som nedskrivning af definitioner af enkelte ord og begreber, som enten jeg har valgt eller som opfølgning på ord pigerne har introduceret. Derudover har jeg vist billeder af forskellige fremstillinger af køn i reklamer og lign. som pigerne skulle nedskrive deres tanker om. Den fjerde og sidste møde med hele klassen og deres lærer, delte jeg klassen op i tre: to pigegrupper og en drengegruppe, der skulle tale sig ind på, og nedskrive forventninger til begge køn, som efterfølgende blev læst højt og skrevet ind i et skema, som er at finde i Bilag 4. Jeg har anvendt resultaterne af disse forskellige metoder i min analyse, på nær billeder og tilhørende kommentarer.

Da undersøgelsen foregik som en del af undervisningen, var det vigtigt for mig at skabe en langsom opstart, så de var helt klar over betingelserne og indhold, samt en fortrolighed og tænkepause, så deres svar om deltagelse var reelle. Af samme årsag foretog jeg hver gang som afslutning på en dag en skriftlig anonym evaluering, hvor alle fik et stykke papir og en opfordring om at skrive, hvad de kunne lide ved dagen, hvad der evt. havde været svært, eller hvad de ikke kunne lide, forslag og ideer til kommende gang samt om de fortsat ønskede at være med⁶. I disse evalueringer mødte jeg en åbenhed og ærlighed, og jeg forsøgte så vidt muligt at leve op til deres forslag og input såsom mere variation og flere pauser til at strække benene etc.

Deltagere

Deltagerne viste sig at ligne en repræsentation af majoriteten i Danmark: hvide, middelklasse/over

⁵ Deltagerne blev spurgt direkte flere gange, og deres forældre var ligeledes blevet informeret forud for det første møde, med en opfordring om at kontakte mig direkte ved tvivl eller andet. Ingen har imidlertid taget imod dette tilbud.

⁶ Evalueringerne er, efter lange overvejelser, ikke vedlagt grundet de etiske årsager, at pigerne har skrevet dem i troen om at de blot var til mig. Såfremt det findes relevant kan jeg eftersende dem.

middelklasse, tilsyneladende etnisk danske – eller i det mindste nordeuropæiske –, heteroseksuelle piger.⁷ Dette var imidlertid hverken et mål eller ønske, der var sat på forhånd, men en tilfældighed⁸.

De piger der deltog var fra en 9. klasse på en efterskole med tilknytning til idræt, gymnastik og dans. Pigerne var alle tynde, nogle brugte moderat make-up, andre havde fravalgt det efter efterskolestart, da bl.a. deres lærer i de første uger efter skolestart lægger vægt på pointere, at det er meget at skulle 'holde facaden 24-7'. Pigerne havde modebevidst, men dog afslappet tøj på, en del træningstøj, men ingen af dem havde udfordrende tøj, såsom nedringede bluser.

Når jeg vælger at kønsopdele klassen, og vælger kun at arbejde med/bruge pigerne i min undersøgelse, går jeg selv med ind i, og viderefører den selvsamme kønsbinære forståelse som jeg ønsker at tage afstand fra. Dog er denne kønsopdeling alligevel valgt, ud fra ønsket om at undersøge det ene køn, men samtidig at skabe et trygt rum for deltagerne i undersøgelsen. Ideen om at en kønsopdeling fordrer til tryghed, kan der både være argumenter for, og en kritisk diskussion af. Dette projekt bliver imidlertid ikke stedet for yderligere diskussion af denne problemstilling, ønskes et bud på en diskussion om dette spørgsmål henvises der bl.a. til Barrie Thornes Gender Play (kap 5 og 6).

Deltagernes alder

Ud fra tesen om at tid er relativt, og jo kortere tid levet, jo længere virker afstanden, gik jeg ind i feltet med en formodning om netop fordi de er så unge, virker tiden hvor de var små og derved grundlaget for erindringshistorierne, endnu længere væk. Denne tese blev bekræftet for mig i flere af historierne, da pigerne omtalte hændelser, der lå et par år tilbage, som værende fjerne. I en af de første historier der blev skrevet i undersøgelsen, skriver en af pigerne på 14-15 år eksempelvis:

Vi sad en gruppe piger i sundhedsplejerskens lokale, vi var ikke for store, måske omkring 11-12 år.

(Bilag 1.3 Historie C)

Erindringer er på samme måde en relativ størrelse, hvor faste regler for hvor gamle erindringer skal være, ikke kan defineres. Hvilket Widerberg understreger, når hun laver oplæg med blot en måned gamle erindringer i hendes 'experience stories' i hendes sociologi-undervisning (Widerberg 1998; 2016). Kaufmann m.fl. har ligeledes anvendt erindringer, der strækker sig udover tidlig barndom og ungdom som Haug (Hyle m.fl. 2008: 12).

⁷Dette er udelukkende baseret på forskerens egen overfladiske bedømmelse, da baggrund og seksuel orientering ikke har været et tema i undersøgelsen og derfor er ukendt.

⁸Tilfældighed kan diskuteres, ikke mindst i forhold til at undersøgelsen foretages på et så specifikt sted som en efterskole er, sagens pointe er imidlertid at dette ikke var et bevidst og på forhånd taget valg.

Planlægningen af undersøgelsen

Jeg har haft en tentativ tilgang til planlægning og undersøgelse generelt. Jeg startede ud med at nedskrive en masse ideer. Men har derefter lavet et program for hver gang. I tilrettelæggelsen af 'rogrammet har jeg efter det første møde inkluderet resultater i en form for opfølgning, hvilket bl.a. betød at jeg under andet møde bad dem om at definere 'at hvile i sig selv', som resultat af at det var deres definition på 'en smuk kvinde' i det først møde.

Selvom hensigten var at arbejde inspireret af Widerbergs 'experience stories' de første to gange, har det ikke været tilfældet, da jeg ikke har talt med dem om historierne. Det fravalgte jeg at gøre, da jeg følte at pigerne havde en hvis modstand mod det og usikkerhed ved at skulle dele deres historier. Det første møde var mest af alt en introduktion, hvor pigerne og jeg kunne se hinanden an. Jeg satte i forberedelsen af denne dag, fokus på at indlede snakken på emnet om køn, kvinder og krop med ønsket om at fornemme, hvor de befandt sig i forhold til tanker og refleksioner, og ikke mindst åbenheden for diskussion. Derudover var mit formål at se, hvorvidt historieskrivning og oplæsning af disse historier var mulige.

Efter to møder gav de udtryk for gerne at ville arbejde mere med historierne, og de fandt intet problem ved at læse dem højt, hvilket var en stor ændring fra det første møde, hvor blot en snak om kvindelighed fik flere til at gå til deres lærer og give udtryk for, at de var bange for at blev for personligt.

Da jeg har arbejdet med hele pigegruppen de to første gange, og kun med halvdelen den tredje gang, hvor jeg har lavet reelt memory-work, er sandsynligheden for at der vil sidde en del af gruppen der ikke har fået samme mulighed for refleksion over emnet som de andre. Jeg arrangerede et fælles møde med hele klassen, hvor jeg håbede at kunne rode bod på dette. Jeg måtte imidlertid i sidste ende lade nogle af mine egne ideer for denne sidste gang gå, da både klassen og især deres lærer, ytrede mening om, at der var behov for at have en gang, hvor eleverne kunne snakke sammen om forventningerne til kønnene, samt hvad alle hver især har lavet i forløbet. Det var vigtigt for at min kontaktperson, klassens lærer, og eleverne endte med en følelse af at være blevet hørt, og jeg ikke blot havde 'taget deres tid' hvorfor den sidste afsluttende gang mest af alt blev en opsamling på deres præmisser.

At studere unge med memory-work - Den konkrete anvendelse

Mit valg af felt og deltagere har selvsagt betydet at jeg måtte tilpasse metoden og studiet efter dette valg, ikke mindst i forhold til deltagerne unge alder. I det følgende kommer jeg ind på nogle af disse tilpasningsvalg.

Fravalget af det kollektive er et aktivt valg, da jeg ikke ønskede at gå på kompromis med, hvad der skulle analyseres på og arbejdes videre med, som andre forskere har pointeret som udfordringer (Hyle m.fl. 2008). Selvom jeg er af den opfattelse, at memory-work metoden i et kollektivt analysearbejde giver et helt andet udbytte, og at resultatet her, ikke mindst for deltagerne, vil føles mere korrekt/sandfærdigt, da alle deltagere er med til at analysere til sidste ende, har jeg valgt at tilrette denne undersøgelse efter den aldersgruppe jeg var interesseret i at undersøge. Og efter mødet med deltagere og feltet har jeg tilpasset metoden i henhold deltagerne.

I fraværet af den kollektive analyse, har jeg muligvis også fravalgt muligheden for at opnå den helt samme 'destruktion af kultur' som Haug fremfører som sit kollektivs eneste mulighed for at nå til bunds i den dominerende kultur (Haug 1999:38). Men har til gengæld vundet et anderledes indblik i et felt og nogle deltagere ved at tilpasse denne erindringsmetode.

For alligevel at inddrage pigerne i den tredje fase af analysen, som jeg har foretaget alene, var min oprindelige idé, at mødes med pigegruppen, som jeg havde lavet memory-work med, endnu en gang, for at fremlægge analysens pointer. Både for at lade dem vide, hvad jeg havde fundet frem til, men ligeledes for at høre deres kommentarer, som siden kunne inkorporeres. Dette fravalgte jeg imidlertid af frygt for, at det blot ville få pigerne til at føle sig udstillet og fejlforklaret, grundet den ubehag ved at historierne skulle læses højt som de viste i begyndelsen samt problematikken omkring ejerskabsfølelsen, som trådte frem under analysesnakken. Det er en fremgangsmåde jeg i andre kvalitative undersøgelser har haft glæde af, men grundet pigernes alder og den usikkerhed over egen person, der kan følge med, valgte jeg det fra.

Min tilpasning af metoden berører også det tidsmæssige aspekt, som i Haugs oprindelige udgave, samt andre efterfølgende udgaver (se Hyle m.fl. 2008) strækker sig over flere år. Grundet specialets omfang var dette selvsagt ingen mulighed, men denne oprindelige lange tidsramme inspirerede mig til at designe undersøgelsen så den bestod af flere møder over en måned, i stedet for blot en eller to møder. Da jeg valgte at lave memory-work den tredje gang med blot halvdelen af pigegruppen⁹, oplevede jeg en klar forstærkning af trygheden og intimiteten i gruppen, i lighed med den man ville kunne opnå gennem en lang tidsramme som i Haugs oprindelige udgave.

⁹Denne gruppe var som tidligere nævnt udvalgt sammen med læreren, for at opnå en harmonisk gruppe, modne nok til at ville dele og komme med input. I denne udvælgelse spillede lærerens kendskab en stor rolle, sammen med mine umiddelbare oplevelser med pigerne baseret på de to første møder.

Memory-work analysetilgang

I det egentlige memory-work der blev udført i det tredje møde, har jeg hentet inspiration hos Jennie Smalls præsentation af memory-work arbejdets tre faser, grundet hendes brug af memory-work med kvindegrupper i forskellige aldre, blandt andet en gruppe på 12 årige i *Memory-work: a method for researching women's tourist experiences* (Small 1999:28-29). Herunder præsenteres hvordan jeg har anvendt dem, med de ændringer jeg, som førnævnt, har fundet nødvendige for denne undersøgelse

1. fase omhandler nedskrivningen af erindringer: i 3. person (med brug af pseudonym) med så mange detaljer som muligt. Det skal være beskrivende, prøv ikke at fortolke jeres historier og betydningerne.

2. fase omhandler højtlesning af egen erindring og derefter en analysediskussion med udgangspunkt i historierne. For at lede gruppen i diskussionen kan det forslås at se på ligheder og forskelligheder i historierne, identificer/find klicher (det der går igen eller er velkendt) og modsigelser. Se på hvad der ikke er blevet skrevet om, men som vi kunne forestille os der kunne være skrevet om.

Denne 2. fase refereres i analysen til som 'analysesnakken'.

3. Fase Denne tredje fase er den dybdegående analyse og teoretisering af både de skrevne erindringer samt af analysen og diskussionen foretaget kollektivt i gruppen. Haug, Crawford m.fl. har udvalgt en forsker til at udføre denne fase, hvorefter analysen og teoretiseringen er blevet vendt og videre arbejdet i fællesskab i kollektivet. Small og jeg selv laver denne 3. faser alene. Sidstnævnte tredje fase er anvendt på al indsamlet materiale (definitioner, erindringshistorier og kommentarer.)

Skrivning og oplæg

Jeg har, inspireret af Widerberg, kun givet kort tid 1/2 – 1 time til at skrive historierne, da en kort afgrænset periode til at skrive gør det mindre og knap så skræmmende at skrive (jf. Widerberg i Hyle m.fl. 2008:123). Dette er modsat Haugs udgave, hvor det understreges, at det er mest frugtbart at have min. et døgn til at skrive historierne, så der er tid til at dvæle over, hvilken erindring man vil skrive, og til at finde det tidspunkt på døgnet der passer bedst til den enkelte (Haug i Hyle m.fl. 2008:24). Jeg afprøvede at give tid til at gå en tur (walk-and-talk), to og to, til at snakke og få ideer

frem til deres erindringshistorier. Jeg oplevede her at to piger fortrak bare at komme i gang med at skrive, og to grupper kom tilbage efter aftalt tid og kunne skrive, resten kom noget senere og lod til lidt at have glemt hvad de skulle. Generelt lod det ikke til, at det fungerede for dem at tale sig ind på en historie, men de gav til gengæld udtryk for at have fået en del snakke i gang om emnet på turen.

Jeg har ikke været specifik og konkret i mine oplæg til erindringshistorierne, men har valgt at formulere mig på flere måder. Eksempelvis: *Skriv om den første gang, eller en af de første gange hvor du følte dig som pige/kvinde, eller hvor du oplevede dig selv som pige, følte dig behandlet som pige.* Denne udvidede forklaring var dels for at være sikre på alle følte de kunne sige noget, og dels fordi der ofte var nogle, der spurgte igen og igen, hvilket også kan være tilfældet i almen undervisning at nogle har sværere ved de fælles beskeder. Metodens (og min egen) overbevisning var som udgangspunkt at holde oplæg og formuleringer helt simpelt og klart, men i og med gruppen er yngre og konteksten en anden, var mit fokus på at skabe en tryk ramme for at pigerne ville have lyst til at skrive, hvorfor jeg åbnede formuleringerne såvel som skrivemåde, da flere foretrak at skrive i 1. person. Min egen spæde erfaring med metoden har ligeledes ligget til grund for nogen tvivl og en forsigtighed i tilrettelæggelsen af undersøgelsen. Åbenhed og lydhørhed, både overfor deltagere men også metoden, har været vigtig hele forløbet igennem. Ikke mindst har min udfordring været, at udfaldet af historierne ikke stod klart for mig fra start, eller om de kunne bruges til min forskning. Denne usikkerhed kan selvfølgelig have haft indvirkning på udfaldet af historierne.

Hvordan der er opnået fælleshed i undersøgelsen

Al empirisk materiale i undersøgelsen (erindringshistorier samt transkribering af samtaler) er refereret uden navne, eller med pseudonymer. Det er derfor ikke muligt for hverken forsker eller læsere, at skelne afsendere af historier og udtalelser fra hinanden. Dette er valgt ud fra etiske overvejelser om anonymisering, men har samtidig været et bevidst valg om at skabe al empiri som en 'flydende masse', for at skabe en fælleshed og fælles fortælling jf. memory-work metoden. Fokus har derfor ikke været at skelne mellem informanterne som personer, og analysere hvem der står med hvilke erindringer og meninger, men at se på informanterne som gruppe.

En af problematikkerne, der opstod i undersøgelsen, har været det, som der indenfor memory-work litteraturen flere steder kalder 'ejerskabs følelsen' (Hyle m.fl. 2008:131-150). I analysesnakken om de skrevne historier, blev der oftest refereret til 'du' og 'i din historie', hvorfor følelsen af en fælles historier virkede fjern¹⁰. På spørgsmålet om, hvilke ligheder der var, var flere af deltagerne dog af

¹⁰ Denne problematik og særlig en konkret hændelse vil blive behandlet yderligere i den metodologiske diskussion

den opfattelse at mange af historierne havde mange ligheder/var ens. De snakke der udsprang af erindringshistorierne, bar ligeledes præg af mange fælles oplevelser og ligheder. De undtagelser der var, resulterede til gengæld i at blive markører for den øvrige del af gruppens fællesskab/fælleshed.

Etiske overvejelser

Som i alt andet kvalitativt metodisk arbejde, har de etiske overvejelser fyldt meget i tilrettelæggelsen og skabelsen af empirien og projektet generelt. I kraft af, at empirien er lavet med unge, om potentielt personlige og sårbare emner som krop og køns-/selvforståelse, samt at metodens emancipatoriske aspekt/forandringsperspektiv, har de etiske overvejelser om muligt spillet en ekstra stor rolle i tilrettelæggelsen og skabelsen af undersøgelse og projekt.

Da min interesse i begyndelsen lå i at undersøge, hvordan seksualiseringen af kvindekroppen sætter sine spor i unges køns- og kropsforståelser, og om det overhoved er et tema, har jeg lagt mange overvejelser i, hvordan dette tema skulle og kunne bearbejdes uden at skabe en usikker og sårbar situation for de unge. Det var ligeledes heller ikke mit ønske at skabe direkte fokus på problematikken, da jeg ønskede at undersøge om de overhovedet oplever denne problematik som jeg som (ældre) forsker har opstillet. Af etiske grunde, både overfor informanter og forskning, har jeg søgt at sætte en åben ramme for vores snakke. Det er dog i praksis svært at vide sig sikker på, hvor balancen er i forhold til, hvor meget ramme, man kan sættes, uden resultatet er 'manipuleret'. Uanset hvor 'åben' rammen er søgt sat, vil der altid være en vis påvirkning på undersøgelse såvel som forskningsmateriale. Eksempelvis har min blotte tilstedeværelse som universitetsstuderende, der vil snakke om køn, allerede sat en ramme og sat nogle tanker i gang om, hvilke forventninger jeg har af dem som deltagere.

Jf. memory-work metoden har jeg søgt at imødekomme disse problematikker ved at skrive helt klart frem, hvad der er gjort og sagt hver gang, og hvilke oplæg der har ligget til grund for historier og snakke, altså klarhed over baggrund og kontekst for historierne¹¹. Desuden har jeg ved hvert møde lagt vægt på, at deres deltagelse er frivillig, ligesom delingen af deres historier mv. er. Jeg er gået ind i snakke med stor forsigtighed. Både krop og seksualisering er tabubelagte emner, især når de er personliggjort, hvorfor jeg har bevæget mig i periferien af disse temaer, og ladet pigerne selv vælge, hvad der skulle deles. Jeg har optaget alle møder, hvilket jeg også løbende har spurgt til.

efter analysen.

¹¹ Foruden en mere detaljeret præsentation i analysestrategien i kap 4. findes den detaljerede gennemgang af hver undersøgelsesgang i bilag 5

Undersøgelserum

Et tæt miljø som en efterskole er, gør yderligere informanterne sårbare, da de skal være i dette miljø hele året. Efterskolen er samtidig del af en subkultur som elite gymnaster, for en del af informanterne er dette miljø er der altså ikke blot tale om et år, men deres fremtidige mulige karriere. At det er elever fra en efterskole, kan samtidig medføre at følelsen af selvstændighed også hurtigt vokser i takt med at være 'flyttet hjemmefra' og at man i efterskoleregi oftest kan opleve et andet, mindre hierarkisk forhold mellem voksne og unge/lærere og elever. Vigtigt for følelsen af om man er moden, og ikke mindst moden nok til opgaven, er også måden hvorpå man tales til, og hvordan ens omgivelser ser/taler til en. Her spiller efterskolen som rum ligeledes en rolle. En del af ansvaret for at skabe en stemning og en følelse af, at de er modne nok til dette arbejde, og til at behandle dette emne ligger derfor ligeledes også hos mig, men også i forholdet til deres lærer. En af årsagerne til at valget netop faldt på denne klasse, var mit indtryk af deres lærer, som en, der netop udfordrer dette hierarkiske forhold på nogle områder, og samtidig sætter stort fokus på at udfordre dem som mennesker og ikke blot som elever. Jeg oplevede en lærer, der gennem samfundsrelaterede diskussioner, både i og uden for undervisningen, søgte at skabe velreflekterede medmennesker, fremfor blot veluddannede elever, hvilket hun ligeledes direkte understregede flere gange i vores samarbejde i forbindelse med undersøgelsen. Mit håb (og formodning) var derfor, at en klasse med en sådan lærer, dels var mere vant til at arbejde med mere personlige emner og dels til at dele/gøre sig egne refleksioner om disse. Det var ligeledes med ideen om at skulle jeg få sat nogle tanker, refleksioner og i værste fald skænderier i gang, ville dette være en lærer med relationer til sine elever, hvor dette kunne blive samlet op. Da jeg nåede til konklusionen om at en mindre gruppe ville være nødvendig for at kunne foretage memory-work analysen med pigerne, var deres lærer en stor hjælp til at udpege en gruppe der både kunne føle sig trygge ved hinanden, og være modne nok til at give deres holdninger og refleksioner til kende.

Selvom deres lærer ikke var til stede, befandt vi os i de deres skoleomgivelser, og møderne foregik i deres skoletid, som en del af deres undervisning. På den ene side betyder det, at de var i kendte og muligvis trygge omgivelser, men på den anden side kan dette også, for nogle, være forbundet med usikkerhed, taget med fra skolen og præstationerne. Jeg gjorde mig tanker om muligheden for at blive set som en repræsentant for deres lærer, hvorfor de kunne have et ønske om at ville 'præstere korrekt'. Det var derfor vigtigt for mig at skabe et rum, hvor det stod klart at dette ikke var undervisning, at der ikke var noget facit, og ingen karakterer eller andet der skulle bedømmes. Jeg havde derfor fokus på at understrege, at jeg ikke var tilknyttet skolen, og at mine mål var at få lov til at høre deres tanker og meningen, så de kunne sætte nogle refleksioner i gang hos mig, ligesom jeg

håbende, at de vil kunne få inspiration til refleksioner med fra vores møder.

Forskerens rolle - repræsentation og magtforhold

I arbejdet med unge efterskoleelever, forventede jeg at møde nogle udfordringer ved at være en ældre universitetsstuderende, overfor en yngre gruppe grundskoleelever. Udover at gøre mig refleksioner over det hierarkiske forhold, mødet med yngre grundskoleelever kunne medføre, har jeg som forsker gjort mig en del overvejelser over betydningen af min tilstedeværelse i forhold til undersøgelsens resultater.

Den feministiske teoretiker Donna Haraway fremlægger forskning som at være 'in the belly of the monster' (Lykke 2008, 16-17). At være 'in the belly' altså midt i forskningen, og ikke kan stille sig udenfor og give en objektiv fortælling. Derved mener Haraway ligeledes at al vidensproduktion bør være 'situeret' (situated). Med 'situeret' mener Haraway imidlertid ikke, at al viden er relativ, men at man ved at være bevidst og reflekteret over sin situerede viden og placering i feltet som forsker, kan opnå en partiel viden til feltet (Lykke 2008, 18). Denne situerede viden er både præget af, hvorfra man som forsker ser feltet, men også hvordan forskeren i kraft af sin person optages af feltet.

Vigtigt er det at have in mente, at feltet også 'viser sig' afhængigt af den person, der undersøger det. Sagt på en anden måde, ser jeg bestemte tolkninger i den empiri jeg har lavet, ligesom, mine deltagere på den anden side er påvirkede af den fremtoning jeg træder ind i feltet med. Derfor er det vigtigt at reflektere over hvilken påvirkning på feltet, på forskningsobjekter og -subjekter man som forsker har.

Min rolle som forsker

Det er derfor ikke kun min alder og mit køn, der har betydning for/påvirker mine resultater, det er ligeledes også min ydre fremtoning. At jeg ikke selv bruger make-up, eller bærer det, mine informanter formentlig vil kalde 'mode rigtigt tøj', vil højst sandsynligt have påvirket pigernes forventninger og forståelser af, hvad jeg har "ønsket at høre" i samme grad som alder og uddannelse har. Udover tøjet er min kropslige fremtoning i trit med tidens skønhedsideal om en tynd krop, selvom den ikke i trit med gymnasters kropsidealer og formentlig ikke fremstår ideel og muskuløs. I mødet med feltet har jeg også måttet reflektere over i hvilken grad min uvidenhed om gymnastik og ikke mindst specifikke tendenser på de sociale medier, samt standen på mine teknologiske værktøjer som mobil og computer, havde på deres forståelse og placering af mig, i forhold til dem. Hvilket måske har en større indflydelse end aldersforskellen.

Efter mit første besøg i klassen var det tydeligt at relationen mellem pigerne og jeg, er præget af

dette lærer-elev forhold. At vi opholder os i skolens rammer understregede denne problematik, hvorfor vi efter det første besøg brugte et lærerrum med en sofa i, hvor elever normalt ikke må opholde sig. Dette ændrede for mig at se en del, og pigerne åbnede sig lidt mere, hvilket også kan være fortroligheden efter flere møder. Den største ændring så jeg dog da gruppen blev mindre. Men selv i en mindre gruppe i et andet lokale var lærerrollen svær at briste sig fri af, hvilket jeg kommer mere ind på i efterfølgende afsnit.

Jeg har selv taget del i hele undersøgelsen som deltager, og har skrevet historier, definitioner mv. med pigerne. I analysesnakken under det tredje møde, fandt jeg det særligt svært at balancerer i facilitatorrollen (rollen som 'organic intellectual' jf. Haug) og deltagerrollen. Bl.a. som resultat af dette, har jeg efterfølgende fravalgt at anvende egne historier mv. i analysearbejdet. Det var især svært at komme ud af en lærerrolle, hvilket fik mig til at reflektere over, om det overhovedet er muligt at skabe en flad gruppedynamik i en gruppe, hvor kun en skiller sig ud aldersmæssigt, og tilmed sidder med facilitatorrollen. Jeg overvejede allerede inden dette møde mulighederne, og jeg fandt i den sammenhæng også risici forbundet med alternativet, hvor jeg ikke var deltager, men blot facilitator, for det var i mine øjne længere væk fra den kollektive fornemmelse som metoden oprindeligt søgte, ligesom facilitatoren om nogen, kunne ses som en slags interviewer. Dette var imidlertid det, der skete i nogle tilfælde undervejs. Til trods for alle mine intentioner, overvejelser og italesættelser, blev mine forsøg på at facilitere diskussionen, og bringe den tilbage til historierne i større grad set som en lærers påmindelse om at 'løse opgaven', dette var i hvert fald min fornemmelse efter nogle af pigernes reaktion, irritation og frustration i spørgsmålet, ”men hvad er det vi skal?” Alternativt skulle pigerne sidde alene i analysesnakken, som blandt andre føromtalt Jeanie Small har gjort (Small 1999). Denne mulighed fravalgte jeg i samspil med deres lærer dog hurtigt, taget deres alder og emnet i betragtning. Med dette emne og metoden, var det vigtigt for mig at kunne være til stede og navigere uden om sårbare emner og situationer, samt at holde koncentrationen/fokus.

Opsummering af metoden

Dette speciales metode er altså udsprunget af den oprindelige memory-work metode, med inspiration fra Widerbergs udgave til undervisningsbrug, tilpasset netop denne undersøgelses felt og deltagere. Specialets empiriske materiale består både af nedskrevne definitioner, selve erindringshistorierne som under ét møde mundede ud i en analysesnak, hvorfra kommentarer og citater er inkluderet, samt forventninger til piger nedskrevet af hele klassen under det sidste møde.

Kap. 3 Specialets teoretiske forståelse

I dette afsnit introduceres hvilken kønsforståelse og syn på kønssocialisering, jeg lægger mig op ad i dette projekt. Teorikapitlet er opbygget med ideen om en tragt, hvor vi begynder fra den brede ende, med de mere overordnede teorier om feltet unge og krop, og dernæst at præsenteres kønsforskningen som felt. Dette leder ud i præsentationen af specialets hovedteoretikere. Stadig ud fra ideen med tragten præsenteres først specialets grundlæggende forståelse af samfund og køn hentet fra Frigga Haug, tysk sociolog og frontfigur i memory-work metoden, og dernæst specificeres kønsforståelsen og udbygges ved præsentationen af filosofen Rosi Braidotti, der er italiensk-australsk feministisk teoretiker, som især er kendt for hendes udbyggede teori om det nomadiske subjekt, som de sidste 30 år har stået centralt i hendes arbejde. Disse to teoretikere lægger den grundlæggende forståelse i specialet, som anvendes på makro niveau i analysen. Tragten munder ud i præsentationen af specialets sidste hovedteoretiker Barrie Thorne, som er sociolog og kønsforsker og især er kendt for hendes arbejde med børns socialisering. I specialet anvender jeg mere specifikt Thornes begreber og forståelser på mikroniveau, til at forstå, hvad der sker i kønssocialiseringen blandt børn og unge i skoleregi.

Dette leder frem til en begrebsafklarende teoretisk diskussion og opsummering af de teoretiske begreber og forståelser, der tages med videre. Kapitlet afsluttes med en teoretisk refleksion over teorivalg og afgrænsning. Kommende præsentation er derved udelukkende en præsentation af de begreber og forståelser, der trækkes på og er relevante i forhold til forståelsen af brugen i dette speciale, og søger ikke at give en reel uddybning og beskrivelse af teoretikernes fulde arbejde.

For at skabe et overblik over dette brede teoretiske landskab indenfor kønsforskningen, og danne grundlag for mit valg af teoretisk ståsted, som efterfølgende uddybes, har jeg anvendt en række kendte kønsforskere værker: Nina Lykke og hendes anerkendte grundbog i *Kønsforskning - en guide til feministisk teori, metodologi og skrift* (Lykke 2008), den norske grundbog *Kjønnsforskning – En grunnbok* af Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.), samt Christel Stormhøjs introduktion om *feministisk teori* i grundbogen *Videnskabsteori i samfundskundskaberne*. Jeg har derudover anvendt Bibi Hølge-Hazelton bog om *Perspektiver på ungdom og krop* for at introducere feltet om ungdomsforskning, med input fra Bjerring Nielsen og Rudbergs *Historien om piger og drenge*.

Teoripræsentationen leder frem til specialets mere overordnede metodologiske forståelse af subjekt

og erfaring, historisk forankring, samt erindringer som validt forskningsobjekt i kommende kapitel. Denne overordnede metodologiske introduktion kommer efter teoripræsentationen, da jeg har valgt at læne mig op ad teoriernes grundlæggende forståelser, og det derfor giver en klarere forståelse at lade den komme efter præsentation af teoretikerne.

At studere unge og krop

Kroppen og kroppens fremtoning er noget af det første vi lægger mærke til og har stor betydning for hvordan vi møder, bliver mødt og forstår verden, hvilket ikke mindst er bundet op på de kropslige markører køn og alder. Denne synlighed og anerkendelse af kroppens betydning, er ikke mindst central i feministisk teori og forskning, som bliver præsenteret i kommende afsnit (Lykke 2008).

Jeg har valgt at studere unge med fokus på kroppen, netop på grund af den særlige position, de har i livet, endnu ikke voksne, men heller ikke børn mere, ud fra en interesse i at forstå, hvordan kønsforståelsen og -socialiseringen udspilles her. Men hvad er det for en størrelse der studeres?

Begrebet 'ungdom' beskriver en livsfase, eller rettere en slags overgangsfase og er en sociologisk konstruktion, der historisk set især er tilknyttet et uddannelses- og socialiseringsbehov¹² (Hølge-Hazelton 2003:13-14). 'At være ung' henviser også til alder, som sammen med køn, er en af to tydelige kropsmarkører (Hølge-Hazelton 2003:169-170). Ligesom det fysiske køn ikke kan sige noget entydigt om subjektet, der bærer det, bliver alder forstået som en mere abstrakt størrelse, der knyttes til både den kronologiske alder, den biologiske alder som henviser til kroppens ydre og indre udvikling, samt den sociale alder, som blandt andet også påvirker, hvordan kroppens indehaver opfattes i sociale sammenhæng (Hølge-Hazelton 2003:170-171).

Imidlertid danner denne 'overgangsfase' også rammen for de større og helt centrale kropslige og mentale forandringer, som kræves for at blive voksen. Heriblandt står kønsmodningen og reproduktionsevnen helt centralt (Bjerring Nielsen og Rudberg 1991:230). Kønsmodningen er et af de udviklingsstadier, med de mest markante individuelle adspredelser (Bjerring Nielsen og Rudberg 1991:230), hvilket vil sige, at når kroppen udvikles og kønsmodnes, står den unge imidlertid også overfor at lære at vokse med denne krop, både psykologisk og sociologisk.

I forlængelse af kønsmodningen ses også kønssocialiseringen. Socialisering kan ses og analyseres på både et sociologisk og et psykologisk plan, som flere kønsforskere i slut 1980'erne begyndte at pointere og implementere i deres forskning (Bjerring Nielsen og Rudberg 1991:12). I dag er det mere implementeret i kønsforskningen, at kønssocialiseringen er et udtryk for læringen af

¹², skabt i forbindelse med industrialiseringen

samfundets normer og forventninger, men samtidig kommer til udtryk i identitetsdannelsen, og bliver så at sige identitetsdannende i og med, at socialiseringens forventninger internaliseres (Bjerring Nielsen og Rudberg 1991:12). Specialets teoretiske forståelse af socialisering uddybes igennem kapitlet.

I dette projekt anerkender jeg denne overgangsfase som betydelig på både fysiske, psykiske såvel som sociologiske niveauer. Ligesom jeg anerkender socialiseringens to niveauer, som det ses i analysen. Også de tre forståelser af aldre spiller ind i specialet, i forbindelse med at biologisk alder står centralt i pigernes fortællinger i forbindelse med deres kropes udvikling, og at deltagerne er valgt i en skolesammenhæng, som er bundet op på den kronologiske alder, og den sociale alder har en helt særlig og central rolle, da det netop er dén der kritisk ses på, når unge bliver 'påduttet' og selv påtager sig en seksuel betydning på baggrund af deres kroppe.

Den kritiske kønsforskning

Køn, og ikke mindst kønsforskelle, har været en central og konstituerende del af vores samfund så langt tilbage som det kan registreres, med ændringer i kulturelle/sociale betydninger og konsekvenser igennem tiden (Lorentzen og Mühleisen 2014:17). Feministisk forskning, som i dag også kaldes (kritisk) kønsforskning¹³, indtræder i videnskaben og forskningen i et kønsperspektiv. Målet for den kritiske kønsforskning er at belyse og bringe viden om køn og kønsmagtrelationer, samt den kønnede sociale samfundsorganisering, for at ophæve ulige magtrelationer (Stormhøj 2007:473). En af de store diskussioner indenfor kønsforskning og feministisk teori er diskussionen om, hvordan køn skal forstås, hvilket især spiller sig ud i sex–gender dikotomien. (Lykke 2008:29-33). I forhold til dikotomien er omdrejningspunktet betydningen af det biologiske køn (sex) overfor det sociokulturelle køn (gender). Hvorvidt det biologiske køn medfører det sociokulturelle, om det er forskelligt fra, eller om de to er uløseligt sammenflettet, har været et omdiskuteret emne de sidste årtier indenfor kønsforskningen (Lykke 2008:29-33), hvorfor det er vigtigt at indlede ethvert arbejde med køn, med en definition af forståelsen. De mest markante og centrale retninger indenfor feminismen og kritisk kønsforskning, har historisk set været præget af et binært blik på køn, og har identificeret sig som værende 'om, og for alle kvinder' (Lorentzen og Mühleisen 2014:17), som Haugs memory-work er et eksempel på. De seneste årtier er de 'traditionelle' binære kønsforståelser

¹³ Jeg vælger i projektet at referere til kønsforskning, ikke mindst for at møde kritikken om en yderligere separering af de to køn, som Braidotti blandt andet eksemplificerer ved at flere universiteter i dag opretter mandestudier ved siden af 'kvindestudier', hvilket jf. Braidotti skaber yderligere fokus på *forskellen* på kønnene (Braidotti 2011:142), og vi derved nærmest vender tilbage til udgangspunktet for oprettelsen af feministisk forskning og teori. Jeg fastholder imidlertid betegnelsen feministisk teori som kun hentyder til én del og retning under kønsforskning.

imidlertid blevet udfordret og kritiseret, som Rosi Braidottis teori om det nomadiske subjekt er et eksempel på.

Kønsforskning opstod i de enkelte fag-/videnskabsområder, men er siden samtidig blevet udviklet til en selvstændig tværfaglig disciplin (Stormhøj 2007:473). I 1970'erne begyndte kønsforskningen at udbrede sig indenfor sociologien og samfundsvidenskaben, og har lige siden gennemgået en udvikling, der bl.a. af Christel Stormhøj beskrives i faser. Disse udviklingsfaser i kønsforskningen kan ses i forlængelse af feminismens udvikling, som dog omtales i fire bølger¹⁴, som ikke skal sammenlignes, men dog unægtelig hænger sammen. Den begyndende fase i 1970'erne kan betegnes som kritiske fase, hvor kritikken af den eksisterende videnskabsforståelse som kønsblindt og androcentrisk var centralt (Stormhøj 2007:503). Denne første fase har sin sammenhæng med den anden feministiske 'bølge'. Som en videreudvikling af den kritiske fase, blev fokus op i gennem 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne 'synliggørelsen' i den anden fase. Kønsforskningen, som på det tidspunkt blev kaldt kvindeforskning, blev defineret ved "forskning om, af og til kvinder". Herunder opstod også debatterne om definitionen af (kategorien) kvinder, samt forskningens politiske mål, hvormed kønsforskningen ophørte med at være en homogen og entydig forskningsretning (Stormhøj 2007:504; Lorentzen og Mühleisen 2014: 47-49). I løbet af 1990'erne, gik kønsforskningen dermed ind i den tredje fase, som Stormhøj kalder 'den selvrefleksive fase', hvor blik og debatter ikke mindst er vendt indad og forståelser af køn, identitet, erfaring mv. der tidligere var de centrale nøglebegreber i feministisk forskning, diskuteres og debatteres (Stormhøj 2007:505) hvilket kan ses i sammenhæng med det, jeg tidligere har benævnt feminismens tredje bølges opgør med den kønsbinære forståelse gennem blandt andet Queer teori.

Kønsforskningens kritiske blik på de bestående teorier og videnskab generelt har medført, at kønsforskning har bidraget til forskningen på tre niveauer: 1: i forhold til forskningsområder, ved at bringe andre, før uudforskede områder, ind i videnskabens søgelys, som eks. privatsfærens liv og relationer, 2: i forhold til teori har kønsforskningen udviklet nye begreber og teorier, og 3: sidst men ikke mindst, i forhold til udviklingen af nye videnskabsteoretiske forståelser (Stormhøj 2007:474). Et andet, helt centralt mål for den kritiske kønsforskning (feministiske teori og forskning), har været at skabe nye kvalitative metoder og subjektforståelser, og udbrede forståelsen og anerkendelsen af disse, hvilket Haugs memory-work metode er et eksempel på.

¹⁴ Mere om feminismens fire bølger og hvordan de kan ses og forstås som alle værende i spil i dag, kan læses i de historisk og politisk funderede artikler og essays i (KVINFO1; Muhr 2017; Hansen 2016)

Specialets teoretiske placering i kønsforskningsfeltet

Med dette projekt bringes nogle af de centrale punkter i den kritiske kønsforskning på tværs af de såkaldte faser i spil. Haugs teori har udgangspunkt i de første to faser, med hhv. den kritiske tilgang og fokus på synliggørelsen af kvindeperspektiver. Projektets undersøgelsesfelt er ligeledes valgt ud fra ideen om, at synliggøre kvinders historier, forståelser og erfaringer. Braidotti udpringer af den selvrefleksive periode, som hendes udvidende og udforskende subjektforståelse vidner om. Thornes kritiske tilgang til socialiseringsteorien vidner om at hendes empiri, og dermed grundlaget for hendes teori, er indsamlet i denne periode/fase, men samtidig vidner tilgangen til analysen om at være skrevet i en tid, hvor de teoretiske diskussioner er gået på den traditionelle binære kønsforståelser, hvilket hendes tanker om den flydende kønsforståelse og magtforståelser er eksempler på.

Haug kritisk teoretiske forståelse¹⁵

Som tidligere nævnt, er Frigga Haug blevet den centrale repræsentant for det arbejde, der i 1983 resulterede i bogen *Female Sexualization* og den første udgave af *memory-work*. Det fælles udgangspunkt for Haug og forskerkollektivet, er deres tilknytning til det marxistiske teoretiske blad '*Das Argument*' og den socialistiske kvindebevægelse (Haug 199:21). Det er i disse tilknytninger, at Haugs marxistisk feministiske forståelse af samfundets opbygning skal ses.

Haug forstår samfundet som bundet op på strukturer, men sætter et undersøgende spørgsmålstejn ved individets egen deltagelse i disse strukturer (Haug 1999: 35). Det er med en undren over, hvad der sætter en barriere for kvindelig glæde eller fyldestgørelse (org. fullfilment), som Haug understreger ligger i 'os selv', kroppen, forholdet til kroppen og relationen med andre mennesker, snarere end i mangel på information eller tekniske evner (Haug 1999:34).

”Women are not only objects of male desire: they themselves play a part in their creation as such. To see feminity in this way is to identify a subjective aspect within being—as-an object...” (Haug 1999:131)

Haug og hendes forskerkollektivs objekt for forskningen, er de strukturer, relationer og rammer, hvorunder kvinder lever, og de måder, hvorpå de påvirker kvinder og kvinders liv (Haug 1999:33). Haug m.fl kalder den måde, hvorpå kvinder bliver del af samfundet, den kvindelig socialisering for en proces. Det er med andre ord denne proces, der er målet for Haug. m.fl.s forskning (Haug

¹⁵ Dette afsnit skal ses i forlængelse af introduktionen til *memory-work* som metode.

1999:33).

Rosi Braidottis kropsmaterialistiske kønsteori

Det nomadiske feministiske subjekt

Filosof og feministisk teoretiker Rosi Braidotti, placerer sig i den kropsmaterialistiske kønsteori, som tager afstand fra såvel kønskonstruktivismen, som den biologiske determinisme (Lykke 2008: 89). Braidotti hører til 'sexual-difference' teoretikerne, og arbejder videre med Luce Irigarays teori om kønsrelationer som historisk baserede. Med dekonstruktion som værktøj, søgte Irigaray i sit arbejde at gøre op med den dikotomiske kønsforståelse og ideen om kvinden som den (mandens) anden (Lorentzen og Mühleisen 2014:53). For Sexual-difference teoretikere er kroppens (og passionens) betydning i fokus, ligesom sproget spiller en stor rolle i deres forståelse og analyse (Lykke 2008:195). Det, der kendetegner Braidotti, er hendes forening af Irigarays teori med en Deleuze-inspireret ontologisk forståelse af subjekter som multiple, herunder findes teorien om at subjekt-/identitetsdannelse sker tæt sammenknyttet med krop og seksualitet (Lykke 2008:89).

Braidotti argumenterer for, at en kombination af disse teorier, giver muligheder til at forstå og gøre op med den binære stereotypiske kønsteori. Hvor Irigarays mål om at udligne skævvridningen mellem de repræsenterede køn, også indenfor hver kategori, er Deluezes mål at komme udover de givne parametre for repræsentation, så nye mere udfoldede udgaver af det tænkende subjekt kan skabes (Braidotti 2003:47-48).

Braidotti mener, at kvindens fysiske anderledeshed, rent historisk, har placeret kvinder i kategorien 'kvinde' (i ental), og at dette begreb er blevet presset ned over kvinder både i de kønskonstruktionistiske og i de biologisk deterministiske teorier (Braidotti 2003:45; Lykke 2008:89-90). De empiriske kvinder er derved, ifølge Braidotti, igennem historien voldeligt blevet presset ned i en fælleskategori, som yderligere har placeret dem i et underforhold til termen 'mand'. For at kunne gøre op med kategorien og klassificering, ser Braidotti det som en nødvendighed, at det kvindelige feministiske subjekt skaber en ny definition af termen kvinde (Braidotti 2003:45). Braidotti understreger derved samtidig det kropslige køn som centralt i kønsforståelsen.

”The quest for a point of exit from phallogocentric definitions of Woman requires a strategy of working-through the images and representations that the (masculine) knowing subject has created of Woman as Other. Irigaray renders this through the strategy of ‘mimesis’. It amounts to a collective repossession of the images and representations of Woman such as they have been coded in language, culture, science, knowledge and discourse and consequently internalized in the heart, mind, body and lived experience of women..”(Braidotti 2003:45)

Dette bør ifølge Braidotti, ske på tre niveauer, for at gøre op med universaliseringen og

andetgørelsen (Braidotti 2011:150-165; Lykke 2008:90). 1. *Sexual difference level 1 - difference between Men and Women*: For at bryde med andetgørelsen må anderledesheden i forhold til mænd belyses og understreges. 2. *Sexual Difference level 2 – Differences among women*. Termen 'Kvinde' er ikke dækkende for den diversitet og mangfoldighed, hvori subjektet findes, herunder ses Braidottis brug af intersektionalitet og betydningen af forskellene i klasse, etnicitet, alder mv. 3. *Sexual Difference level 3 – Differences within each women*. Ud fra den postmoderne ide om, at et subjekt er multipelt og ikke et stabilt fastlagt individ uden udvikling. ”Vi er forskellige personer til forskellige tider og i forskellige situationer” (Braidotti 2011:150-165; Lykke 2008:91).

Braidotti forstår, med andre ord, kvinder som komplet individualiserede subjekter, men som i form af deres historiske arv er blevet placeret i/set som én fast kategori, derved stadig er det. Selvom der ikke findes en kategori 'kvinde', så gør der derved alligevel i praksis (Braidotti 2003:45).

Kønssocialisering ifølge Barrie Thorne

Barrie Thorne har i sin bog *Gender Play*, præsenteret sin teori om kønssocialisering, køn, kønsforståelser og kønsforskelle blandt børn og unge generelt.¹⁶ Thorne forstår køn som værende socialt konstrueret, og ud fra denne forståelse har hendes forskning ført hende til kritisk at undersøge begreberne socialisering og udvikling i forbindelse med køn (Thorne 1993:3).

Socialiseringens dobbelthed

Thorne har (så at sige) valgt at tilsidesætte begreberne 'socialisering' og 'udvikling' (socialization and development) til fordel for, 'med fuld opmærksomhed', at se børnene som agerende subjekter i deres egen socialisering, hvorved Thorne pointerer socialiseringens dobbelthed, skabt både af det sociale såvel som individ (Thorne 1993:157). En af hendes mål med undersøgelsen var at bringe børn mere fuldkomment ind i sociologien, som individer med agens. På samme måde som Thorne søger at udfordre de gængse forståelser af socialisering, med fokus på børn, har hun også udfordret den dikotomiske kønsforståelse, der jf. Thorne på tiden for hendes arbejde, dominerede de sociologiske studier om børn (Thorne 1993:157-159).

¹⁶ Hendes teorier er baseret på hendes en etnografisk undersøgelse i form af observationer og snakke på legepladserne på to forskellige nordamerikanske skoler i 1980'erne. Som hun selv pointerer i hendes bog fra 1993, er der gået lang tid siden hendes observationer. Thorne selv understreger, at det imidlertid er de samme tendenser, der gør sig gældende da hun skriver bogen. Jeg har haft denne tidsproblematik for øje, i min brug af teorien og begreber i en analyse af en pige gruppe i 2017.

Køn på to niveauer -individ og gruppeliv – køn og magt som flydende

Thorne kigger på det sociale liv, på 'gruppelivet' (oversat fra 'group life'), frem for på individerne som anden litteratur, for at skifte fokus fra at være *om* drenge og piger som individer er forskellige fra hinanden, til et fokus på, *hvordan* børn sammen skaber og udfordrer kønsforståelser (Thorne 1993:4). Haug og hendes kollektiv stiller det samme undersøgende, empiriske spørgsmål *hvordan* snarere end *hvorfor* (Haug 1999:33). På samme måde sætter jeg i dette fokus med memory-work som værktøj, ikke fokus på det enkelte individ, men ser på deres fortællinger som en del af et hele. Fokus er i dette projekt heller ikke på, *hvorfor* pigerne har de forståelser de har, men ligger på, *hvordan* kontraster i kønsforståelserne blandt unge udspiller sig.

Thorne skelner derved mellem køn og kønsforståelser på to analytiske niveauer, på individ niveau hvor de dikotomiske forståelser og stereotype kategoriseringer spiller en større rolle, og på det sociale gruppe niveau hvor køn jf. Thorne får en mere flydende form og sociale situationer kan ændre betydning og værdi (Thorne 1993:158-159). Med andre ord kan køn jf. Thorne i de sociale relationer, skifte mellem den meget dikotomiske og kønsstereotype forståelse, for igen at udligne sig og næsten blive usynligt (Thorne 1993:158-159).

Thorne ser på samme måde 'magt' som en flydende størrelse i forbindelse med køn, (ser magten mellem kønnene som en flydende størrelse), hvor drenge i nogle situationer bliver de dominerende, der sætter dagsordenen, eksempelvis for brugen af rummet ved voldsommere og mere højlydte lege, der kræver mere plads og derfor karambolerer med pigernes leg og brug af rummet, vidner Thornes undersøgelse ligeledes på, at piger i lige så høj grad udfordrer og konkurrerer med drengene om denne magt (Thorne 18993:159).

Gendertyping

Thorne anvender begrebet gendertyping til at beskrive, hvordan kønsidentiteter bliver til og opretholdes. Thorne refererer til gendertyping frem for sextyping, hvilket implicit indikerer Thornes fokus på det socialt konstruerede køn.

I og med Thorne tager sit udgangspunkt i de sociale relationer, bliver det også det ydre og sociale, der kommer i fokus i forbindelse med gendertyping. Thorne fokuserer på aktiviteter, rum og på materialiteter i forhold til gendertyping, hvordan sportsbaner eksempelvis oftest er et rum for drengene, eller hvordan bordene i spisesalen bliver indtaget 'fast' af grupperne og derved også er kønsopdelte i og med grupperne er det. Kort sagt ser og eksemplificerer Thorne altså gendertypingen, i de aktiviteter og materialiteter der er kønnede. Dog er en af Thornes vigtige pointer, at der sideløbende med denne gendertyping og de kønnede aktiviteter og objekter, også er

aktiviteter og objekter, hvor køn spiller en mindre vigtig rolle.

Køn er jf. Thorne som sagt en flydende størrelse, hvor det på individ plan oftest er tydeligt og dominerende, er det på socialt og situationelle plan mere flydende. Køn bliver nogen gange irrelevant, hvis og når en anden kategori (og sammenhold) bliver mere relevante, som for eksempel når kategorien elever bliver vigtigere at sammenholde i en konflikt med en lærer, hvilket Thorne beskriver som kønsgrænser ('Gender boundaries'). Det centrale for Thornes forståelse af disse kønsgrænser er, at de er elastiske/fleksible og kan spontant også opløses for senere at dannes igen (Thorne 1993:84).

Begrebsafklarende teoretisk diskussion

Køn

Det synlige, kropslige køn, ses af alle tre teoretikere, som betydningsfuldt for de sociale relationer og for socialiseringen. Haug og Thorne ser imidlertid begge fremstillingen af kønnet som det mest centrale. Thorne understreger dog køn, underforstået 'indholdet' af det ydre køn, som social konstruktion, hvilket Haug m.fl. med sin marxistiske baggrund ligger langt fra. Haug ser køn som en mere fast strukturelt betinget konstruktion, disse to forskellige kønsopfattelser forenes på sin vis i Braidottis udlægning af sexual-differences teorien.

Socialisering og agens

Haug beskriver socialiseringen ind i livet som kvinde, som en proces, men processen er ifølge Haug m.fl især resultatet af det ydre, sociale plan, altså de samfundsmæssige strukturer, som siden er blevet en fast integreret del af kvinden. Thorne argumenterer, uden at bruge begrebet direkte, ligeledes for, at køn er socialt konstrueret gennem socialiseringen, som beskrives som bestående af mange del'elementer', der tilsammen kan sige at forme en proces. Thorne udvider altså forståelsen af processen til at foregå både på det sociale og på det 'individuelle' plan. Braidottis forståelse lægger endnu et lag på forståelsen af processen, når hun beskriver det kvindelige/feministiske subjekt som et resultat af 'sexual difference' på tre niveauer, mellem mænd og kvinder, mellem kvinder, som begge hører under det sociale, men med det sidste niveau lægger Braidotti fokus på, at den individuelle proces er livslang proces, altså en proces uden ende.

Når denne proces, nærmere bestemt kønslæringsproces, forstås på forskellige niveauer, implicerer det også, at hvordan processen foregår, også forstås på forskellige måder. Haug og Thorne

understreger begge subjektets agens i socialiseringen. Men hvor Haug pointerer den negative effekt af agens, som en selvforstærkning af de ydre dominerende struktureres socialisering, som kvinder selv opretholder, pointerer Thorne den aktive deltagelse i socialiseringen, som hverken negativ eller positiv, eller som både og. Haug ser imidlertid også det agerende subjekts mulige frigørelse for en fasttømret socialisering, som kræver at subjektet først bliver opmærksomt på, og synliggøre disse strukturers påvirkning. Thorne derimod ser socialiseringen som et samspil mellem de ydre sociale tendenser og relationer, og det agerende subjekt. Børns agens i egen kønssocialisering er helt centralt i Thornes teori og forståelse. Også i Braidottis teori bliver kvindens agens centralt. Braidotti pointerer dog, at den historiske forståelse af det fastlagte ubevægelige subjekt, hindrer subjektets fulde potentiale for agens, som må tilegnes ved at demonstrer det feministiske subjekts multiple facetter.

Specialets placering

Jeg tager i specialet mit kønsteoretiske udgangspunkt i Braidottis forståelse af det kvindelige subjekt som åbent, multipelt og foranderligt, men med en bagage som fastlåst i en historisk snæver kategori, som også underbygges af Haugs historiske blik. Jeg trækker på samme måde på Braidottis forståelse af socialisering som en livslang, og flydende proces, som dog også er præget og til tider fastbundet af nogle tidsbundne og dominerende strukturer. Samme forståelse går igen i det syn på agens, som jeg tillægger denne undersøgelse. Subjektet ses i dette projekt som flydende og aktivt i kønssocialiseringen, men samtidig anerkendes, at visse strukturer og kulturelle forståelser i nogle øjeblikke, fastlåser subjektets bevægelighed og agens, for i andre tilfælde selv at kunne påvirke socialiseringen. Thornes begreber kønssocialisering om socialisering, som dobbeltsidig grundet subjektet agens, skelnen mellem kønsforståelser på individ og gruppe(liv)niveau, gendertyping bundet på aktiviteter og materialiter, samt teorien om køn, magt som flydende, er de bærende begreber i analysen.

Refleksioner og afgrænsning af teori og metodevalg

Som dette kapitel viser, skriver jeg mig ind i et bredt og velrepræsenteret felt, med mange forskellige videnskabsteoretiske og faglige retninger, teorier og metoder. Her kunne jeg have valgt mange tilgange, eksempelvis den 'fulde' poststrukturalistiske vej med eks. Bronwyn Davies teori og udlægning af memory-work (for mere om dette se i Hyle m.fl. 2008) eller Judith Butlers teori om køn som performativt, som dog ville kræve en ændring i metoden, med flere observationer og mere fokus på hvordan pigerne *gør* og *italesætter* køn. Dette har jeg imidlertid fravalgt, ligesom jeg ved

mit metodevalg også har fravalgt at skelne mellem pigernes udtalelser, og derved ikke kan sige noget om de enkelte piger og deres individuelle udvikling og kontraster. Jeg har valgt i stedet at tage afsæt i mit metodevalg og indtager samme kritisk-teoretiske udgangspunkt i specialets grundlæggende teoretiske forståelse. Af samme årsag valgte jeg at tage udgangspunkt i kroppen som Haug m.fl. i *Female Sexualization*, hvorfor jeg har valgt Braidottis kropsmaterialistiske kønsteori, med sin forståelse af historiens forankring, såvel som poststrukturalistiske, flydende og forandrende subjektforståelse.

Som det fremstår af teorivalg, skriver dette speciale sig ind i den kritiske kønsforskning, med det formål at belyse nogle af de tendenser, der er at finde i et samfund, præget af en historie som patriarkalsk, eurocentrisk samfund, hvor den hvide mand har været udgangspunkt og målestok, som det danske samfund i dag. Specialets metode, teori og empiri danner udgangspunkt i et europæisk fokus, men projektet har, blandt andet gennem den teoretiske grundforståelse ved Braidotti, og feministisk teori generelt, også et kritisk blik på den eurocentriske og universalistiske forståelse af subjekt, køn og verden generelt.

Kap. 4 Metodologisk udgangspunkt

Da dette speciale hovedsageligt handler om kønsforståelse, som grundet kønsteori og metodevalg forstås som historisk forankret, og er baseret på arbejdet med erindringer, finder jeg det afgørende at uddybe, hvor jeg med dette speciale placerer mig i forhold til subjekt-forståelse og erfaring, historisk forankring, samt erindringeres validitet i forskningen.

Subjektforståelsen

Et af udgangspunkterne i kønsforskningen i 1970'erne, var ændringen i forskningens subjekt-objekt forståelse, som vi netop har set i ovenstående afsnit, hvilket kan ses i sammenhæng med den sideløbende repræsentationskrise, og opgøret med forskerens 'gudetrick' som Donna Haraway (Lykke 2008) kalder forskerens objektive usynlige rolle, som førhen var normen.

Memory-work metodens mål er, at forskningsobjektet ligeledes er forskningens subjekt, og hvordan gør jeg så dette. Dette var mit mål med metoden, da det ikke lykkedes som planlagt var mit mål at inddrage egne erindringer og derved gøre mig som forskningsobjekt, dette måtte jeg imidlertid

fravælge grundet specialets begrænsninger. Dette projekt er derved ikke på samme måde et opgør med forskningens subjekt-objektforståelse som kønsforskningen har tradition for, og som jeg selv som forsker tror på kvaliteten og vigtigheden af. Jeg har imidlertid søgt at kompensere for dette ved at skrive mig som forsker mere tydeligt frem, ikke mindst i specialets metodekapitel.

Dog forstås pigerne som subjekter jf. Braidottis syn på det feministiske subjekt som frit og flydende trods historisk forankring som uddybet ovenfor.

Forsknings- og analysemæssigt anerkendes pigerne i undersøgelsen som individuelle, selvstændige subjekter med valide og begrundede meninger og erfaringer.

Erfaring

Som omtalt tidligere, består kønsforskningen af en periode, hvor synliggørelsen af kvindens perspektiv er det centrale. Da poststrukturalismen spredte sig inden for kønsforskningen fik det især betydning for dette 'synlighedsprojekt', hvor erfaring blev set som kilde til viden og kendskab (Lorentzen og Mühleisen 2014:59). Fokus flyttes fra de individuelle oplevelser og gruppeidentitet til hvilke kulturelle, historiske og samfundsmæssige tendenser, der muliggør netop disse erfaringer (Lorentzen og Mühleisen 2014:59).

Forståelsen af erfaring skal ses i sammenhæng med, hvordan jeg forstår, og anvender pigernes udtalelser og erindringshistorier som erfaring. Her gør jeg to ting: Udtalelser og kommentarer står som gengivelser af reel erfaring, mens erindringer står som fortolkninger, både reflekterede og ureflekterede, hvor jeg, i kraft af at se på alle historierne og kommentarerne overfor hinanden, og samtidig med de teoretiske redskaber, kan analysere og tolke disse erindringer på et mere overordnet og reflekteret/kritisk niveau end pigerne i skrivesituationen.

Den historiske forankring

”Kjøn og krop har både historiske, kulturelle og sociale dimensioner” (Lorentzen og Mühleisen 2014:43).

Humanvidenskaben rummer en problematisering og en vægtning af historien og historiens betydning, for at forstå mennesket og de kulturskabte fænomener og tendenser (Lorentzen og Mühleisen 2014:43).

Som det fremstår i ovenstående teoretiske kapitel, pointerer Braidotti, at den historiske forståelse af køn og ikke mindst kønsforskelle skaber en central for den nutidige forståelse og kønnenes muligheder (Braidotti 2011:137-150). For Haug og memory-work metoden er historien ligeledes

central i form af tidligere oplevelser og erfaringers betydning (Haug 1999:46-52).

Dette speciale tilskriver, som det understreger af disse valg af metode og teori, ligeledes den historiske forankrings betydning på samfundsmæssige og kulturelle forståelser og strukturer i dag. Imidlertid ses erindringer ikke udelukkende som valide grundet forbindelsen til tidligere ("historiske") hændelser, hvilket udfoldes i kommende afsnit.

Erindringer som pålidelig kilde til forskning

I *Memory studies*, (overs. Erindringsstudier), bliver minder og erindringer til relevante og vigtige forskningsobjekter. Oprettelsen af et sådan overordnet metodisk tilgang, repræsenterer ændringen i det ellers længe etablerede syn på minder, som en del af et dikotomisk par med historie, hvor sidstnævnte har været set som det mere legitime og forskningsegnete (Reading 2014:206).

Der, hvor arbejde med erindringer i dag giver interessante muligheder for forskningen, er synet på de kollektive erindrings betydning. Hvordan kollektive, eller sociale og kulturelle erindringer kan være grundlag for at forstå samfundets udvikling, både i forhold til årsagerne bag det, der gennem tiden har forandret sig, og det, der ikke har (Reading 2014:199). Det er netop i sfæren mellem de kollektive og de individuelle erindringer, at flere feministiske teoretikere bruger erindringsarbejde, som Frigga Haugs Memory-work er et eksempel på.

Hvad er erindringer? Hyle, Kaufmann m.fl. der har arbejdet med memory-work over en længere årrække, og har lavet memory-work oversigtsbogen *Dissecting the Mundane*, kalder erindringer: "...constructions and reconstructions based upon who we were, are and are becoming" (Hyle m.fl. 2008:8). Når erindringer ses som en refleksion af fortid, nutid og fremtid, stilles der et kritisk blik på ideen om, at erindringer af vores fortid bestemmer, hvem vi er i dag (Hyle m.fl. 2008:8).

Indenfor memory-work erkendes derfor, at erindringer blot er udtryk for én ud af mange mulige fortolkninger og versioner af en udvalgt situation (Hyle m.fl. 2008:8). "To revisit af memory is to see oneself seeing through a new construction" (Hyle m.fl. 2008:7)

Diskussionen om validiteten af historie overfor erindringer kan ligeledes ses som en del af den føromtalte subjekt-objekt diskussion, hvor 'historie' har tradition for at blive set som den objektive reelle fortælling, ligesom den usynlige forsker, hvorimod minder og erindringer blot sås - og stadig ses - som subjektive, farvede og derved uden validitet for forskningen (Reading 2014:206).

I dette speciale forstås og analyseres erindringer og erindringshistorier som fortolkninger af

tidligere hændelser. Fortolkninger som der i analysen tolkes videre på. Erindringer bliver derved ikke set som sandheden om en anden tid, men derimod som eksempler på oplevelser (fra en anden tid). På samme måde analyseres der i dette speciale, såvel som i Haugs oprindelige memory-work, også på det, der ikke kommer frem i erindringshistorierne.

I forhold til forskningsvaliditet har erindringshistorierne medført en viden, jeg ikke ville have opnået gennem andre kvalitative metoder såsom interviews, grundet det dobbelte analytiske greb ved at analysere/fortolke, dels erindringen og dels fortællingen om erindringen. Altså har brugen af memory-work i specialet, givet mig mulighed for at 'hoppe i tiden', og få et indblik i hvordan disse piger oplever situationer set i bakspejlet, hvilket ligeledes har givet mig et indblik i pigernes holdninger og synspunkter på måder som andre metoder ikke giver mulighed for.

Opsummering

En opsummering af den metodologiske forståelse af subjekt, erfaring og erindringer kan ses som den analytiske tilgang til, og forståelse af empirien, og gives derfor i forbindelse med kommende analysestrategi.

Kap. 5 Tilgang til empiri og analyse

Analysestrategi

Analysen af materialet begyndte allerede, mens jeg tilrettelagde undersøgelsen fra møde til møde.

De ting jeg fandt interessante og relevante bragte jeg op og bredte ud ved næste møde.

Forløbet med pigerne delte sig over 4 møder¹⁷ Det første møde var med interesse i deres idealer med spørgsmålene og oplæggende *Hvad er en kvinde, hvad er en smuk kvinde, og beskriv en kvinde, som du synes er sej og måske kunne tænke dig at ligne.*

Det næste møde tog, med baggrund i nogle af de ting, der kom frem under det første møde, fat i spørgsmålet: *Hvad er kvindelighed?* Med spørgsmålene og oplæggende *Hvad vil det sige at hvile i sig selv, Beskriv en situation hvor du hviler eller har hvilet i dig selv*, efterfulgt af oplægget til erindringshistorier: *Beskriv den første gang du følte dig som pige/kvinde.*

Ved det tredje møde arbejdede jeg kun med halvdelen af pigegruppen, seks piger i alt, med henblik på at lave memory-work. Målet for dette møde var at skabe fokus på kroppen, jeg havde derfor nogle forslag til oplæg med, men lod det jf. metoden være op til pigerne at vælge oplæg. I stedet for

¹⁷ Mere detaljeret forløbsbeskrivelse findes som nævnt i bilag 5

at finde på et selv valgte de et af mine oplæg med temaet *En historie fra omklædningsrummet*. Efter historierne var skrevet, læste vi alle vores historier højt, og derefter lagde jeg op til en analyserende diskussion af historierne. Hjemme analyserede jeg efterfølgende videre på hele materialet, inklusiv transskriberingen af den fælles analysesnak¹⁸. Det fjerde møde var det afsluttende fælles møde, hvor hele klassen var samlet. Formålet var at sætte fokus på *forventninger til køn*, som resultat af, at både lærer og elever havde givet udtryk for behovet for et rum, hvor disse kønsrelaterede forventninger kunne tages op. I dette fælles møde blev klassen delt i tre. I en drengegruppe, en pigegruppe bestående af de piger, der nogle dage forinden havde været med til det tredje møde i memory-work arbejdet, samt den anden halvdel af pigerne, der den tredje gang i stedet havde arbejdet med køn undervist af deres lærer. Efter at de tre grupper havde haft tid til at skrive forventninger til både deres eget og det modsatte køn ned, fremlagde de det foran hele klassen, og jeg skrev deres input ind i et skema på tavlen, hvorefter der blev lagt op til diskussion.

Da al empirien var samlet, fik empirien lov til at tale, og de første analyser skrevet ud. Al det væsentlige blev skrevet frem fra historier, definitioner og citater, og nye temaer tog form. Det er disse temaer, analysen er opbygget om, og ikke temaerne for undersøgelsen. Først da, blev teorien endeligt valgt og skrevet. Derefter blev analyse og empiri gennemlæst og omskrevet, nu med teoretiske briller og diskussioner. De første undersøgende temaer, kan siges at være den første grove analyse, da de opstod i mødet med feltet, og løbende gennem tilrettelæggelsen af undersøgelsen. De endelige temaer for analysen, er derimod resultat af flere analysetag, efter at have læst empiri og analyse igennem af flere omgange.

På trods af, at jeg har anvendt forskellige metoder i min empiri indsamling, har jeg valgt at analysere al materiale sammen: historier, definitioner, citater fra analysesnak mv., da temaerne får lov at vægte højere end opdelingen af empirien indsamlet ved de forskellige metoder. Al empirisk materiale er at finde i bilag bagerst i specialet.

Temaerne er som nævnt empiri-nære, og bygger på direkte citater og/eller pointer fra både snakke og erindringshistorier. I og med, det er forskellige former for udtalelser: direkte kommentarer, nedskrevne erindringshistorier mv. er min analytiske tilgang til, og brug af disse også forskellig, eller dobbelt, som det også er omtalt i det metodologiske afsnit om specialets subjektforståelse. Som det også fremgår i det metodologiske afsnit, forstås erindringer som en nutidig fortolkning af noget, der er sket tidligere, hvilket betyder, at min analyse af erindringshistorierne ligeledes tager udgangspunkt i disse som fortolkninger, der dels beretter om noget, der er sket tidligere, og dels udtrykker pigernes nutidige forståelser og mening. Kommentarer og definitioner lader jeg derimod

¹⁸ Som er at finde i Bilag 3

tale mere for sig selv, hvorfor min analyse af dem er mere baseret på, hvad de udtrykker, når de sættes i et større perspektiv overfor hinanden og det tidsmæssige perspektiv.

Analysens struktur

Analysen består af 4 temaer som er udsprunget af arbejdet empirien. Det første; *At hvile i sig selv er smukt*, berører de forventninger og idealer til kvindelighed og kvindekrop som pigerne gav udtryk for, fyldte i deres hverdag og forståelser. Det andet tema; *Frygten for at være anderledes*, berører kontrasten til det første temas ideal om at hvile i sig selv, og sætter fokus på nogle af konsekvenserne ved de øvrige idealer for kvindelighed og udvikling. Det fører os frem til det tredje tema; *Når kønnet er socialt afhængigt*, som belyser det sociale todelte betydning ved den sociale forståelse af køn, deriblandt socialt konstruerede symboler som BH'en, samt den personlige udviklings sociale bekræftelse, når eksempelvis mødre og veninder indvies i den første menstruation. Som endnu et niveau af de kønsforståelser, der præger pigernes kønssocialisering, sættes der i det fjerde tema fokus på, hvordan de unge reagerer på disse idealer i; *At melde sig ud*.

Kap. 6 At hvile i sig selv er smukt

Dette indledende analysekapitel begynder med at se på nogle af de forventninger til køn og det klassiske skønhedsideal, der stod frem i empirien, og leder over i en af de centrale pointer som undersøgelsen viste: At det klassiske skønhedsideal med fokus på kroppen ikke står alene, men at et ideal for skønhed, som viste sig anderledes end det umiddelbart forventede, for pigerne understregede i deres historier og siden i definitioner af at hvile i sig selv, *at hvile i sig selv er smukt*.

Dette kapitel er skrevet op omkring en del af de kommentarer, skriftlige definitioner samt nogle af erindringshistorierne fra det første møde, hvor udgangspunktet var, 'hvad en smuk kvinde er', sammen med definitioner fra det andet møde, hvor 'at hvile i sig selv' blev omdrejningspunktet. Der trækkes samtidig på de forventninger til piger, der kom frem under det fælles fjerde møde, hvor både klassens drenge og piger, samt lærer deltog. Der henvises derfor i dette afsnit som en undtagelse, også til nogle af de bidrag, drengene kom med, da de bliver brugt som modspil eller bekræftelse til pigernes forventninger. Derudover trækkes der på enkelte kommentarer fra memory-work analysesnakken under tredje møde.

Forventninger til kvindelighed og kvindekrop

Da forventninger til køn, som et symbol for kønsforståelser, var mit udgangspunkt for -og interesse i undersøgelsen, var dét noget af det første, jeg bragte på banen i mødet med pigerne og feltet. For at undgå at styre snakken for meget, og at svarene blev en søgen efter det, jeg muligvis 'ville have' af dem, valgte jeg ved det første møde, at spørge om deres *definition af en kvinde*, og derefter *en smuk kvinde*. Først ved det fjerde og sidste møde, hvor hele klassen var samlet, blev forventninger det direkte tema for undersøgelsen, på opfordring af både lærer og elever.

Ved at lægge ud med at lade det være op til pigerne selv at definere, hvad en kvinde er, og hvad en smuk kvinde og skønhed er, blev det tydeligt, at det første de tænkte på var det kropslige eller det personlige. De umiddelbare kommentarer og forståelser viste, at det blandt pigerne ikke var entydigt, hvad der blev tænkt på. En af de første kommentarer gik på, at en smuk kvinde er en, der er *sund*, og *god indeni* (Bilag 1.2). Denne definition af skønhed, som ikke udelukkende fokuserede på det udvendige, fik også andre til at komplementere deres input med det personlige aspekt. Det samme viste sig i de nedskrevne definitioner fra det første møde.

Hvad er en smuk kvinde, for denne gruppe af 9. klasses piger?

Hvad er en smuk kvinde?

Mit politisk korrekte svar, det jeg er blevet opdraget, og det mine grundværdier siger er at du ikke kan definere en smuk kvinde. Alle kvinder er smukke på hver deres måde, og det burde og kan ikke defineres.

Eller kan det?

Der er selvfølgelig alle kropsidealerne.

Tynde lange ben, lille talje, store øjne og flotte former.

(Bilag 1.1 Definition A)

Denne besvarelse fremstår kritisk og reflekteret og giver udtryk for, at der er flere svar på dette spørgsmål. Samtidig giver dette svar også et indblik i, at til trods for at man ved, hvad svaret "bør" være, er det ikke nødvendigvis det, der reelt fylder. Hvilket giver et indtryk af, at der eksisterer noget reelt overfor det ideelle, som måske snarere er en kontrast end en styrkelse. Men dette svar kan også hentyde til, at det at være smuk, ikke kun er bundet op på kroppen, som vi kommer ind på senere.

En anden piges definition pointerer dette.

En smuk kvinde, er en kvinde, som står ved den hun er. Står ved sin tøjstil og sit udseende, hvis det er det hun føler, der er rigtigt.

(Bilag 1.1 Definition D)

Tre aspekter af skønhed

På trods af individuelle definitioner, ordvalg og beskrivelser, kan pigernes definitioner for kvindelig skønhed siges at bevæge sig på tre niveauer.

Det første sætter fokus på det ydre, hvor *tynd, fin og sund*¹⁹ står centralt. I forhold til kroppen bliver *former* også nævnt flere gange, ligesom beskrivelser om *ben* og benævnelsen *den perfekte krop* går igen. Det er imidlertid interessant at påpege, at *ben* er den kropsdel, der bliver nævnt flest gange under det første møde, udover *former* generelt²⁰.

Da vi sætter fokus på forventningerne til køn i det fælles fjerde møde, bliver der imidlertid ikke nævnt ben en eneste gang. Om grunden findes i, at der ved det første møde er fokus på skønhed, og ved det fjerde er fokus på forventninger, har jeg imidlertid ikke kunne finde svar i dette speciale, og det må blive i overvejelserne.

Det andet aspekt sætter fokus på skønheden ved det indre, på personligheden, her fremhæves *sød og god*. Som idealer. Dette aspekt udvides ved det sidste fælles møde, hvor pigerne sætter flere ord på disse forventninger bl.a. *gode manerer, høje forventninger, opføre sig pænt, og klog* (se skema Bilag 4) nævnes, hvilket uddybes i det kommende afsnit. Det er også et tema, der dukker op i analysesnakken på min foranledning, da jeg spørger ind til om der også er andre dele end de kropslige, som de har fokus på. Hvor en af pigerne klart melder ud, og en anden bakker op:

0:22:19.9

- "Altså jeg tænker vildt meget over hvordan jeg er som person. Altså hvad folk tænker om jeg. Jeg tænker virkelig meget over det og prøver sådan at være sød mod alle så de godt kan lide mig"

- "Ja, det gør jeg også "

(Bilag 3.3, Analysesnak)

Det tredje aspekt forbinder, som en form for forlængelse/udvidelse af sidstnævnte gruppe, skønhed og det at være smuk med *at hvile i sig selv/ at være ligeglad med hvad andre tænker/ at man selv synes man er smuk*. Kort og godt er skønhed, at man er tilfreds med sig selv, sin krop og sin tøjstil.

Hvad er en smuk kvinde:

En som tror på sig selv .

En som ikke er bange for at vise sin personlighed gennem alt hun man gør

En der hviler i sig selv og er tilfreds med hvordan man ser ud og er.

(Definition B, 1. møde)

Denne tredje gruppe overraskede mig (som fremskrevet andetsteds) med sit høje kritiske

¹⁹ At sund nævnes her, er et af de få steder hvor pigernes tilknytning til gymnastik kan tænkes at være årsag til denne vægtning. Til trods for at der i dag tales om "sundhedsregime" i forhold til kropsforståelser, kan det tænkes at en almen klasse uden tilknytning til sport og gymnastik, måske ikke ville have pointeret sundhed her.

²⁰ Ben, er ligeledes et af de centrale punkter i Haugs analyse (Haug 1999: 153 -177), hvor det ligesom i denne undersøgelse, er lange, slanke, fine ben der er idealet.

refleksionsniveau og høje selverkendelse. Det overraskede mig, at piger i en alder af 14-15 år finder det som noget smukt, at hvile i sig selv, og værdsætter det at tro på sig selv og selv finde sig smuk. Dog kom de høje forventninger i denne udtalelse frem jo mere vi snakkede og jo nærmere jeg kiggede på deres nedskrevne definitioner. At man er smuk, når man ikke er bange for at vise sin personlighed i ALT hvad man gør, kan hurtigt tænkes at gøre 'den ægte skønhed' som noget fjernt og uvirkeligt, ikke mindst for en, der først lige er gået i gang med at definere sig selv udenfor barndommen.

Idealet for den smukke personlighed

Som pointeret i de tre aspekter af skønhed, giver pigerne også udtryk for personlighedens rolle i forbindelse med skønhed. Man skal være god, sød og smilende. Dette fremstår også af en af de første erindringshistorier pigerne skriver, i forlængelse af definitionerne af *en smuk kvinde*. Her kommer to niveauer til at stå helt tydeligt frem, med oplægget *Beskriv en kvinde som du synes er sej og måske kunne tænke dig at ligne* som:

Jeg kender en kvinde der hedder Line. Hun er mor til 3 og er gift med en mand.

Line har ikke den perfekte krop, hun er lidt stor men man ligger ikke mærke til det. Line arbejder i en folkeskole som klasselærer for 2. klasser.

Hun har en fantastisk udstråling. Hun er altid glad, og har meget overskud.

Jeg kan huske engang da hun lod alle tre af sine børn have 2 venner med hjem hver. Hun kom hjem fra arbejde og begynde at bage en kage, og lave saftvand, huset lignede lort, der var rodet over det hele. Børnene gik og legede, spiste kagen og drak saftvanden, og hyggede og larmede.

Selvom der var stress over det hele så havde Line stadig et smil på læben.

Det syntes jeg gør Line til en smuk kvinde

(Bilag 1.3 Historie A)

Forfatteren udtrykker i denne erindring, hvor stort et indtryk det har givet, at denne mor har vist et stort overskud, glæde og smil. Kvinden i historien fremhæves som en, forfatteren ser op til, og de centrale ord i fortællingen er *fantastisk udstråling*, *altid glad*, og *meget overskud*. Det understreges som noget af det første, at det ikke er det ydre skønhedsideal, der spiller en rolle i valget af netop denne kvinde til historien, men skønhedsidealet for personligheden.

I historien lægges vægt på morrollen i kvindeligheden, og det smukke ved at børnene får lov til at fylde og være. Denne mor, kan ved første blik lige såvel kan være en vens mor som forfatterens egen, dog med det overskud, der fremhæves, og derved ikke lader til at være så naturligt for forfatteren, efterlades man med ideen om at det velkendte fra hjemmet ser anderledes ud.

Som en sidste kommentar, understreger forfatteren, at et vedvarende smil, trods omgivelsernes rod, er det centrale ved en kvindes skønhed.

I det næste afsnit vil det tredje niveau af skønhed udfoldes, og derigennem også, hvordan personligheden spiller en rolle i et andet ideal af skønhed.

At hvile i sig selv

I en anden af erindringshistorierne fra det første møde på oplægget; *beskriv et møde med en kvinde du synes er sej og kunne tænke dig at ligne*, opdeler en af pigerne sin historie, eller rettere besvarelse, i to.

Personlighed: Jeg ved ikke hvornår det gik op for mig, måske har jeg altid vidst, at jeg ville være ligesom min mor. Min mor hviler så meget i sig selv, og hun går i lige det tøj som hun synes er pænt og føler sig tilpas i (blomstrede kjoler, nederdele med sommerfugle, bare generelt sådan lidt hippie agtigt).

Udseende: Jeg kigger tit på hvordan folk ser ud når jeg går forbi dem på gaden. Der er ikke en bestemt kvinde jeg gerne vil ligne, men jeg ville bare gerne have lidt mere fedt på kroppen, og have lidt flere former, da jeg synes det er så pænt! Har altid selv været undervægtig, og har altid drømt om at veje mere, og se mere normal ud. synes dog selv at det er gået fremad.

(Bilag 1.3 Historie D)

Det står klart for denne pige at det at hvile i sig selv er et ideal for hende, men samtidig understreger tvedelingen af hendes beskrivelse, at det at hvile i sig selv ikke er stærkere end at udseendet også betyder noget. Der er nogle ting, hun selv ønsker skal ændres, før hun kan se sig selv som 'normal' og før hun kan nå dette ideal, hendes mor er blevet symbolet for. Den pointe denne historie tager op, viser ydermere et andet aspekt af ideen om at hvile i sig selv som ideal. I og med, at forfatteren giver udtryk for at skulle opnå en kropslig ændring, efterlader det ideen om at selvom hvile i sig selv er smukt, for hende, så hviler man også først i sig selv, når man er smuk.

Som opfølgning på definitionerne af en smuk kvinde fra det første møde, og ovenstående historie, indledes det andet møde med spørgsmålet om, hvordan de så definerer det at hvile i sig selv, samt en beskrivelse af en oplevelse/situation, hvor de har hvilet i sig selv. Som svar herpå, bliver det i de flestes definitioner dog kædet sammen med, at man også er tilfreds med sit udseende.

At hvile i sig selv

Det at hvile i sig selv, indebærer at man kan være sig selv, uden at pynte på ens udseende. Hvis man er tilfreds med sig selv kan man også hvile i den man er. Det er også når man fokuserer på alle de ting man godt kan finde ud af, i stedet for dem man ikke er lige så god til.

Et øjeblik hvor jeg har hvilet i mig selv

Et godt eksempel for mig, ville være når andre kommenterer en positiv ting ved mig. Om det så er udseende eller noget man har sagt eller præsteret. Det når der bliver lagt mærke til noget godt ved mig selv.

(Bilag 2.1 Definition H)

Flere pointerede, at man må besidde en vis tilfredshed med sig selv, som flere gav udtryk for de

ikke havde opnået endnu. Som i ovenstående eksemplificering, hvor forfatteren pointerer, at det at hvile i sig selv for hende i praksis, er bundet op på andres bekræftelse. Det at hvile i sig selv fremstår derfor som et ideal. I ovenstående historie står det frem som ideal, når definitionen refererer til *man*: ” Hvis 'man' er tilfreds med sig selv...” hvilket understreger en afstand, en abstrakt upersonlig forståelse. I eksemplet på, hvornår hun selv har oplevet at hvile i sig selv, udskifter forfatteren *man* med *mig*, for derefter at anvende *man* igen. Hvilket både kan være en afstandtagen fra en positiv ros, og tendensen til at anvende tredje person i daglig tale som en inklusion eller understregelse af, at ens oplevelser kan ske for alle.

For de fleste kræver det at hvile i sig selv, at man er omgivet af folk man holder af, og som man føler sig elsket og accepteret af. Andre følte dog, de kunne være sig selv, når de på ferier var blandt mennesker, man ikke ville se igen. Fælles for historierne var dog at det ikke var alle steder, hvor det at hvile i sig selv kunne opleves. Og at hvile i sig selv bliver derved også et ideal med problematikker i sig selv, for hvor mange mennesker hviler altid i sig selv, og er altid ligeglade med, hvad andre mener om en?

Alligevel byder mødet med pigerne selvfølgelig den ene undtagelse, der bekræfter reglen.

Min oplevelse med at hvile i sig selv:

Jeg har igennem mange år ikke hvilet i mig selv, men jeg har indset at det ikke nytter at forsøge at være den pæneste eller sødeste ved at ligne alle andre, og være som de populære. Jeg lærte først da jeg startede i 7. klasse at jeg ikke var tvunget til at gøre som alle andre, hvis bare jeg var modig nok. Derfor begyndte jeg at gå i tøj, som jeg fandt flot, og som jeg sommetider var den eneste der syntes var flot. Jeg begyndte at føle mig mere sikker, og i stand til at snakke med folk. Jeg gik fra en mere genert pige, til en udadvent og selvbevidst pige.

(Bilag 2.1 Definition F)

Denne undtagelse viser en reflekteret pige, der ser en ændring i hendes egen holdning til sig selv og andres mening. En anden pige fortæller om en lignende udvikling i hendes selvbillede i analysesnakken. Nærmere om dette kommer i et senere afsnit. Konklusionen må dog være, at der selvsagt er nogle, der formår at følge deres idealer om at være ligeglade med andres meninger, underforstået de faste kropsidealer. Men, som også ovenstående historie giver et indtryk af, er det en proces, de er i gang med og et endnu ikke opnået mål, hvilket igen også ville være et højt ideal at sætte for 14 årige. Til trods for, at nogle af pigerne giver udtryk for at hvile i sig selv, eller gå mindre op i hvad andre synes. I Analysens fjerde tema, 'At melde sig ud', diskuteres dette emne og konsekvenserne yderligere. Når 'at hvile i sig selv, bliver et skønhedsideal, skaber det imidlertid også den problematik, at det netop er et ideal, der for mange virker fjernt.

Det naturlige

Det 'naturlige' går igen i flere fortællinger og definitioner af skønhed.

En af pigerne nævnte *naturlige former* som definitionen på en smuk kvinde, hvilket er en interessant specificering, set i lyset af normaliseringen af operationer og div. implantater i de billeder af kvinder, der omgiver os²¹. En anden nævner *Make-up, men naturligt* i sin definition af en smuk kvinde. Hvilket giver en forståelse af, at en kvinde 'bør' bruge make-up, men naturligt kan også betyde at make-uppen skal have et naturligt udtryk, eller at make-uppen bør bruges til at understrege den naturlige skønhed.

At make-up bliver nævnt i sammenhæng med naturlig, gengiver imidlertid også det syn på brugen af make-up, der lod til at være det socialt accepterede i klassen og på skolen generelt. Flere af pigerne var stoppet med at bruge den daglige make-up på efterskolen, men andre brugte 'moderat' (naturlig) make-up i form af mascara og evt., et tyndt lag foundation/pudder eller streg (jf. samtale med klassens lærer). I en af de skriftlige definitioner går ideen om det naturlige igen, her beskriver en anden, at en smuk kvinde er:

En tynd kvinde med naturlige bryster og lidt fin i det og slanke ben. En god personlighed.

(Bilag 1.1 Definition C)

Både former, bryster og make-up brug bør altså være naturligt, ifølge disse definitioner på en smuk kvinde.

At naturlig nævnes gentagende gange i flere sammenhæng, understreger ligeledes også hvilket segment og æstetiske ideal de unge piger taler sig ind i. Det naturlige står forbundet med skønhed, i modsætning til et andet ideal der ligeledes er at finde blandt unge piger og kvinder i dag, hvor det kunstige, i form af hår, læber, bryster mv. er det ønskede æstetiske ideal²².

Når pigerne taler sig ind i segmentet, hvor det naturlige er det smukke, bliver skønhed samtidig noget der er 'givet' af naturen. Det bliver derved noget, der for nogen er uopnåeligt på forhånd, hvis ens skønhedsideal er bundet op på de klassiske ydre idealer som pigerne bragte på banen. Idealet om at hvile i sig selv som skønhedsideal, eller personlighedens påvirkning på skønhed som de to andre ovenfor beskrevne niveauer præsenterer, sætter imidlertid skønhedsidealet inden for alles rækkevidde.

De ovenfor beskrevne tre niveauer af skønhed kom imidlertid ikke ligeligt til syne under alle møder

²¹Billeder i både i film og modelbilleder, såvel som reklamer for plastikkirurgisk klinik der har ”prydet” de offentlige busser de seneste år

²²Som der bl.a. ses i DRs dokumentar: Prinsesser fra blokken (Prinsesser fra blokken)

og snakke i forløbet. Da forventninger kom på dagsordenen, i det fjerde fælles møde for hele klassen, piger, drenge og lærer, var især det første niveau med det kropslige fremtrædende.

Råt for usødet – De stereotype forventninger til køn

I det fjerde, fælles møde, blev klassen som tidligere nævnt, delt i tre: i en drengegruppe, en pigegruppe, bestående af de piger, der nogle dage forinden havde været med i det tredje møde og memory-work analysesnak i forbindelse med erindringer fra et omklædningsrum, samt den anden pigegruppe, der havde arbejde med køn på en anden måde undervist af deres lærer.

Når disse unge drenge og piger, der i lige godt en måned har beskæftiget sig med temaet køn, og med deres eget køn især, bliver bedt om at snakke sammen og derefter nedskrive de tanker om og forventninger til de to køn, kunne man forestille sig nogle andre svar end dem en lignede gruppe, der ikke havde været igennem sådan et forløb ville have. Det var imidlertid de umiddelbart forventede, dikotomiske og stereotype fremstillinger af køn, og klassiske skønhedsideal, der kom frem både i pige- og drengegrupperne. Dette afspejler Thornes eksemplificering af, at stereotype og dikotomiske kønsforståelser oftest er forbundet med individ niveau. Da det fjerde møde satte forventninger til og tanker om køn på dagsordenen, var det med fokus på, hvad klassen tænker når ordet dreng og pige nævnes. Fokus var derfor på det Thorne refererer til som individ niveau, snarere end på det sociale samspil i det, Thorne omtaler som 'gruppelivet', der jf. Thorne har mere tendens til at have et flydende, mindre stereotyp kønsbillede. Både pige- og drengegrupper skrev sig altså ind i samme kategorisering af forventninger til piger. De samme forventninger til kroppen, personligheden og accesories til fremvisningen af køn, i form af make-up, undertøj, hår og duft (Se skema lavet med klassen i Bilag 4).

Inspireret af memory-work, spurgte jeg efterfølgende mig selv, hvad der ikke var nævnt, og hvad jeg på forhånd havde forventet, for at kunne undersøge de tendenser, der lå til grund for udfaldet. De større refleksioner og det kritiske blik, jeg havde set hos pigerne gennem de sidste uger, var ikke at ane. Om det var lærerens, eller drengenes tilstedeværelse, og hvilke konsekvenser det medførte, har jeg ikke grundlag for at gøre mig konklusioner om, men den manglende spændvidde i deres nedskrevne forventninger og i den efterfølgende snak, overraskede mig som forsker. Thornes konklusion om, at stereotype²³ kønsforståelse kan herske i sociale relationer det ene øjeblik, hvorefter køn i det næste nærmest er usynligt, udspillede sig her på en lidt anden måde end Thornes giver eksempel på. Her var det snarere det kritisk reflektive blik, der forsvandt, mens køn syntes centralt i begge situationer.

²³ Som Thorne bl.a. eksemplificerer ved 'drenge er rå, piger er søde' som også er nogle af de eksempler der træder frem i min empiri (Thorne 1993:96; Bilag 4)

Da de to pige grupper efter lidt tid til en intern diskussion skulle fremvise, hvilke ord og beskrivelser, de var kommet på, når de tænkte på piger og forventninger til piger, var det for den første gruppe især høje forventninger til udseende, der trådte frem. Pigeformer, tynd, timeglas, små fødder blev nævnt sammen med make-up, god duft, ren hud (Bilag 4). Også forventninger til det personlige bliver imidlertid også centralt i denne gruppes diskussion: at opføre sig pænt, gode manerer, at være klog og feminin (med alt hvad den enkelte lægger i dette begreb), lader til at være forventninger disse piger fornemmer til dem. Den anden gruppe har ikke diskuteret de kropslige forventninger i samme grad, hvilket kan være et resultat af, at de ikke havde været med i analysesnakken som den første gruppe²⁴. Den anden pige gruppe nævner ligeledes det kropslige først, men uden forventningerne ved at pointere: *bryster*, *fisse* og *røv* når de tænker på piger (Bilag 4). Til det personlige dukker dog nogle af de samme (stereotype) forventninger op i form af *følelsesladet*, *gode manerer*, *høje forventninger* (Bilag 4). Sidstnævnte punkt er tankevækkende da det dels afspejler deres indblik i den tendens, der er til debat både i forskningen og i medier (jf. projektets indledning) og kan samtidig ses som en understregning af denne tendens.

Når de stereotype forståelser af køn træder frem i denne konstellation, understreges den tendens, som Thorne refererer til, om køn som flydende. Som Thorne understreger, bliver køn på individ niveau, som der henvises til i denne ovenstående situation, i langt højere grad stereotypt beskrevet. Havde jeg derfor lagt op til beskrivelser af sociale hændelser eller grupper, ville der ifølge Thornes teori, muligvis have vist sig mere blandede, mindre dikotomiske/stereotype beskrivelser. Jf. Haug vil disse stereotype kønsforståelser på individ niveau, imidlertid være resultat af den socialisering, de er præget af, som igen er præget af samfundets strukturer, som også i denne undersøgelse viser, at der er klare forventninger til, hvordan kroppen skal se ud.

At høre disse forventninger, er på sin vis som at træde ind i tidsboble. Piger (kvinder) skal, jf. pigernes beskrivelser, have timeglas facon, men være tynde, have små fødder, langt hår, være kloge og følelsesladede og gå op i undertøj og make-up (se skema i Bilag 4). Om det er den 'historiske kategori' som Braidotti henviser til, der stadig er en indgroet del af de unge pigers kvindeforståelse, og/eller om det er nogle samfundsmæssige strukturer som Haug har haft i fokus, der i længere tid har skabt grundlag for sådanne forståelser, er nogle af de refleksioner, der sættes i gang.

²⁴ Uden at kunne konkludere noget helt overbevisende, giver dette dog en idé om at analysesnakken og delingen af historier fra omklædningsrummet har gjort et indtryk.

Forventninger til piger jf. klassens drenge

Under fællesmøder giver drengenes bud på forventninger til kvindelighed og kvindekrop imidlertid også et mere tidsmæssigt perspektiv, ikke mindst på det sproglige aspekt. De nævner hundefilter aka 'hoe filter' på snapchat som værende noget, der beskriver piger, eller som de i det mindste forbinder med piger. Ageren på de sociale medier bliver altså også en del af at definere kønnene. Det danske begreb for et 'filter', der giver hundeøjne, ører og næser på portrætter, oftest brugt af piger, ifølge drengene i denne klasse, bliver på engelsk til et 'hoe filter', som tilsyneladende lige såvel bruges på dansk som det fordanskede begreb. Det seksualiserede sprog der 'repræsenterer' piger/kvinder, blev ligeledes eksemplificeret, da drengene mellem *fornærmet* og *'køber for meget tøj/sko*, nævner *bitches*, når de tænker på piger. Den dreng, der havde meldt sig til at læse deres ord og tanker op, redigerede løbende deres punkter, og i sidste ende var der flere ting, de valgt ikke læste op. Det vidner om grænsen for det socialt accepterede, nogle ord kan godt deles med det andet køn og voksne, andet er kun accepteret indenfor enten egen køns- og/eller aldersgruppe.

Bandeord, eller hårde ord, bliver ligeledes brugt til at benævne kønsdele og bryster. To af grupperne, drengegruppen og en af pige-grupperne, tænkte som det første på det kropslige, drengene tænkte imidlertid kun på kønsdele i forbindelse med det modsatte køn, ikke om deres eget. Begge grupper omtaler det kvindelige kønsorgan som fisse, men hvor drengene bruger det lidt hårdere og seksuelt ladede ord patter, anvender pigerne det mere neutralt ladede ord 'bryster'. Hvad fortæller det om kønnene og forholdet til kvindekroppen? Er brysterne mere accepterede og kønsorganerne mindre 'socialt accepterede' og bliver derfor omtalt i et grovere sprog, der kan skabe en form for distance og upersonlighed (så er det ikke mit det handler om)? Eller mangler vi et 'socialt accepteret' begreb for det kvindelige kønsorgan, der ikke er enten meget seksuelt (som fisse/kusse) eller asexuelt (som tissekone), hvilket i sig selv er en interessant iagttagelse, for hvad siger det i så fald om samfundets syn på det kvindelige kønsorgan og kvindekroppen?

Efter dette fjerde møde, og ikke mindst efter analysen af materialet, blev det tydeligt, hvor stor en rolle rummet, eller set-uppet for undersøgelsen spillede ind på pigernes udtalelser og deltagelse. Ikke nok med, at der var en stor ændring fra den første til den anden gang i forbindelse med fortrolighed til både mig såvel som metoden og emnet, så var åbenheden og den aktive deltagelse samt deling af personlige oplevelser og holdninger i dén grad forstærket af blot at være en lille udvalgt pige-gruppe. Interessant var det at observere, at de selvsamme piger, der ugen forinden uden problemer havde læst deres erindringshistorier højt og havde deltaget livligt i personlige kritiske og velreflekterede snakke om kroppe og køn, lukkede fuldstændig i, i et større forum, hvor hele klassen var til stede. Og samtidig med, at deres trygge rum i den lille pige-gruppe forsvandt, forsvandt deres

kritiske røst.

Bag om kvinden – Forventninger til kvindelige kropsdele

En af de kropsdele der ligeledes fyldte meget i analysesnakken med den mindre pige-gruppe, var *røven*. Bryster og numse er to kropsdele, der især skiller kvindekroppen fra mandekroppen (foruden kønsdelene, der dog for det meste er skjult), og har måske netop derfor været omdrejningspunkt for kvindekroppens skønhedsideal. Disse ændrer sig imidlertid over tid og gældende i dag er den tynde krop, de store bryster og en fyldig men fast numse. Jf. Haug vil det yderligere være grundlæggende strukturer i samfundet, der ligger til grund for dette konstante fokus. Strukturer, der kan konkluderes at være skabt ud fra et heteroseksuelt mandligt synspunkt, eftersom det i højere grad er de kvindelige attributter, der sættes i fokus. Brysterne skal der oftest kirurgi til for at skabe de store forandringer, men numsen kan derimod trænes, og netop numsen er noget af det pigerne oplever at blive bedømt på, hvilket blev et tema i memory-work analysesnakken under tredje møde, hvor én pointerer:

...det var også det man kunne blive populær på i min klasse, hvis man havde en rigtig god røv, så fik man rigtig meget opmærksomhed fra drengene, pigerne beundrede det og..

..Jeg tror altså også det har noget at gøre med det øhh handige køn, altså det der med hvad de synes er uhh så sexede, det der "årh du har en god røv"

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Og en anden fortæller om sine egne og sine veninders oplevelser fra en tidligere skole:

"så var nogle, "ej hun har altså en alt for stor røv", fordi hun var født lidt kraftig....altså okay: min ene veninde hun er født rigtig kraftig, og hun havde sådan en dulle røv, hvis man kan sige det, ikke en rigtig lækker røv, og min anden veninde var et rigtigt sportsmenneske så hun havde en hel flad røv, hun havde intet fedt på kroppen, og så var jeg sådan lidt neutral, jeg havde ikke rigtig noget, jeg havde helle ikke trænet den eller...og så var vi dem der: "du har for stor røv, du har for lille røv, du har en kedelig røv.....altså vi kan træne den, men jeg gider i hvert fald ikke træne den, det er jeg for doven til.."

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Disse kommentarer belyser flere former for forventninger, som både kommer udefra og indefra. Denne sidste kommentar indledes med en beskrivelse af, hvordan pigerne udsættes for, og udsætter hinanden for bedømmelser baseret på kroppen. Imidlertid afslutter denne pige af med at understrege, hvad man kan gøre for at undgå hårde bedømmelser, men at det tilsyneladende ikke er vigtigt nok for hende til at ville gøre noget aktivt for at ændre på hendes røvs udseende og form. Denne pointe udfoldes yderligere i analyse kapitlet 'At melde sig ud'.

Kontrastfyldte idealer

Som nævnt bliver *At hvile i sig selv* af pigerne, omtalt som et skønhedsideal, men som det ses af ovenstående, står det i kontrast med de klassiske tynd-former-bryster, og idealet om 'det perfekte', som også fylder meget i pigernes forståelser, hvilket blev understreget i analysesnakken bl.a. i udtalelsen:

"Jeg synes det er et problem at man, måske ikke skammer sig, men at der er noget man prøver at skjule lidt, hvordan men egentlig ser ud. At der er noget der er sådan det-perfekte agtigt, og hvis man ikke ser sådan ud, hvis man bare er en lille smule ikke det perfekte, så er det bare helt forkert."

(Bilag 3.2 Analyzesnak)

Alligevel giver pigernes historier og definitioner altså et indblik i, at skønhed forstås som andet end det ydre og det indre. Pigerne skaber derved selv socialiseringen, og sætter egne standarder i dette 'nye' idealbillede jf. Thornes forståelse af, at socialisering ligeledes indebærer subjektets agens i denne. Samtidig er 'at hvile i sig selv' ikke et komplet opgør mod at gå op i ens udseende, men derimod et opgør mod at inkorporerer de kropslige skønhedsidealers uden en selvstændig kritisk stillingtagen og udvælgelse. At hvile i sig selv er derfor ikke det samme som at være ligeglad med sig selv, men at være ligeglad med de skønhedsidealers man fravælger, og andres meninger, der fraviger ens egne.

Når pigernes kommentarer og egne definitioner beretter om tilstedeværelsen af både de klassiske skønhedsidealers, såvel som idealet om at hvile i sig selv, som indebærer selv at definere eget skønhedsideal uafhængigt af andres meninger, kan det forklares med Braidottis teori om det flydende subjekt, der definerer eget indhold, men samtidig er bundet af den historiske kategori. Til trods for, at pigerne måske ikke selv ser sig som en del af denne historiske kategori 'kvinde', er det stadig til dels den virkelighed, de møder i deres omgivers forventninger til dem og deres køn. Samtidig viser sig dog også drømmen om at kunne definere sig selv som kvinde, mere fri(t)sat fra disse faste forståelser som de klassiske skønhedsidealers symboliserer.

Delkonklusion

Som det kommer frem i ovenstående analyse, kommer der nogle stereotype idealers frem, både i forbindelse med krop og personlighed, men på den anden side udtrykker pigerne en kontrast til dette stereotype ideal i 'at hvile i sig selv' som et endnu ideal på lige fod med skønhed. Selvom de førstnævnte kropslige idealers er tydeligt til stede, ligger der altså ligeledes et underliggende ideal

om, at disse 'overfladiske' kropslige idealer ikke bør gælde, da ægte skønhed er ens egen tro til sig selv. Dette fremstår som et spændingsfelt mellem det reelle og det ideelle.

Spændingsfeltet mellem det reelle og det ideelle viste sig også i pigernes kommentarer og definitioner. De er meget bevidste om, hvad de korrekte "svar" er, f.eks. på skønhed. At være smuk er at hvile i sig selv, og at hvile i sig selv er at være ligeglad med, hvad andre tænker om en, alligevel faldt snakken ofte på, hvordan en krop skal se ud, og hvordan man bør opføre sig. Heri ser jeg to punkter, det ene er problematikken ved at have en forestilling om, hvad man tænker og synes, og hvad der så egentlig påvirker en. Det andet er ideen om at 'være ligeglad med, hvad andre tænker' som ideal.

Af idealerne udspringer altså på den ene side et kontrastfyldt ideal om at hvile i sig selv som det vigtigste, men på den anden side fylder disse idealer i de unges bevidsthed. I det kommende kapitel kommer jeg mere ind på, hvilke konsekvenser idealerne blandt andet har.

Kap. 7 Frygten for at være anderledes

Pigerne står midt i overgangen til at blive voksne kvinder. Dette afsnit kommer nærmere på den kropslige udvikling, og hvordan denne opleves og genfortælles. I den forbindelse bliver menstruation blandt andet et centralt emne i dette kapitel, da pigernes fortællinger om menstruation og kropslig udvikling udviklede sig til en snak om det at frygte at være anderledes fra de andre piger.

For at belyse dette emne, trækkes på pigernes historier fra det andet møde, hvor oplægget var *Beskriv den første gang du oplevede dig selv som pige/ kvinde*, samt historier og citater fra det tredje møde, hvor den mindre pige-gruppe lavede memory-work og derved læste historierne højt for derefter at diskutere og analysere de temaer, der kom frem. Derudover trækkes på enkelte pointer fra forventningerne, der kom frem under det fjerde og fælles møde.

Kroppen som symbol på kvindelighed

Med oplægget til erindringshistorierne ved det andet møde: *den første gang du oplevede dig selv som pige/kvinde*, handler syv ud af ti historier om at få menstruation og (ømme) bryster, én handler

om den første BH, én om konfirmationstøjet og én om at tisse udenfor (Bilag 2.2). Den umiddelbare analyse af dette bliver hurtigt, at det ud fra dette oplæg er tydeligt, at det er piger i en aldersgruppe, hvor der sker meget med kroppen, og hvor den kropslige udvikling bliver indikator for kønnet og derved også kvindelighed.

Det kropslige går ligeledes igen ved det fjerde møde når hele klassen skal nedskrive tanker om og forventninger om kønnene, som det fremgik i ovenstående analysetema Her nævner pigerne *pigeformer, tynd, timeglas, bryster, fisse og røv* når de tænker på piger (Bilag 4). Når kroppen og de kropslige attributter er noget af det første de nævner, kan det også være som et resultat af at kroppen er det tydelige, offentlige symbol for køn. Det var imidlertid alligevel noget, der sprang mig 'i øjnene'. Jeg måtte derfor vende blikket indad, og spørgende undre mig over, hvorfor det kom lidt bag på mig, at det kropslige i så høj grad var det, der kom frem. Hvor blev den sociale del, de sociale kønssymboler af? Hvorfor blev make-up, tøj, kommentarer og opførsel fra andre eller lign. ikke nævnt? Her er jeg som forsker muligvis også præget af, at det jeg lægger mærke til er, hvordan kønnet 'vises frem'.

Disse sociale kønssymboler, som f.eks. tøj og make-up kom tilgængelig frem vel repræsenteret i senere historier. I historierne fra det andet møde, om den første gang pigerne har oplevet deres køn, bliver BH'en nævnt i én historie, men dukker op i flere historier senere i forløbet. Det der går igen i mange historierne er, at disse 'kropslige symboler' og den kropslige udvikling ligeledes skal bekræftes socialt, hvilket næste kapitel *Når kønnet er socialt afhængigt* uddyber nærmere.

Menstruationen og det kropslige bliver en slags 'indgangsbillet' til køns-kategorien. Fremstillingen af menstruationen som noget man 'skal have' for at være kvinde, og at der derved er nogle kriterier for, hvad det vil sige at være kvinde, fremgår ligeledes ud fra denne en anden piges historie:

"Første gang jeg rigtig følte mig som kvinde var da jeg fik min menstruation. Før jeg fik min menstruation mente jeg at det eneste jeg manglede var den. Jeg havde fået de kvindelige former, og jeg var klar over at min menstruation var på vej."

(Bilag 2.2 Historie G)

Kønssocialiseringen som proces

At blive kvinde/pige bliver flere gange beskrevet som værende en proces. Som det fremgår helt bogstaveligt af slutningen på en historie om at nyheden om den første menstruation skulle deles med andre, en historie der var resultatet af oplægget en oplevelse af *den første gang du oplevede*

dig selv som pige/kvinde ved det andet møde.

Dog husker jeg tydeligt følelsen, af at stå frem med min "kvindelighed", og mine fremskridt i processen til at blive en pige.

(Bilag 2.2 Historie A)

(Resten af historien vil blive præsenteret og analyseret yderligere i kommende kapitel om den sociale bekræftelse.)

'Processen' til at blive en pige, bliver beskrevet som en individuel, og kropslig proces, noget hun kan 'stå frem med', da kommentaren falder i forbindelse med hendes første menstruation. Men om denne proces også forstås i sammenhæng med, 'at stå frem med sin kvindelighed', altså den sociale bekræftelse, står ikke helt tydeligt frem i empirien. Tydeligt står det dog frem i empirien at processen ikke mindst omhandler det kropslige, som det fremgår af den forrige historie ovenfor. Men i hvor høj grad er betydningen af det kropslige så samfundsskabt? Og hvorfor er det, at det også i dag i vores samfund er det kropslige, der gør os til det køn, vi er? Det modsiger på sin vis ideen om Braidottis teori om det flydende frie individ, der kan identificerer sig som man vil både i forhold til køn, seksualitet, stil mv. Den teoretiske baggrundsforståelse giver dog anledning til at se denne proces som noget mere, end bare den kropslige udvikling. Haug beskriver, som det understreges i projektets teoriafsnit, ligeledes kønssocialiseringen som en proces, men som en ydre socialt afhængig proces. Og Thorne udvider denne forståelse til at foregå både på det sociale og på det 'individuelle' plan. Braidottis lægger endnu et lag på forståelsen af processen i hendes beskrivelse af det kvindelige/feministiske subjekt som et resultat af 'sexual difference' på tre niveauer. Med det sidste niveau lægger Braidotti fokus på at den individuelle proces er livslang proces, altså en proces uden ende. Denne forståelse er imidlertid ikke at finde blandt de 14-15 årige piger fra undersøgelsen. Her bliver både denne proces, og ideen om identitet, beskrevet som værende noget fast, et mål, man udvikler sig mod. Denne forståelse kan være resultat af, at ideen om det stagnerede subjekt/identitet er mere socialt accepteret, men måske snarere er det bundet mere op på deres aldersmæssige udvikling, end på samfundet, da behovet for at se den proces, man er midt i som på vej til at slutte, snarere end blot lige begyndt.

At være pige eller kvinde

Den ovenstående pointe beskriver det imidlertid som en proces, ikke at blive kvinde, og derved voksen, men at blive en *pige*. Ved dette ordvalg, kommer fokus fra at handle om socialiseringen ind til et voksenliv, til at handle udelukkende om kønsforståelse. Dette eksempel understreger det

ordbrug, der afspejler forskellene på, hvordan køn udtrykkes i daglig tale. *Pige* bliver et synonym for det kvindelige køn, og ikke blot betegnelsen af et endnu ikke fuldt udviklet individ af det kvindelige køn. Hvorimod det for mænd snarere er *mand*, der er synonymet for kønnet end *dreng*, ikke mindst på tværs af aldre.

Når den betegnelse, der bruges til at beskrive et barn af det kvindelige køn, også bruges til at betegne kønnet i sig selv, kan det dels være et udtryk for den uskyldighed og sødme, der forventes af en kvinde er den samme, som forbindes med et barn. Det tager imidlertid samtidig noget af kraften og autoriteten fra kvinder, når de betegnes, og ikke mindst omtaler sig selv, som *piger*. Denne tendens til at voksne kvinder omtaler sig selv som piger, understreger samme pointe som Haug m.fl. skrev frem i deres undersøgelse netop, at kvinder selv spiller en rolle i skabelsen af den kvindeforståelse, der betegner dem (Haug 1999: 131)

Da jeg ved det første møde spørger mine deltagere i undersøgelsen om de er piger eller kvinder, svarer de næsten alle prompte, at de er piger. ”Man er kvinde når man selv synes man er det” var deres definition (Bilag 1.2). Efterfølgende kunne jeg dog se en udvikling i deres ordvalg i flere historier og evalueringer. Denne udvikling i deres sprogvvalg kan på sin vis nærmest ses som en repræsentation for den udvikling og socialisering pigerne er igennem. Flere af pigerne begyndte at omtale sig selv som kvinder i deres historier, og én skrev i sin evaluering ”Det har også fået mig til at tænke over, hvornår man er en kvinde”.

Om det var 'til mig', som et forsøg på at give mig det jeg søgte, eller om det var et resultat af at skabe et forum, hvor sådanne overvejelser og refleksioner har plads, er ikke til at sige. Som en af pigerne skriver i evalueringen: ”Jeg syntes der har været spændende og nyt at snakke om kvinder for jeg har ikke rigtig tænkt over at jeg faktisk er en kvinde”.

Det sætter nogle refleksioner i gang om hvor grænsen i denne sproglige sontring går, og hvad den siger om køns- og selvforståelsen. For hvornår er man kvinde, pige eller dame? Mange kvinder 20+ omtaler også sig selv som piger, ligesom de 14/15 årige i undersøgelsen, og ligesom man normalt ville gøre om en 5 årig eller en nyfødt. Men hvor grænsen går, og om der overhovedet er en defineret grænse i vores kultur står hen i det uvisse. Tydeligt blev det dog i denne undersøgelse, at blot det italesættes og pointeres, sættes nogle refleksioner i gang, som i nogens tilfælde smitter af på sproget. Denne undersøgelse kan imidlertid ikke svare på om, eller hvor længe, ændringen i sproget fortsætter.

Menstruation som symbol

Som nævnt tidligere, stod menstruation særligt frem i flere historie, både i forbindelse med erindringshistorier om den første gang pigerne oplevede sig som piger/kvinder, men også i forbindelse med omklædningsrummet og i analysesnakken blev menstruation nævnt.

Menstruationen bliver altså gentagende gange fremstillet som symbolet for ovenfor beskrevet proces til at blive kvinde, eller pige, og som en nødvendighed for at være 'en rigtig kvinde', hvilket kan blive modtaget med lettelse, som anden del af denne erindringshistorie fra det andet møde viser:

Konfirmation

Jeg føler mig ikke som sådan en kvinde men jeg følte mig som en slags kvinde da jeg havde konfirmation. Da jeg stod i kirken med min hvide kjole på og håret sat op og var helt fin, jeg følte mig lidt kvinde/pige agtig der. Og jeg blev hentet på motorcykel og jeg kunne mærke mit hår flagre rundt inde i styrthjelm. Jeg kom så hjem og alle kom over og sagde at jeg så fin ud og at jeg var en rigtig kvinde nu.

Menses

Et år før jeg fik min mens var jeg bange for at jeg aldrig ville få den eller at jeg ikke var en kvinde/pige eller hvis jeg havde en sygdom så jeg ikke fik det og derfor ikke var en rigtig kvinde. Den dag jeg gik ud for at tjekke om jeg havde fået det og det var der følte jeg mig glad og følte at jeg faktisk var en kvinde og at jeg var ligesom alle de andre der også havde fået det."

(Bilag 2.2 Historie E)

Denne pige har valgt at fortælle to historier om den første gang, hun følte sig som en pige, under andet møde. I den første, beskriver hun den følelse, hun havde under hendes konfirmation med en hvid kjole på, og den opmærksomhed og bekræftelse hun fik af familie og venner på, at hun var 'en rigtig kvinde nu'. Denne historie bliver yderligere uddybet i næste kapitel i afsnittet om den sociale bekræftelse. I dette afsnit vil jeg imidlertid fokusere på den anden historie, forfatteren har tænkt på, hvor 'den kropslige bekræftelse' af kvindelighed står i centrum. Her kommer altså en tydelig opdeling i forståelsen og bekræftelsen af kvindelighed. Derved er det endnu mere interessant, at der i den sidste historie om menstruation beskrives en form for længsel af '*faktisk* at være en kvinde', som de andre, der havde fået det. Der foretages altså en form for gruppering i denne historie. Og netop her fremstår den kropslige bekræftelse nærmest som mere vigtig for denne pige, men samtidig i samme sætning måler hun sig med de andre piger, når hun pointerer, at hun blev bekræftet i at være "*ligesom alle de andre der også havde fået det*". Et andet centralt punkt i denne piges fortælling er ligeledes den deciderede frygt, da hun ikke havde fået sin menstruation, en frygt for at have en sygdom så hun ikke ville få den, hvilket i hendes opfattelse ville være det samme som ikke at være en rigtig kvinde. Denne pige indvier os altså i, at ikke nok med at fraværet af menstruation var grund til stor bekymring, for ikke at sige frygt, så understreger hun samtidig, hvor vigtig en del af forståelsen af at være kvinden menstruationen var/er for hende.

Menstruationen er altså ikke så privat en sag i sidste ende, men en indikator for om man er 'med i gruppen', og 'en rigtig kvinde'. Underforstået er der altså også klare 'regler' for, hvornår dette skridt til at være en rigtig kvinde må/bør komme. Der, hvor menstruationen ikke bydes velkommen med en glæde og længsel, er, når man får den som en af de første. Da bliver det nærmest med modsat fortegn, man ikke er 'ligesom de andre'. Denne historie er skrevet i forbindelse med erindringer fra omklædningsrummet, under tredje møde, som for nogen også bliver forbundet med menstruation.

Hun var lige blevet 12 år. Havde startet i 6. Klasse, ingen af pigerne var rigtigt begyndt at udvikle sig kropsmæssigt, og som altid, var Nicoline en af de første. Hun har altid været hurtigere i sin udvikling, end de fleste andre piger i hendes klasse. Hendes menstruationen begyndte også før de andres, og da hun kun var 12 år, var det en pinlig ting, og hun gjorde alt hvad hun kunne for at skjule det. Omklædningsrummet før og efter idræt, gjorde det svært at holde hemmeligt for de andre. Nicoline hadede de dage, og hun følte sig lidt anderledes, selvom hun godt vidste at de andre også ville få det på et tidspunkt.

Omklædningsrummet var kvadratisk, så der var slet ikke nogen steder hvor man kunne gemme sig eller skjule noget som helst. Da de skal afklæde sig, eftersom badet venter, tænkte hun, at alle kiggede. Mest fordi de ikke selv havde fået deres menstruation på det tidspunkt. Men Nicoline overbeviste sig selv om, at de synes det var mærkeligt, eller for tidligt eller andet i den stil, og det gjorde det til en lidt usikker oplevelse for hende. Men i dag er det at snakke om menstruation, lige så normalt som at snakke om mad. Og det er nice.

(Bilag 3.1 Historie A)

Her er det nærmest et tabu, menstruationen forbindes med noget, der er pinligt og skal skjules.

Historien starter som en beskrivelse af forfatterens position overfor de andre piger i hendes klasse/omgangskreds, men går hen og bliver en reflekteret ompositionering, hvor forfatteren påtager sig ansvaret for de følelser af ubehag, hendes tidlige kropslige udvikling giver hende.

Forfatterens valg af ord som *had*, *pinlig*, *noget man gør alt for at skjule*, bliver historien som en fortælling af en form for intern kamp og forhandling. Et stærkt ladet ord som 'Had' bruges til at beskrive den følelse 'Nicoline²⁵' har, når hun tænker på de dage, hvor hun ikke kunne bruge noget filter til at skjule hendes kropslige udvikling, for i delsætningen efter at bruge 'lidt' til at opløde hendes følelse af anderledeshed. Dette 'lidt' efterlades som et symbol for den forhandling den 12-årige 'Nicoline' har med den 14-15-årige forfatter, der med sin reflekterende position er fuldstændig klar over, at de stærke følelser og usikkerheden ikke var berettiget. Når forfatteren senere understreger, at hun *overbeviste sig selv om, at de [andre piger] syntes det var mærkeligt*, bliver det skrevet som var det en bisætning med et men som første ord. Det var denne selvoverbevisning, der ifølge forfatteren gjorde tiden og omklædningen til usikre oplevelser, og ikke kommentarer, hændelser og en holdning generelt, der prægede stemningen i aldersgruppen.

Ved et nærmere blik, bliver historien til en fortælling om en pige, som føler det forventes af hende at tage ansvar over usikkerhed og følelse af utilstrækkelighed, hvilket leder tankerne hen på det

²⁵ Som nævnt i metodekapitlet er alle navne pseudonymer der enten af valgt af pigerne selv i forbindelse med skrivningen., eller efterfølgende af mig.

undertrykte individ i et samfund af dominerende strukturer, som Haug havde som udgangspunkt at belyse i sin undersøgelse.

Vigtigheden af hvornår menstruationen kommer, understreges også af en af pigerne i det tredje mødes analysesnak:

0:34:39.7

"Jeg tror også at det er, altså nu var jeg meget sådan midt i udviklingen, men hvis man var sådan nogle af de første, eller nogen af de sidste må det have været røvsygt - surt. For da jeg gik i gang var der da sådan fem andre der også var i gang, og der var også nogen der ikke var i gang Jeg var nok bare heldig med de fem, jeg tror det må være virkelig nederen, at være usikker."

(Bilag 3.3 Analysesnak)

Selvom denne pige ikke selv har stået i situationen som 'Nicoline' fra ovenstående historie, kommer hendes forestilling om oplevelsen klart til udtryk i hendes ordvalg af *røvsygt*, *surt* og *nederen*. Hun understreger yderligere, at det ikke blot er alle disse betegnelser, men at resultatet er, at man er *usikker*. I og med denne konklusion kommer fra en der *ikke* selv har været i situationen, giver det et indblik i, at det er en almen bred forståelse blandt piger i denne alder, at menstruationen bør komme inden for et bestemt tidsrum, og ikke blot noget, der hersker blandt de piger, der har fået menstruationen tidligt.

Menstruation som symbolet på frygten for at være anderledes

Menstruationen bliver altså en indikator for, om man er 'rigtig' og 'med i gruppen', den skal ikke bare komme, men komme på det rigtige tidspunkt, ligesom de øvrige kropslige udviklinger. Fælles for historierne fra omklædningsrummet, blev i analysesnakken pointeret som *frygten for at være anderledes*. Her er det ikke kun personlighed og tøj, men i høj grad ens krop, der bliver indikatoren, hvilket er et ømt og sårbart punkt når man i puberteten står midt i ens kropslige udvikling. Ens egen vilje, og kontrol/magt er så godt som fraværende.

Når menstruationen bliver taget som et symbol på *om* man er kvinde, eller hvor i socialiseringsprocessen (til at blive kvinde) man befinder sig, er det blot en del af den kropslige udvikling. Kroppen og den kropslige udvikling opleves, som det fremstår af de to forskellige oplevelser af menstruation, meget forskelligt afhængigt af, hvor man er i forhold til resten af pigerne, men også afhængigt af helt personlige, individuelle forståelser i forbindelse med familie, omgivelser, og personlig styrke, hvilket de efterfølgende kapitler vil uddybe og eksemplificerer. Dog viste der sig nogle gentagne mønstre i historierne og i den følgende analysesnak foretaget sammen med pigerne under det tredje møde, hvor erindringer fra omklædningsrummet blev

udgangspunktet for historier og efterfølgende analysesnak.

Noget af det gennemgående, og det centrale for lighederne i disse historier, blev af pigerne påpeget som frygten for at være anderledes, og at man ikke er eller gør som de andre, sagt med andre ord, frygten for at skille sig ud, som det fremgår af analysesnakken:

28:14

Facilitator: "hvis vi prøver at se på alle de historier vi har skrevet ned, hvad er lighederne så?"

- "Frygten for at være anderledes..."

Facilitator: "Er det en bestemt form for anderledes?"

- "altså tyk og tynd..."

- "Udviklet mindre udviklet..."

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Her står denne frygt imidlertid tæt forbundet med den kropslige udvikling, som ses i omklædningsrummet, hvilket man jo ikke har meget magt over. Om man falder inden for den accepterede gruppe, kan man forestille sig bliver oplevet som værende noget 'tilfældigt' for den enkelte pige. Derved kan denne udvikling og overgang grundet de ydre, sociale forventninger, eller dominerende strukturer som Haug ville omtale dem, være en skræmmende affære for en pige på vej ud af barndommen. Om det er meget anderledes for drenge, eller om de i samme grad oplever frygten for at være anderledes baseret på deres kropsudvikling, udviklingen af kropsbehåring og stemmeovergang ligger uden for dette projekts mulige konklusion. Men at det netop med kvindekroppen er bryster og numsen der især bedømmes, viser, ikke mindst "med Haugs briller", en særlig opmærksomhed på de kropsdele, der også bliver udtryk for den seksualiserede krop. For ikke at nævne symbolet for kvindens reproduktionsevne som menstruationen er, som står mere tydeligt i pigernes oplevelser og fortællinger, end eksempelvis numse og bryster, som ellers kan betegnes som 'seksualiserede kropsdele'.

Det er interessant, at det netop er menstruationen som går igen som symbolet for -og tegnet på kvindelighed, i og med det så at sige, er et 'skjult' tegn og derved privat tegn. Her må altså tages et aktivt valg, om man vil dele denne information, og herigennem tydeliggøres det, om det er noget man er stolt eller pinlig over.

Det er ligeledes interessant, at menstruation for de fleste er, eller har været, markøren for, hvornår man føler sig som kvinde, men samtidig bliver menstruationen af flere senere i en uformel intern snak, bragt på banen i forbindelse med, hvad der irriterer dem ved at være piger. Denne irritation kommer imidlertid først, når man har fået menstruationen, indtil da er det noget man venter på, når man ikke er en af de første. Et andet eksempel på hvad der irriterer dem, eller de finder negativt ved deres køn er at skulle tisse offentligt, hvilket tages op i slutningen af det kommende kapitel *Når*

kønnet er socialt afhængigt.

Derudover er et andet punkt der går igen, vigtigheden af hvor man er i udviklingen, og hvordan kroppen ser ud, og ikke mindst bevidstheden om kroppens udvikling og udstråling. Der hentydes til en hierarkisering på baggrund af udviklingen, samt bevidstheden om kroppen i mange af historierne. Enten er man klar over der sker noget med kroppen, med kroppene, eller også er man ikke, eller man interesserer sig i hvert fald ikke for det (dette emne berøres også i kapitlet '*At melde sig ud*'). Og når man gør, er det altafgørende for ens forhold til ens egen krop, om man følger 'normalen'. Men at være en af de første der får menstruation fremhæves ikke udelukkende som en ubehagelig ting. Er man blot lidt før de andre i udviklingen, både mentalt og kropsligt, kan det ligge til grund for popularitet i klassen:

"..dem der blev udviklet først de var sådan 'se mig'...jeg har fået bryster..."

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Hvilket er paradoksalt, set i lyset af at flere tidligere har givet udtryk for at frygten for at skille sig ud blandt andet er bundet op på ikke at få menstruationen for tidligt, hvilket 'Nicolines' historie fra omklædningsrummet viste. Dette paradoks viser dog den fine balance, der tilsyneladende er for, hvornår menstruationen kommer tilpas for tidligt, og hvornår den er pinligt for tidligt. Her er det dog også vigtigt at pointerer, at pigernes oplevelser og fortællinger er taget ud fra forskellige kontekster. Det kan derfor lige såvel være et bevis for, at det er individuelt fra pige til pige, klasse til klasse, og ikke mindst fra pige til pige afhængig af bl.a. modenhed, hvornår det er grund til stolthed at få menstruationen tidligt, og hvornår det er grund til flovhed.

Det er altså ikke blot den individuelle selvforståelse, der påvirkes af, hvordan ens krop udvikler sig i kønssocialiseringen, det former samtidig også de sociale relationer, som Thorne yderligere sætter fokus på ved at skelne mellem individ- og gruppeniveau. Ikke kun i forhold til det andet køn, men i fortællingerne er det især i forhold til ens eget køn, altså de 'interne' bedømmelser og placeringer indenfor pigegruppen.

Frygten for at være anderledes, som ikke mindst udspringer af den kropslige udvikling pigerne gennemgår²⁶, understreger den kontrast som blev optegnet i de tre niveauer af forventninger i forrige kapitel. Det ydre betyder noget, og har en stor rolle i pigernes selvbevidsthed og

²⁶Udviklingen og kropslig udvikling spiller selvsagt en vigtig rolle for disse piger, da de netop befinder sig midt i denne udvikling. Interessant ville det være at tale med en ældre gruppe kvinder om denne tid for at høre om udviklingen spiller samme rolle i deres erindringer og hvordan den ville komme frem i deres erindringshistorier.

selvforståelse i forhold til klassen/deres sociale liv. Som Thorne påpeger, er den stereotype kønsforståelse ikke mindst stærk på individ niveau, men her ses, hvordan den individuelle kønsforståelse, eller rettere de kønnede forventninger til kroppen tages med ind i det sociale liv og på det Thorne kalder gruppeliv (jf. introduktion i teorikapitel).

Et billedes konsekvenser

Ud over frygten for at være anderledes, dukker en anderledes frygt op i forbindelse med kroppen og de sociale relationer i en af historierne.

Omklædningsrummet

For ca. 3 år siden på Lottes gamle skole, hun lige var flyttet over på, og havde gået der i ca. 3 uger. De havde lige haft idræt og skulle ud i bad. De svedte alle virkelig meget, så meget at man kunne se alt sveden løbe ned ad deres kinder. Så begyndte Lotte som den første at tage tøj af, hun stod nu kun i undertøj og de andre stod stadig med tøjet på. Efter tre piger var gået (dem der havde udviklet sig meget, havde store bryster og fik meget opmærksomhed fra drengene) begyndte de andre piger også at tage deres tøj af, Lotte forstod det ikke, hvorfor kunne de ikke bare tage det af imens de var der. De stod nu alle med et håndklæde omkring sig, og gik ind i badet. Knagen til håndklæderne var over i den side hvor man gik ind i badet, så da de havde hængt håndklæderne op løb de ud i badet. Lotte stod der helt nøgen og gik stille og roligt ind og hang hendes håndklæde op og gik ind til dem. Mange af dem stod med hovedet vendt ind mod bruseren så man kun kunne se deres ryg. Der var kun få piger der snakkede ellers var der helt stille. Lotte spurgte så hvorfor de ikke ville vise sig foran de tre piger der gik. De svarede så at det var fordi at der var en der havde gået på skolen som nu er flyttet fordi at de havde taget et nøgenbillede af hende og sendt det til resten af klassen. Så ja, nu forstår Lotte så hvorfor. Lotte var skide bange for at de havde taget et billede af hende helt nøgen.

(Bilag 3.1 Historie B)

Denne historie fra et omklædningsrum stod stærkest for en af pigerne, ikke bare i forbindelse med at skulle skrive en historie. Dette minde var, uddybede forfatteren senere, grunden til at hun aldrig viste sig nøgen, når der var mobiler fremme, end ikke veninders. Frygten for den digitale udstilling af ens nøgenhed, viste sig at være en realitet for piger i denne alder, som jeg i projektets indledende fase havde en formodning om. I sammenhæng med frygten for at blive udstillet på denne måde, blev ligeledes nævnt frygten for at drengene stak hoved ind.

Historien beretter om, at der formodentlig ikke har været nogen stor konsekvens for disse piger, siden frygten for at det kan gentages ligger så indlejret i denne klasses handlinger og vaner. Den beretter ligeledes om konsekvens i socialiseringen i dag. En pige på omk. 12 år må hurtigt tillære at man ikke kan vise sin krop ude blandt andre piger. Kvindesolidariteten fra 70'erne, lader i denne fortælling til at have taget en grim drejning. Det er ikke blot mistillid til andre piger, der bliver konsekvensen i denne historie, det er ligeledes en mistillid i at vise sin egen krop, en utilpashed ved ens egen nøgenhed, der igangsættes.

Denne historie er et af de tydelige eksempler på tidens påvirkning på de unges oplevelser. Som det også stod frem i indledningen, er de unges hverdag præget af dette teknologiske samfund med de

mobile, allestedsnærværende kameraer og den ditto konstante mulighed for at dele disse billeder i digitale, offentlige fora med den konstante adgang til internet og sociale medier. Dette sætter sit præg på kønssocialiseringen og kønsforståelsen, når pigers utilpashed ved nøgenhed og mistillid til andre bliver en del af deres hverdag allerede i 12 års-alderen, som denne fortælling er et eksempel på. Hvilket flere sager i dag ligeledes viser, da især unge piger er udsat for deling af deres nøgenbilleder på nettet (Søndergaard 2016).

Delkonklusion

Som det fremgår af dette kapitel, spiller den kropslige udvikling en stor rolle for disse piger, både hvad angår deres selvbillede, og deres sociale relationer. Menstruationen, udviklingen af brysterne, og numsen fremstår i pigernes historier og kommentarer som de primære symboler og omdrejningspunkter for udviklingen. Konklusionen, der tages med fra dette afsnit er ydermere, at der i den kropslige udvikling står en central frygt for at være anderledes, som påvirker de unge pigers forhold til egne kroppe og tillige udvikler sig til at påvirke deres sociale relationer. I og med at frygten for at være anderledes tales frem i forhold til menstruation og anden kropslig udvikling, der er specifik for piger, fremstår frygten for at være anderledes som kønnet²⁷.

Den realitet, som konklusionen fra dette afsnit fremlægger, tydeliggør kontrasten fra forrige tema mellem skønhedsidealet og idealet om at hvile i sig selv. Hvilket om noget, gør idealet endnu stærkere, men samtidig ses det mere uopnåeligt, som realiteten og den magt og rolle realiteten i disse pigers liv optegnes. Ligeledes er en af konklusionerne i dette afsnit, at delingen af nøgenbilleder har konsekvenser for, hvor tryk man kan føle sig i sin nøgne krop som pige, også for piger, der kun perifert har oplevet det.

De forventninger, idealer og kønsforståelser som er kommet frem i ovenstående kapitler, står ikke alene, og er ikke kommet af sig selv. Udover de symboler for udvikling, der allerede er præsenteret, kom der også andre symboler på udviklingen fra pige til kvinde til syne i historier og fortællinger. Symboler, som ikke er bundet op på det kropslige, men hvis betydning er socialt skabt, som eksempelvis BH'en. I det næste afsnit går vi derfor nærmere på, hvordan kønsforståelserne udspiller sig i forhold til de sociale symboler, og hvilken rolle den sociale bekræftelse spiller for pigerne.

²⁷ Når det konkluderes at 'frygten for at være anderledes' er kønnet i forbindelse med denne undersøgelse af piger, er det imidlertid vigtigt at pointere at dette projekt ikke udtaler sig om hvorvidt denne frygt også er at finde blandt drenge i denne udvikling. Det er tværtimod et muligt undersøgelsesfokus til yderligere forskning der er kommet frem i dette arbejde.

Kap. 8 Når kønnet er socialt afhængigt

Gældende for mange af historierne er, at kropslig udvikling markerer følelsen af at være kvinde, og oplevelsen i de fleste historier efterfølgende bliver afprøvet og bekræftet af veninder, mødre, øvrig familie og lignende. I dette afsnit fokuseres derfor dels på det sociale påvirkning af kønsforståelse i form af socialt fastsatte symboler og markører for både udvikling og køn, og dels på det behov for social bekræftelse, som kommer til udtryk i empirien.

Da denne sociale bekræftelse som sagt er en gennemgående tendens i mange historier, trækkes der i dette kapitel på historier og definitioner fra de tre første møder, samt citater fra analysesnakken. Den sociale påvirkning kommer altså frem historieoplæggene om *Beskriv en kvinde, som du synes er sej og måske kunne tænke dig at ligne.*, *den første gang du oplevede dig som kvinde/pige* og *En oplevelse fra omklædningsrummet* og definitioner af *En smuk kvinde*, og *At hvile i sig selv*.

Kønssocialiserings sociale symboler

Når det i ovenstående kapitel er menstruation, bryster og numse, der bliver de primære symboler for den kropslige udvikling, er det ikke naturligt bestemt. Dette mener hverken jf. Haug, som pointerer patriarkatets påvirkning af de dominerende strukturer, Thorne som påpeger køn som socialt konstrueret, og Braidotti som understreger den historiske betydning for kvindeopfattelsen i det hun demonstrativt kalder 'kategorien kvinde'. Det er et resultat af sociale konstruktioner om køn og udviklingen af kroppen.

Tøj og make-up er ligeledes symbol for og resultat af, den sociale konstruktion samt understøttelse af kønsforståelser. Tøjets fortælling bliver derved også en fortælling om kroppen og kønnets sociale sammenhæng/aspekt. I Haugs analyse bliver hår og frisurer på samme måde et symbol for den sociale konstruktion af kønsforståelser og -forventninger, ligesom BH'en og bryststørrelse ligeledes behandles.

Vi har indtil nu set på hvilke forventninger disse unge udtrykker, og har derved fået et indblik i, hvilke kvindeforståelser der omgiver disse piger. Jf. Thorne sker socialiseringen imidlertid ikke blot som en envejs forbindelse, som resultat af ydre samfundsstrukturer, de unge præger også forståelserne som agerende subjekter (individer) og fortolker og omformer dem også selv. Som en

overbygning på min undersøgelse, var det derfor også et formål at undersøge, hvilke kvindeforståelser pigerne selv anvender i deres socialisering, hvad det er de lægger vægt på og hvordan det spiller ind i deres selvforståelse.

Denne todelte socialisering blev understreget i flere historier. I forbindelse med deres beskrivelser af, hvornår de har oplevet sig som kvinder, kom et mønster frem. I flere historier blev først den personlige oplevelse, og de personlige følelser omkring disse skrevet frem, altså det Thorne kalder individ-niveauet, for efterfølgende at bliver 'afprøvet/bekræftet' i et socialt rum, oftest i form af mødre eller veninder, hvor betydningen af gruppeniveauet – gruppelevet, derved trådte frem. Hvilket vil sige, at den personlige oplevelse og forståelse i de fleste historier, derefter blev bekræftet socialt.

Tøj - social konstruktion og kroppens filter

Kroppen og hvor man befinder sig i den kropslige udvikling bliver gjort til et symbol på, hvor man kan befinde sig i 'hierarkiet for popularitet' blandt de unge. Den kropslige udvikling kan understøttes, eller undertrykkes, med præsentationen af kroppen gennem tøj og make-up. Som udgangspunkt ønskede jeg at gå langt mere ind i selve fremstillingen af kønnet, men i (sam)arbejdet med de unge, vandt interessen for at komme nærmere deres forhold til egen krop større indpas. Imidlertid dukkede tøjet og den sociale præsentation af køn også frem i de historier, hvor det ikke blev det direkte udgangspunkt, som det er tilfældet i denne historie hvor mindet, der kom frem i forbindelse med oplægget *En oplevelse fra omklædningsrummet*, omhandler den dag, hvor den første BH skal fremvises:

Man kunne se hendes våde fodspor der førte hen til hendes "plads" i omklædningsrummet. Hun holdt håndklædet tæt mod sin krop, og skulle lige til at tage tøj på.

Det havde ikke været en tabu at være nøgen i omklædningsrummet, og det var hun glad for.

Men den dag, den dag var noget hun hverken frygtede eller så frem til.

Hun havde dagen før været ude, og købe sin første bh.

Og det var netop i denne situation, at hun skulle tage den på, og lade sine (kvindelige) klassekammerater se den. Lade dem se at hun var gået væk fra h&m lignede toppe, der blot var et stykke stof til en mere voksen model.

Hun var ikke som sådan bange for det, hun gik i en accepterende klasse og skammede sig ikke synderligt over sin krop, men det var stadig noget da det var en forandring.

Hun startede med at trække sine underbukser hurtigt på, mens hun stadig var dækket af håndklædet.

Derefter prøvede hun så afslappet så muligt, at tage sin bh på. Hun vendte den om, lukkede den, og tog den på. Hun fornemmede ingen øjne der kiggede, som hun ellers havde forventet.

Hun trak derefter sine sorte bukser på, og så pludselig ingen grund til at hun stadig knu'et håndklædet rundt om sig.

Hun lod håndklædet falde, foldede det om lagde det ned i sin idrætspose.

Hun stod nu, i sorte bukser, og sin bh.

Og ingen kiggede undrende, hun var ikke den første i klassen der havde bh, og da hun kiggede rundt, så hun at flere andre af hendes veninder også havde bh på.

Hun rettede ryggen, tog strømper, trøje sko og jakke på, og fulgtes med sine veninder ud.

Den eneste kommentar, hun fik den dag, var fra en af hendes bedste veninder der stille spurgte hvor hun havde købt den.

(Bilag 3.1 Historie E)

Med den første sætning, bringer forfatteren os med ind i det rum hvor erindrungen udspiller sig, og røber samtidig hvilken situation, der danner rammen for historien. Med anden sætning giver hun os et hint om, hvordan hun har det i situationen, hun holder håndklædet tæt... men med sin næste sætning skaber hun tvivl om dette. Det er ikke nøgenheden, der giver grund til at holde håndklædet tæt. Forfatteren giver i historien ikke klarhed over, hvordan hun egentlig har det med situationen/hvor hun følelsesmæssigt befinder sig. Hun *prøver* at tage BH'en på afslappet, hvilket indikerer, at det er hun ikke. Hun frygter det ikke, glæder sig heller ikke, er ikke bange for det, men fornemmer, der er noget ved situationen hun burde føle, at det ikke er en helt almindelig dag og situation i hendes liv. Denne første gang, hvor den første BH skal fremvises har en eller anden form for mystik omkring sig, når det kan fremkalde uplacérbare følelser, og er den oplevelse hun tænker på, når omklædningsrummet nævnes. Det er først når hun lægger mærke til, at de andre ikke reagerer på nogen særlig måde, at hun i historien skriver en ro og selvsikkerhed frem. Hun kan *rette ryggen*, hun falder ikke udenfor, hendes udvikling er accepteret. Situationen fremskrives som om at BH'en i dette tilfælde ses som en nødvendighed, og ikke et egentligt ønske.

Følelsen, hverken frygt eller glæde – en udefinérbar følelse:

BH'en bliver som et socialt symbol på overgangen fra barn eller 'under udvikling' til voksen. Hun havde forventet, at de andre piger ville kigge, men var måske ikke klar over, hvilken opmærksomhed hun ville få. Dog kom der ingen, hvilket i historien fremstår forholdsvist positivt og forklares med, at hun ikke var den første, flere andre havde også BH. Den faktor gør det derved acceptabelt, og måske ligefrem ønsket at vise, at ens krop nu er egnet til 'de voksnes klæder'. Ligesom menstruationen kan siges at være indikator for, om man 'passer ind' og følger normen for udviklingen, bliver BH'en altså en indikator for det samme. I den historie, der introducerede specialet på de første sider beretter, om en anden historie, hvor BH'en ligeledes bliver omdrejningspunktet. I denne historie fra andet møde, er det dog tydeligt, at BH'en er ønsket.

En gang jeg følte mig som en kvinde

En gang jeg følte mig som en kvinde var da jeg skulle spørge min mor om jeg måtte få en bh. Jeg spurgte hende en aften inden jeg skulle sove, og det var rigtig overvældende, jeg mente at jeg var klar til at få en bh men jeg var bange for at min mor ikke mente det sammen og ville sig nej-. Men hun sagde ja. Da vi så tog ud for at købe bh'en og fik damen til at måle mig osv. Følte jeg mig rigtig glad og tilfreds. Det føltes rart at jeg kunne føle mig mere voksen fordi jeg havde fået bryster. Det kan godt være jeg havde bryster i forvejen men jeg kunne bare mærke at jeg var en kvinde og var blevet mere voksen efter jeg havde fået en bh.

(Bilag 2.3 Historie C)

I denne historie bliver BH'en ligeledes til symbol for at man har taget et skridt i sin kropslige udvikling. Her står den socialt konstruerede betydning af BH'en dog tydeligt frem. Forfatteren

beskriver det som en overvældende situation, som understreger hvilken betydning, hun har lagt i den. Det at blive målt for at kunne købe den første BH, giver følelsen af tilfredshed. Med den efterfølgende sætning, sætter forfatteren næsten lighedstegn mellem det at have bryster, (i en størrelse der giver behov for BH), og at være voksen, og målingen af hendes bryster i undertøjsforretningen fremstå som værende en bekræftelse på at hendes størrelse er 'den rigtige'. Det er altså ikke blot morens bekræftende velvilje til at købe en BH til hende, men ligeledes 'ritualet' at købe BH'en og denne 'professionelle dames' bekræftelse. Det at få en BH skrives frem som noget, man skal *være klar til*, i historiens afsluttende sætning understreges det, at der her ikke nødvendigvis henvises til bryststørrelsen, men snarere selve BH'en, der er den store ændring BH'en er i disse to historier, et tydeligt sociokulturelt symbol på kvindelighed, men også modenhed, både kropsligt og mentalt. For som den sidste historie understreger, betyder BH'en ikke blot det kropslige behov for støtte til brysterne, et behov der ligeledes ofte er mere socialt skabt, men også et personligt behov for at besidde dette symbol for, at *hun var en kvinde og var blevet mere voksen*. BH'ens betydning for disse forfattere er ikke til at tage fejl af, den omtales som en selvfølge og nærmest som en nødvendighed. Dette giver et indblik i den forståelse, der er at finde i socialiseringen til at være kvinde. For selvom det for de færreste bryster rent faktisk er en nødvendig støtte, som også 70'ernes kvindebevægelse understregede, er det socialt anset som et fast inventar i en kvinde – og piges- garderobe.

BH'en er som sagt derved en social konstruktion, og en kønsbestemt og kønsbestemmende materialitet, der står som en central del af pigernes gendertyping (jf. Throne se teoretisk kapitel). Det fremstår dog som en af de faste rammesættende eksempler på gendertyping og ikke flydende tilfælde.

At hvile i sig selv i forbindelse med kroppens filter

Allerede ved det første møde kom tøj frem, både i forbindelse med definitionen af en smuk kvinde, som vi blev præsenteret for i kapitlet *At hvile i sig selv er smukt*, og igen i nogle af de efterfølgende erindringshistorier, skrevet på baggrund af oplægget *beskriv en kvinde, som du synes er sej og måske kunne tænke dig at ligne*. ved samme møde. Som det blandt andet understreges i historien, hvor forfatteren fremskriver sin mor som den person, hun altid har vidst hun ville være, også præsenteret i kapitlet *At hvile i sig selv er smukt*,

....Min mor hviler så meget i sig selv, og hun går i lige det tøj som hun synes er pænt og føler sig tilpas i (blomstrede kjoler, nederdele med sommerfugle, bare generelt sådan lidt hippie-agtigt)

(Bilag 1.3 Historie D)

I forlængelse af at hvile i sig selv som ideal for en smuk kvinde, bliver tøjet derved også et symbol på pigernes gendertyping.

I en anden historie fra samme oplæg er det en kusine, der beskrives:

Den her kvinde er min kusine hun er skide stærk og har gået til gymnastik hele sit liv hun er 24 år nu og jeg kan huske til en familie fødselsdag hvor hun havde en stram kjole på og hendes mave var helt flad og hun havde flotte former og man kunne se alle hendes muskler på både arme og ben. Jeg kan huske at eg syntes det var så snyd fordi hun altid spiste så meget kage og aldrig tog på. Hun er også lidt høj og har rigtigt langt rødt hår.

(Bilag 1,3 Historie B)

Tøjet skrives imidlertid snarere frem, fordi det understreger kusinens krop, hvilket også viser tøjets betydning for kroppens fremvisning.

Fortællinger om tøj trådte imidlertid især frem, da jeg gangen efter, bad pigerne definere, hvad *at hvile i sig selv* betyder for dem, som resultat af, at de flere gange selv bragte det op ved det første møde. Idealet for ens tøjvalg blev tydeligt skrevet frem, som at være dét tøj man selv kan lide, uanset hvad andre tænker:

At hvile i sig selv er når man tør at gå i det tøj man selv synes er pænt og være ligeglad med hvad folk tænker om en.

(Bilag 2.1 Definition G)

Her bliver definitionen på 'at hvile i sig selv' at *turde* gå i det tøj, man selv synes er pænt. Hvilket understreger, at det for denne pige ses som noget, der kræver mod at gøre.

Tøj bliver altså i den grad nævnt i forbindelse med, at idealet er ved tøjet er, at man går i det man selv synes er smukt, uafhængigt af andres meninger, hvilket giver en idé om at "normalen" tilsyneladende er, at tøj oftest vælges ud fra, hvad man tror andre vil kunne lide. Jf. sidste definition; fordi man ikke har modet til det.

Tøj og make-up bliver altså både omtalt som et muligt symbol på, at man hviler i sig selv, eller som noget, der kan skjule ens nøgenhed i forbindelse med afklædningen i omklædningsrummet, og derved, som det fremgår i analysesnakken:

"...hvordan man ser ud indenunder."

(Bilag 3.2, Analysesnak)

I analysen fremstår tøjet derved som en slags 'filter', et "sted" hvor man kan gemme/skjule ens 'sande jeg', eller som et filter, der understøtter at/om man hviler i sig selv.

Tøj og make-up understøtter og bekræfter altså på den ene side den kropslige udvikling, som BH'en

i de to historier i afsnittet ovenfor, og bekræfter samtidig, som et socialt symbol, den sociokulturelle indflydelse på, hvad der definerer kvindelighed. F.eks. brysternes størrelse, kræver de en BH's støtte eller ej. BH'en blev også nævnt i forbindelse med gruppering og hierarkisering blandt pigerne.

Historien om en pige, der ikke har behov for at bruge BH men gør det, bliver omtalt og fremhævet medfølelse. Piger uden store bryster bliver ligeledes omtalt med en vis medfølelse, med den fremhævelse at det gør, at man er udenfor. Brysterne og den manglende behov for BH bliver derved et symbol for, at man er udenfor, at man ikke er rigtig, ikke en rigtig kvinde. Hvilket lader ideen om at det at være rigtig, er en kvinde, der har 'styr på sit udseende', og har de rigtige former, der kan understøttes af de socialt anerkendte symboler.

På den anden side bliver tøj og makeup altså også en markør for den sociale standard for, hvad kvindelighed er, og hvordan standarden for kvindens krop bør være. Sidst, men ikke mindst, bliver tøj og make-up måden, hvorpå kroppen kan 'reguleres' så den lever op til standarden. Hvad skal fremhæves og hvad skal skjules (eksempelvis den manglende bryststørrelse). Tøjet og BH'en kan derved også være symbolet for definitionen af skønhed: hviler man i sig selv og går i det tøj, man selv kan lide, uanset andres mening. Som det blev understreget i kapitlet *At hvile i sig selv er smuk*, under afsnittet *Det naturlige*, taler pigerne sig bl.a. i forhold til make-up, ind i en diskurs, hvor det er det naturlige, snarere end det kunstige, der er det æstetiske ideal. Make-up bliver altså nævnt i forbindelse med definitionen af en kvinde, og en smuk kvinde, men i i forhold til make-up er der også en nuanceret forståelse af, hvordan man gør sig som en smuk kvinde.

Når idealet om at gå i det tøj, man selv finder smukt, sættes overfor nogle af de skønhedsidealiser som de forrige kapitler præsenterede, bliver det imidlertid uklart, hvor adskilte idealerne er. For de kvindelige former flere længes efter, bryster af en størrelse, der har brug for støtte fra en BH, de lange slanke ben fra den første forklaring på kvindelig skønhed, kan vel netop vises frem ved tøjvalget. Så, hviler man i sig selv, fordi man har det godt i sin krop og er stolt over den, har man muligvis tendens til også at kunne lide det tøj, der fremhæver det. Idealet om at hvile sig selv, der bl.a. eksemplificeres i pigernes erindringshistorier og definitioner i forhold til tøj, er altså ikke nødvendigvis et ideal, der hæver sig over kropsidealerne.

Social bekræftelse

Det sociale spiller som nævnt ikke kun ind i forbindelse med dannelsen af kønsforståelser og symboler, de sociale relationer står samtidig i mange historier som helt centrale for at få bekræftet ens kønsfremstilling, og ikke mindst om ens udvikling følger den accepterede rytme. Den sociale

bekræftelse kan også ses som en godkendelse til indtræden i kønskategori. En kønskategori, der i disse historier og forståelser, fremstår mere fast som i beskrivelsen af en proces med et fast mål, end Braidottis åbne, multiple og evigt forandrende 'kategori kvinder'. At kønsforståelsen og ideen om, hvad en kvinde er, opfattes mere fast end flydende for denne gruppe af piger, kan være resultat af, at de befinder sig midt i den omtalte overgangsfase, hvor flydende forståelser kan være en meget abstrakt og måske ligefrem skræmmende verden, når man er i færd med at danne sin forståelse af sig selv, og ens identitet. Her er det måske netop at fortrække at have et fast mål for den udvikling man er i gang med, omend dette mål er sat mere ubevidst.

Som det også blev nævnt i '*Frygten for at være anderledes*' i forrige kapitel, bliver menstruationen for mange omdrejningspunktet for deres erindringshistorier om den første gang, de oplevede sig som piger/kvinder. Følgende historie skiller sig dog lidt ud, da det ikke så meget er menstruationens kommen der er det centrale i denne erindring, men derimod den efterfølgende deling af nyheden.

Det var ikke første gang, men en af gangene.

Vi havde biologi, og så blev vi delt op piger og drenge - fordi vi skulle snakke om sex

Vi havde haft samtaler angående sex osv. før, men nu ville de have os separeret.

Alle os piger satte os, med vores kvindelige lærer i et andet lokale. Vi begyndte at snakke om sex, og pludselig kom snakken hurtigt over på mens.

Jeg havde, dagen før fået min, og det hele var nyt for mig.

Jeg havde ikke haft muligheden for at fortælle mine veninder det endnu, og da vores lærer så spurgte hvor mange af os der havde mens, var jeg i tvivl om, om jeg skulle række hånden op.

Misforstå mig ikke, min gamle lærer var ekstrem forstående og accepterende, jeg stole fuldt ud på hende og det havde intet med hende at gøre.

Det var situation, for jeg var ikke vant til at JEG var en af dem der havde fået mens, en af de PIGER.

Min veninde, som jeg ikke vidste havde fået mens, sagde pludseligt "det har jeg ogs", da der blev spurgt.

Jeg kiggede på hende og smilte, mens jeg sagde "og ogs mig".

Det var underligt, nu var jeg ligesom så langt i min udvikling hvis man kunne sige det sådan.

Min veninde smilte tilbage, mens mine bedsteveninder kiggede måbende, for det var sådan en ting vi normalt ville dele.

Jeg fortalte dem selvfølgelig bagefter, at det var i går, og alt der præcist var sket.

Dog husker jeg tydeligt følelsen, af at stå frem med min "kvindelighed", og mine fremskridt i processen til at blive en pige.

(Bilag 2.3 Historie A)

Forfatteren beretter om sine tvivl i forhold til, om hun bør dele 'nyheden' om hendes menstruations kommen. Tvivlen skrives frem som bundet op på to årsager. For det første har hun endnu ikke delt det med hendes *bedsteveninder*, og for det andet fremstår menstruationskommen som en stor forandring i hendes selvbillede, som et symbol på, at hun tilhører "*en af de PIGER*", en del af en gruppe, ved at have fået sin menstruation. Hvilket måske mest af alt er skræmmende, fordi hendes bedsteveninder ikke er en del af denne gruppe endnu. For samtidig lader det til at være spændende, at hun alligevel er en af de rettidige første. For beslutningen om alligevel at dele nyheden, lader til

at blive taget, da en af de andre piger som hun føler sig knyttet til, i og med hun omtales som veninde, også tilkendegiver, at hun har fået den, og dermed er med i 'gruppen'. Ved at understrege, at det ikke blot er 'en anden pige', men en veninder, fremstår det som vigtigt at kunne være sammen om denne udvikling med sine veninder. Fortroligheden bedsteveninder imellem, står ligeledes også frem i denne historie. Delingen af en nyhed som denne 'bør man' dele med bedsteveninderne, jf. denne tvivl om at dele i et åbent forum, før bedsteveninderne er indviede i nyheden, og forfatterens pointering af, at hun *selvfølgelig* fortalte *alt hvad der var sket* til bedsteveninderne bagefter. Samme tendens til, at menstruation er noget man åbent taler om med sine veninder om, blev også understreget af flere andre piger i de efterfølgende snakke.

Som dette ses i historien om det første køb af BH i afsnittet ovenfor, frembringer den sociale bekræftelse følelser. Nogle historier genfortæller situationer om glæde i forbindelse med bekræftelsen, andre frygt eller ubehag, som det i tidligere afsnit *Menstruation som symbol*, blev understreget i 'Nicolines' historie fra omklædningsrummet, om at være en af de første, der udvikler sig kropsligt.

Den sociale bekræftelse kan dog også være med til at sætte rammen for, hvornår man "bør" føle sig som en kvinde, og tilstedeværelsen af denne "bør" følelse, kan sætte gang i selve følelsen, eller en modstand til samme. Som eksempel vil jeg gå mere i dybden med historien om konfirmation, der også er præsenteret i forrige kapitel *Frygten for at være anderledes*, sammen med forfatterens andet bud på *Den første gang du oplevede dig som pige/kvinde* om den første menstruation.

Konfirmation

Jeg føler mig ikke som sådan en kvinde men jeg følte mig som en slags kvinde da jeg havde konfirmation. Da jeg stod i kirken med min hvide kjole på og håret sat op og var helt fin, jeg følte mig lidt kvinde/pige agtig der. Og jeg blev hentet på motorcykel og jeg kunne mærke mit hår flagre rundt inde i styrthjelm. Jeg kom så hjem og alle kom over og sagde at jeg så fin ud og at jeg var en rigtig kvinde nu.

(Bilag 2.2 Historie E)

Denne historie er som sagt en fortælling om den sociale bekræftelse, og hvordan de sociale relationer og pigernes omgivelser,

I denne lille fortælling tager forfatteren afstand fra identificeringen 'at være kvinde' i den indledende sætning ved at understrege, *jeg føler mig ikke som sådan en kvinde*, og ved brug af ord og beskrivelser som 'slags' og kvinde-agtigt. Alligevel har det bl.a. været denne historie som forfatteren er kommet til at tænke på, da jeg bad dem skrive om den første gang, de følte sig som/ eller oplevede sig behandlet som pige/kvinde. At hun i den sidste sætning pointerer, at hun til konfirmationen oplevede, at *alle* kom og sagde at hun *var en rigtig kvinde nu*, efterlader det indtryk

af, at netop disse kommentarer kunne være årsagen til at denne historie alligevel fandt frem til hendes tanker ved dette oplæg.

Interessant er det, at netop konfirmationen nævnes i forbindelse med overgangen til at være kvinde, da netop konfirmationen historisk har været 'overgangsritualet' fra barndom til voksenliv, i den kristne kontekst (Lorentzen og Mühleisen 2014:36). Ud fra denne historie fremgår det ikke tydeligt, om det er i forhold til kønsforståelsen af, hvad en kvinde er, der tages afstand til, eller om det er udviklingen og 'stemplet' om at være voksen, der er årsag til denne afstandtagen. Men som tidligere vist, var denne historie ikke den eneste, forfatteren valgte at dele, om den første gang, hun oplevede sig som kvinde. I denne anden historie skrives det tydeligt frem, at menstruationen er et symbol på at være kvinde, hun har længtes efter. Derved bliver hendes afstandtagen fra ovenstående historie nærmere en afstandtagen fra den fuldendte udvikling, og afsluttede overgang, som beskrivelsen kvinde dækker over, snarere end kønsforståelsen. Sagt på en anden måde, tager denne forfatter afstand fra at blive kategoriseret som en voksen, snarere end som kvinde²⁸.

Magten i den sociale bekræftelse fremkommer som vist på forskellige måder.

Som dette kapitel belyser, er den sociale bekræftelse magtfuld, og fremkommer som vist f.eks. i forbindelse med den første gang BH'en skal vises på forskellige måder. Enten som noget man er usikker på, eller noget, man direkte søger og glæder sig over. Den sociale bekræftelse viser ligeledes en stærk forbindelse mellem det, Thorne omtaler som to niveauer af køn, i form af individniveau og gruppeniveau. Individets behov for den sociale bekræftelse, også af den kropslige (og meget kønnede) udvikling, forbinder individets forståelse med de sociale og grupperelaterede forståelser i de sociale relationer, som det fremtrådte i historien om den første menstruation, der blev delt i klassen, men allerhelst skulle deles med bedsteveninderne først, hvor menstruationen blev oplevet som et symbol på at være *en af de PIGER*, hvilket understreger ideen om en gruppering i: de piger der HAR fået den, og dem der IKKE HAR..

Protest mod den sociale afhængighed

Fædre, drenge og mænd i det hele taget, er stort set fraværende i historierne, bortset fra én historie, hvor kønnet til gengæld bliver omdrejningspunktet for historien.

Det er historien om forskelsbehandlingen i forbindelse med tisseri i naturen, som er et eksempel,

²⁸Denne afstandtagen igangsatte under det videre analysearbejde imidlertid alligevel refleksioner over at det at være kvinde ligeledes medfører en masse andet, som seksualitet, drenges opmærksomhed mv. der også kan være grund til at mange af disse piger frasiger sig denne kategori/benævnelse. Det er dog ikke en overvejelse jeg har fundet svar på i empirien, eller fulgt yderligere op på, så det står indtil en yderligere forskning stadig i det uvisse.

der i vores snakke blev nænt flere gange. Der, hvor deres køn irriterer dem, var især når de var ude og skulle tisse. Her fremviste de irritation over at skulle finde et toilet, når behovet opstod, men i denne historie følges irritationen op med indignation.

Den sociale bekræftelse også kan sætte begrænsninger, som igen fremprovokere følelser om uretfærdighed og irritation, hvilket denne historie er et eksempel på.

Efterår 2007.

Regnbuestuen fra Magdalene-haven er på tur i skoven. Det gør de tit - leder efter gevirer, studerer biller, samler svampe og sådan noget - og hver tur plejer så at slutte med madpakke-spisning ved Sorø sø.

Denne gang er ikke anderledes. Som altid er det lykkedes Bertram at finde sådan cirka femhundredetusind gevirer fra kronhjorte, som altid lykkedes det ikke Anne at finde noget, og som altid surmuler hun over det.

Nå, men da de så er nået halvvejs af ruten (og er i færd med at tælle årringe på de faldne træer) opdager Bertil, han skal tisse. Han siger det til pædagogen.

Pædagogen svarer, han må skynde sig, og Bertil forsvinder mellem træerne.

Anne opdager, hun *også* skal tisse. Hun siger det til pædagogen.

Pædagogen svarer, hun må vente til de er kommet hjem.

Anne er nu endnu mere vred end før, men indser, hun ikke kan gøre noget andet end at nedstirre Bertil når han er kommet tilbage fra sin tissepause. Og det gør hun så. Hun prøver også at spænde ben for ham, men tilfredsstillelsen ved at se ham falde ned i mudderet stiller ikke tissetrangen - desværre.

Hun må vente til de kommer hjem.

(Bilag 2.2 Historie D)

Historien begynder med det genkendelige og gentagene, turene, planen for dagen, udfaldet af børnenes søgen i naturen. Fortælleren har valgt en humoristisk fortællemanér med overdrivelser, der nærmest kan virke som en komisk undskyldning eller gøren-op-for hendes uretfærdige irritation over ikke selv at kunne finde de spændende 'trofæer'. Samme humoristiske tone bruger fortælleren, når hun gengiver hendes håbløse straf af drengen, den privilegerede, der får lov til at stille sin krops behov for at tisse.

Tonen giver en fornemmelse af en mere moden forståelse af, at det selvfølgelig ikke er drengen, der har skylden for situationen. Dog lader historien ved første blik til, at handle om en kønskamp, både i forhold til evner og muligheder. Det er ved historiens tredje skikkelse, at denne umiddelbare kønskamp udfordres af andre forståelser.

For der er imidlertid hverken irritation eller humor i tonen, når der refereres til pædagogen og dennes valg. Pædagogen får heller ikke et køn, og bliver på sin vis denne autoritære skikkelse som der ikke kan stilles spørgsmål ved. Som understreges når forfatteren tilkendegiver ”Anne indser hun ikke kan gøre andet end at nedstirre (og straffe) Bertil, den privilegerede, selvom det ikke ændrer noget ved hendes tissetrang, eller ved hendes indignation. Eller er denne upersonliggørelse af pædagogen netop et tegn på en forståelse af, at pædagogen blot er 'offer' for, eller del af et større system og dominerende samfundsstruktur, og derfor ikke at klandre, end ikke bruge tid på? Er det fordi 'blottelsen' er hurtigere overstået, når mænd lader vandet, eller i denne konkrete historie en

helt praktisk vurdering af det, der for det ene køn, eller den ene person, går hurtigere, end det andet/den anden? Denne historie kan med Haugs forståelse, ses som et klart eksempel på, hvordan kønsocialiseringen af kvinder tager sted, knyttet til en samfundsmæssig forståelse af, at piger ikke tisser offentligt, men at ikke er en integreret del af denne piges selvforståelse endnu. Hun bliver af pædagogen, hvis vi indtager denne tolkning af at hun må holde sig pga. hendes køn, socialiseret og 'udsat for' gendertyping af 'korrekt' kvindelig opførsel.

Problematikken med det offentlige tisseri, som fremstilles som værende mere problematisk for en pige end en dreng, fremhæves, udover mellem linjerne i ovenstående historier, også flere gange i løse snakke i løbet af undersøgelsens fire møder. Pigerne giver udtryk for, at deres køn ikke hæmmer dem, de er glade for at være piger, på nær lige det med offentlig tisseri og menstruation med smerter m.m. Kønnen spiller altså i nogle situationer og aktiviteter en større rolle, end i andre situationer øjeblikket efter, som Thorne forklarer ved at kalde køn og kønsgrænser for flydende. Det ser vi eksempelvis når kønnen, gennem kønssymbolerne, som vi bl.a. har set at menstruationen er, i en situation som eks. omklædning før idræt, når man har menstruation, mere tydeligt og centralt, end det er i den efterfølgende time eller frikvarter. Et andet eksempel på de flydende kønsgrænser træder frem i analysesnakken i forbindelse med deres gymnastiktræning.

Hvem sidder med magten over kønnets privilegier?

I analysesnakken ved tredje møde, kommer snakken ind på samme problematik, at drenge har nogle privilegier i forhold til, hvad der er socialt acceptabelt for pigerne. Da vi som afslutning reflekterede over, hvor analysesnakken var kommet hen, hvis vi havde valgt en af de andre emne til erindringskrivning, blev en hed diskussion sat i gang omk. spring. En af pigerne nævner deres træning, hvor drengene smider blusen, når de får det varmt, men at pigerne ikke 'kan' smide blusen for blot at træne i sportstoppe. Lidt overraskende konstaterer flere af pigerne, at årsagen ikke ligger i drengenes bedømmelser, men blandt de andre pigers.

47:29: F.eks. i spring ikke også, så hvis at drengene f.eks. smider blusen efter 5 min. til træning..

-ja hvis vi tager trøjen af, så vi kun er i sportsbh. "Ej hvad laver du?"

...Ja så er det sådan:"Ej okay, det gjorde hun altså bare ikke..!"

..Det må vi åbenbart bare ikke..

---Jeg har overvejet tusind gange bare at tage den af, og så bare springe i sportsBH. Jeg har ikke gjort det, fordi jeg gider ikke være skolens et eller andet..

....ja så tænker de nåååhm men hun er sluttu

...sådan, så tænker de, hun vil bare gerne have drengene skal kigge på hende...

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Som det fremskrives lader det til mest af alt at være de andre pigers tanker og bedømmelser, der holder dem fra at træne i sportsBH. Hvilket kort efter understreges.

-Nej men jeg tror det er mest, jeg tror ikke det er særlig mange af drengene der tænker, "ej hun er bare en luder eller sådan". Det er ikke dem der tænker det. Jeg tror det er de andre piger der tænker det. Men jeg tror også sagtens selv at de kunne finde på det.

50:12

-Fordi jeg har altså også snakket med mine drengvenner om det derhjemme...og drengene er jo fuldstændig ligeglade med om man gør det...de er bare sådan "ej jeg synes bare du skal gøre det-agtigt" ik ogs..

-Præcis

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Denne konstatering overraskede på sin vis, ikke mindst, at det for pigerne er en helt klar konstatering. Frygten kommer her frem igen, men ikke alene som en frygt for at være anderledes, men at være anderledes ved at blive omtalt og bedømt som *slutty* eller *luder*.

Denne pointe understreger Haugs konklusion fra hans projekt, hvor kvindernes deltagelse i opretholdelsen af kvindebilledet stod stærkt frem (Haug 1999. 131).

I diskussionen fremtræder imidlertid også nuancer, en af pigerne fortæller, hun har trænet i sportsBH på en sommerlejr, men det udtrykkes, at det også kommer an på, hvornår man gør det, eksempelvis udtrykkes det, at den første dag på efterskolen ville være lige lovligt *offensivt-agtigt*. Men her pointeres det, at det samme gælder for drengene. En diskussion opstår om, hvorvidt drengene smed blusen første dag, konklusionen er, at de ikke gjorde det. Denne kontekstuelle begrænsning gælder tilsyneladende altså begge køn.

I forhold til konteksten, hvori tøjet smides fremtræder også andre nuancer. Da én nævner, at det i nogle sammenhæng er helt acceptabelt at stå i BH:

-Men altså man kan også sige, når vi har glidebane og så noget (afbrydes af de andres højlydte bekræftende JA) der må vi jo også. Det er når det er noget andet noget, når det ikke sådan er relevant, så bliver det lige pludseligt mærkeligt.

-Ja

49:04 F: *Hvorfor er det det gør det?*

-Aner det ikke, det er vildt mærkeligt.

-Jeg ved bare ikke, jeg tror det er forskelligt fra sted til sted. Det er ligesom sådan en time en normal time.

-(afbryder) Okay der tager drengene ikke tøjet af.

-Nej men også sådan der, hvis man nu har bukser på og sådan noget, men kun står i BH og der kommer en dreng ind, så er det sådan noget nooooo, men hvis man er på stranden eller sådan noget, så ville man jo have præcis det på, eller endda mindre.

49:57 F: *Ja, hvad er det der gør den ændring, det er jo bare noget andet stof..*

-det er bare noget man ikke gør, man går jo ikke uden for i bh og trusser.

Med disse eksempler træder Thornes begreb om flydende kønsgrænser endnu en gang tydeligt frem. Når glidebanen på efterskolen tages frem, er det ikke af betydning, hvilke køn der smider blusen, men det gør de til gengæld lige så snart, de træder ind i gymnastiksalen og træner spring.

Delkonklusion

I dette kapitel har vi set, hvordan den personlige udvikling, blandt andet i form af menstruation, må bekræftes socialt. Netop menstruationen, og anden kropslig udvikling, bliver, som vi også så i forrige kapitel, indikator for, om man 'er rigtig', om man/ens krop følger den 'rigtige' udviklingsrytme. Der eksisterer altså en idé om en rigtig måde, man skal udvikle sig til at være kvinde, en proces, der skal ske på et kulturelt fastsat /accepteret skema, som de unge i høj grad stadig oplever håndhævet og selv håndhæver. Følger man ikke dette 'skema', er det grund til skam. Tøj og make-up bliver til accessoires i denne sociale konstruktion og forståelse. En BH skal derfor bruges ved en bestemt alder, uanset om det er nødvendigt med støtten. Med grænserne for, hvornår en BH er acceptabel at vise frem, fremstår kønsgrænserne som flydende. Pigerne oplever, at det ikke mindst er frygten for andre pigers håndhævelse af disse uskrevne regler og interne kritiske bedømmelser af hinandens handlinger og fremstillinger, snarere end drengenes forventninger og fordømmelser der påvirker deres opførsel.

Lignende protester over og modreaktioner på de idealer, forventninger og dertilhørende frygt, som de foregående kapitler har berettet om, vil være omdrejningspunktet for næste og sidste analysekapitel.

Kap. 9 At melde sig ud

Som vi har set i den ovenstående kapitler, ligger kroppen til grund for sociale grupperinger og hierarki i mange af pigernes historier og forståelser. Der er dels pigernes egne forståelser, men de andres forståelser og udviklingstrin kan også 'blive presset ned' over de øvrige piger. Men hvad er alternativet? Alle piger retter jo ikke entydigt ind efter disse ideelle kønsforståelser, men hvad gør de så? I dette kapitel kommer vi ind på nogle af pigernes opgør med de idealer og sociale konstruktioner som vi i de ovenstående kapitler er blevet opmærksomme på, at de møder.

Dette kapitel er især bygget op omkring historier fra første møde med oplægget *beskriv en kvinde, som du synes er sej og måske kunne tænke dig at ligne* og tredje møde med oplægget *En oplevelse fra omklædningsrummet*, samt citater fra den efterfølgende analysesnak.

Forbilledernes rolle

Især én historie fra omklædningsrummet viser, hvordan man kan opleve, at de andres forståelser

påvirker pigegruppen, og hvordan man må tage et aktivt valg og revurderer ens egne holdninger.

Vinter 2014.

Det er morgen.

6.b har lige haft idræt som dagens første modul, og da der stadigvæk er meget tilbage af dagen, er det da et selvfølge, man går i bad.

Det tænker Emilie i hvert fald, men det lader ikke til, alle hendes klassekammerater tænker lige så.

Hun er faktisk allerede gået i gang med at finde håndklæde frem og tage tøjet af, da hun opdager, der kun er fire andre piger som gør det samme, og at de resterende syv bare skifter til deres normale tøj med det samme.

Hun kigger rundt. "Skal i andre ikke i bad?" Spørger hun.

Karoline ryster på hovedet og Marie trækker bare på skuldrene.

"Jeg ved ikke med jer, men jeg føler mig utilpas ved at gå i bad sammen med så mange," siger Alberte så. "Jeg gør det bare, når jeg kommer hjem. Desuden er der noget, der hedder et truckerbad." Hun finder en deodorant frem.

Emilie kigger forvirret på hende. Den havde hun ikke forventet - gik alle ikke i bad i sidste uge? Eller huskede hun bare forkert? Var det ikke normalt at gå i bad efter idræt? Hvad var der at være bange for?

"Nøgne er vi alle lige," har hendes mor altid sagt. Emilie har altid syntes, det var et smart ordsprog, men da hun siger det højt, sender de andre bare underlige blikke til hinanden.

"Det giver ingen mening," siger Sonya så. "Jeg mener, Patricia er meget højere end mig. Hendes krop er anderledes.

Det er basis biologi."

Emilie magter ikke at forklare, det ikke var det, hun mente. Hun kaster et sidste blik på de andre - der allerede er ved at tage overtøj på - og beslutter sig så for, de andre kan være selv om de vil lugte hele dagen. Det er ikke hendes problem, tænker hun, og trækker efter Mathilda hen til bruseren.

(Bilag 3.1 Historie D)

Denne histories forfatter oplever en afvisning, da veninderne fremhæver den tilsyneladende socialt satte norm: man bør ikke blotte sig og vise, hvad man er/har 'neden under'. Men hun afviser at følge denne præmis, afviser at underlægge sig 'frygten for at være anderledes' og skammen over hendes nøgne krop under udvikling, og fravælger den bevidst, hvilket i denne analyse, blive et bevis på, at der er nuancer. Når disse piger pludselig føler sig utilpasse over at være nøgne med andre, spiller udviklingen af kroppen, såvel som den mentale udvikling fra barn til voksen ind.

Når "Emilie" i historien modsætter sig venindernes nye standard og norm, er det med støtte fra et ordsprog hendes mor har fortalt hende. Hendes mor bliver derved fremskrevet som en stærk ressource, hvis værdier og forståelser vejer tungere end hendes jævnaldrende veninders. Og dette til trods for, at det ordsprog der trækkes på, ikke giver mening for veninderne. Det får ikke Emilie til at stille sig kritisk overfor sin mors ordsprog eller værdier. Emilies tolkning af ordsproget, og de værdier hendes mor har lært hende hjemmefra, vejer i sidste ende tungt nok til at stå imod hendes øvrige omgivers gendertyping og traditionelle kønssocialisering.

Mødre træder, som vi har set tidligere, også frem i andre historier som stærke forbilleder. Moren bliver i en historie fra det første møde, skrevet frem som svar på oplægget, *Beskriv en kvinde du synes er sej, og måske kunne tænke dig at ligne*, som vi så både i forrige, 7. kapitel og i 5. kapitel. Moren bliver også skrevet frem som hende, der skal bekræfte om en af pigerne er "moden nok"

eller er langt nok i processen til at blive kvinde, til at få symbolet som BH'en fremskrives som. Foruden at mødre gennemgående blev nævnt som dem, man gik til ved den første menstruation. Derved står det tydeligt at mødre, for mange af disse piger, har en klar rolle i forståelsen af både køn og kvindelighed, hvilket muligvis ikke er så overraskende, at den primære kvinde i deres liv har. Det overraskede mig dog, at det så tydeligt udelukkende var positive fortællinger, hvor mor træder frem som rollemodel, og ikke én gang som det modsatte. Mor bliver altså nævnt, og kun positivt.

Fædrene bliver til gengæld ikke nævnt i én eneste historie, eller snak. Hvilket var endnu en af disse observationer, jeg undrende har gjort mig. På trods af, de ikke kan indtage det samme afspejlende forbillede som mødrene har vist sig at gøre, har fædrene blandt andet i Haug m.fl.s undersøgelse, vist sig som vigtige brikker i kønsforståelsen og -socialiseringen (Haug 1999: –). Det har denne undersøgelse imidlertid ikke kunne give et indblik i. På trods af at fraværet af fædre i pigernes fortællinger henleder til ideen om et fravær af fædre i kønssocialiseringen, trods en fremtrædende rolle i pigernes opvækst i dag, end under Haugs tid, grundet barsel til fædre, og samfundet generelle ændring, hvor fædre spiller en større rolle i hjemmet.

Som vist spiller mødre en fremtrædende rolle, men også andre kvinder bliver nævnt som eksempler på kvinder, de finder seje, og som pigerne giver udtryk for, spiller en væsentlig rolle i deres kønssocialisering. Som vi vil se her i denne erindringshistorie fra det første møde.

Judy

Vi sad en gruppe piger i sundhedsplejerskens lokale, vi var ikke for store, måske omkring 11-12 år.

Vi havde pause, og sad bare og snakkede.

Pludselig kom min lærer ind, hun gik direkte hen til det venstre skab og snuppede en tampon.

Hun sagde "Ja, man kan jo ikke altid styre hvornår en menstruation kommer tøser, så jeg snupper altså lige en tampon".

Og derefter gik hun.

Jeg tror ikke jeg havde fået min menstruation på daværende tidspunkt, og vi var stadig i den alder hvor selve ordet kunne få os til at fnise.

Ja, jeg er nu ikke engang sikker på vi vidste hvad en tampon var, men jeg kan huske at jeg sad der og tænkte "Det var nu egentligt meget cool at hun sådan bare delte det".

Judy blev senere hen en af de personer der har inspireret mig mest, for hun er så åben, og har så meget ret i de ting hun mener, især angående køn, krop m.fl.

Kigger man tilbage nu, er det jo ikke en "big deal", men dengang!

(Bilag 1.3 Historie C)

Denne forfatter skriver en oplevelse frem, og en personlighed i denne lærer, Judy, som har gjort et indtryk og dannet et forbillede, ikke blot om, hvordan man bør tage sin menstruation som noget naturligt, men ikke har grund til at være flov over. Og som forfatteren udtrykker ved hendes

gengivelse af lærerens ord: noget man ikke kan styre, eller har kontrol over. Hvilket læreren, via sit eksempel, viser er okay. Menstruationen fremskrives som noget, man ikke har styr på, og som man ikke skal være flov over. Hun bliver som et symbol på at være kvinde, både ved hendes håndtering af menstruationen som historien beretter, men også, som det understreges i en kommentar af forfatteren, pga. hendes åbenhed og holdninger, holdninger som denne pige ser op til, og lader sig inspirere af²⁹.

Når skønhedsidealene ikke vejer tungest

Ikke alle går efter de kropsidealer, som vi ellers har set i de ovenstående kapitler, står fast blandt disse piger. Nogle tilkendegiver deres afvisning af at følge 'skønhedsidealene', ved ikke at ville kontrollere deres vægt ved at holde sig til salat, eller at 'forbedre'/ændre deres 'røvs' udseende gennem træning. Hvordan denne afvisning udspiller sig, vil dette afsnit undersøge nærmere.

Forfatteren, fra den førstnævnte historie om omklædningsrummet, vælger ikke at lade sig påvirke af sine veninders utilpashed ved deres kroppe. Hvis det skal tolkes ud fra det "begreb"/beskrivelse der er kommet frem i i pigernes fortællinger og i analysen: vælger hun at *at hvile* i sig selv og sin krop, samt i sin 'berettigelse' til at være den hun er, og være som hun er.

I forbindelse med tøj, er der, som vi så i kapitlet *At hvile i sig selv er smukt*, under afsnittet *at hvile i sig selv*, også en fortælling af en pige, som oplever en større tiltro til sig selv, og begynder at gå i det tøj, hun synes er pænt, selvom hun nogen gange er den eneste. Jf. Pigernes eget ideal som det fremkommer i analysen, er dette udtryk for, at hun hviler i sig selv. Det udviser ikke blot en personlig styrke, men kan også være et resultat af den alder de har, som bl.a. i psykoanalytisk teori³⁰ fremstilles som en overgangsalder, hvor selvstændigheden og selvidentiteten dannes samt uafhængigheden fra forældre og andre understreges, herunder forstået, at dannelsen af individet skærpes (Bjerring Nielsen og Rudberg 1991:230).

Som det fremgår i kommentaren fra analysesnakken under tredje møde, som ligeledes er nævnt i kapitlet *At hvile i sig selv er smukt*, tilkendegiver en anden af pigerne, at hun har fået flere kommentarer om sin 'røv':

..og så var vi dem der: "du har for stor røv, du har for lille røv, du har en kedelig røv.....altså vi kan træne den, men jeg

²⁹(Når forfatteren efterlader kommentar om: *især angående køn, krop m.fl.* tænkte jeg med et smil efterfølgende at det muligvis var en kommentar til mig som forsker, i et forsøg på at understøtte og tilgodese mit forsknings ønske og min forventning af dem som deltagere i denne undersøgelse.)

³⁰ Se Bjerring Nielsen og Rudberg 1991 for mere om dette.

gider i hvert fald ikke træne den, det er jeg for doven til.."

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Forfatterens egen beskrivelse er tilsyneladende, at de andre har ret: den er kedelig, alligevel gider hun ikke træne den. Grunden er, i hendes fortælling, tilsyneladende dovenskab. Det betyder altså ikke nok for hende. Men når grunden betegnes som dovenskab, efterlader det ideen om, at den dårlige samvittighed, der kan finde på at nage i dovenskaben, også kunne nage i det, der fremstår som hendes omgivers mening om hendes bagdel.

Træningen af numsen står frem som en aktivitet som en del af pigernes gendertyping til en bestemt type kvindelighed (jf. Thornes teori), men i og med, at denne pige vælger ikke at tage del i denne aktivitet underforstået gendertyping, fravælger hun også at være kvinde på den måde. Derved fremstår forståelsen af, at man kan være kvinde på forskellige måde, som Braidotti understreger i sin teori om det multiple subjekt.

Så, hvilke konsekvenser har det at melde sig ud?

Da én af pigerne under analysesnakken, i den mindre pige-gruppe den tredje gang, giver udtryk for bevidst at have fravalgt at gå op i hendes vægt og kost som hun ellers har gjort, og ikke gider at gå op i kropsidealerne og andres meninger, mødes hun med ros og italesat misundelse. Som det ses i dette uddrag fra analysesnakken:

*Facilitator: men har I alle sammen, altså jeg dømmes også mig selv ud fra hvordan man skal se ud i forhold til andre...
...altså det gør jeg også (i høj stemme)
...det gør jeg altså også..
...jeg tror bare jeg er træt af... allerede som rigtig tidlig, eller jeg ved ikke om det er rigtig tidligt, men i hvert fald som tiårig så tænkte jeg at jeg skulle i hvert fald tabe mig og jeg var i hvert fald al al for tyk og jeg skulle i hvert fald på kur og så noget,
...det tænker jeg er tidligt..
...det gør jeg også...
...hvor voldsomt tænker i ikke det....
...jo..jo
...sådan tænkte jeg i hvert fald som tiårig, og så tænker jeg tilbage nu og jeg var ikke særlig tyk som tiårig, jeg var faktisk rigtig tynd som tiårig det var bare fordi alle de andre piger i min klasse og dem jeg gik sammen med var meget...(der hostes så kan ikke høre om hun siger at de var tynde eller de gik op i det) og så for et år siden eller så noget, så begyndte jeg bare at blive ligeglad...fordi egentlig så...
... jeg synes altså det er ret sejt du kan være ligeglad...
...jamen det var fordi jeg, så begyndte jeg nemlig at tænke på hvor trist det er at spise salat hele tiden...
...altså vi snakkede om det i går gjorde vi ikke?...altså sådan hvor er det forfærdeligt de snakke om så noget-agtig...*

(Bilag 3.2 Analysesnak)

Alligevel lader stemningen ikke til at være misundelse alene. Det er ikke en enstemmig gruppe, der ønsker at være, hvor denne pige er. På nær den førstnævnte historie om nøgenhed i

omklædningsrummet, giver alle disse pigers eksempler på 'at melde sig ud' eller afstandtagen til skønhedsidealene, imidlertid udtryk for, at pigerne er enige i idealerne, men fravælger at ville følge dem. Som det fremgik af flere historier om at hvile i sig selv, er komplimenter fra andre samtidig noget af det, der giver dem styrken til at hvile i sig selv, blandt andet komplimenter om det ydre. Så spørgsmålet er, hvorvidt de gerne vil skille sig ud af mængden ved at hvile i sig selv, og være ligeglad med andres meninger. Hvor grænsen går, for at være ligeglad med andre meninger. Idealet fremstår således nærmest mere som at hvile i sig selv OG være smuk (efter skønhedsidealernes mål). Man skal selv synes, man er smuk, selv definere skønhed og kvindelighed. Men i hvilken grad kan disse piger, og kvinder generelt, gå fuldstændig fri fra de strukturer vores samfund er bygget op om, når kvindekroppens idealer, trods alt stadig blandt 14-15 årige, i 2017 er timeglas kropsform, tynde lange ben, faste og velformede bryster og baller, står stadig hed i det uvisse.

Delkonklusion

Når pigerne skriver om køn, træder mødre og andre kvinder frem som forbilleder, der giver dem mulighed for og styrke til, at modsætte sig nogle af de idealer, de møder. Fædrene er derimod helt fraværende i disse pigers fortællinger.

Trods idealer og frygt for at være anderledes, viser denne lille gruppe 14 og 15 årige, at der også blandt 14-15 årige, for nogen, er et opnåeligt valg om ikke at følge trop, og ikke at lade sig styre af dominerende strukturer eller kulturelle tendenser.

Her ses idealet om at hvile i sig selv udlevet, i de unge pigers egen fortolkning. Her ses kamppladsen, hvor den interne strid om, hvorvidt det er de individuelle forventninger og idealer, der skal leves op til, eller gruppens forventninger og idealer udleves. En kamp der, som Braidotti pointerer, formentlig er en livslang og evigt forandrende proces for de kvindelige subjekter som disse piger er og samtidig blot er ved at blive.

Kap. 10 Metodologisk og metodisk diskussion af memory-work

Diskussion om metodens muligheder og udfordringer i arbejdet med unge, krop og køn

Et af udgangspunkterne for specialet, var en interesse i at anvende memory-work med et fremtidsperspektiv, inspireret af metodens forandringsperspektiv. Valget af deltagere og selve undersøgelsens felt, var ligeledes grundet den pædagogiske interesse med fokus på mulig fremtidig brug. Det har imidlertid været nødvendigt at prioritere et større fokus på projektets problemstilling om unges kønsforståelser, for at kunne efterleve empiriens muligheder til fulde, hvorfor denne diskussion tages som et afsluttende refleksivt tilbageblik, snarere end et selvstændigt, dybdegående analyseafsnit. Dette må vente til et senere projekt.

Forskningsperspektivet:

Refleksioner over brugen af memory-work i specialet

Under den fælles analyse i det der i specialet benævnes 'analysesnakken', fandt jeg det svært at fastholde at analysen skulle tage udgangspunkt i historierne og min forskningsmål. Pigerne derimod, gav i kommentarer og evalueringer udtryk for at analysesnakken fungerede fint. Dette er et tydeligt eksempel på forskellen på at have forandringen og forskningen i centrum for brugen af memory-work. Selvom pigerne ikke havde memory-works forandringsperspektiv for øje, fornemmede jeg (ikke mindst i retrospektiv) at der i denne analysesnak lå muligheder for at pigerne kunne opnå nye refleksioner om deres kønsforståelser. Nogle af disse fik jeg imidlertid stoppet i mit forsøg på at opnå mine forskningsmål, og søgen efter at afprøve metoden 'korrekt'.

Jeg har ikke fået gjort det helt klart, hvad metoden gik ud på, og hvad jeg forventede, der skulle gøres, selvom jeg havde det nedskrevet foran mig, og derved 'glemte' jeg også at prøve at få dem til at læse historierne op som hun og han. Dvs. jeg fravalgte det også, da jeg følte, jeg blev ved med at presse fokus på historierne ned over dem og følte en vis modstand imod at gå videre med dem.

Jeg var inden mødet nået til den konklusion, at det gav mere mening først at tage analysesnakken, og så læse erindringshistorierne op i de forskellige udgaver og tage snakken og refleksionerne om kønnene til sidst.

I retrospektiv vil jeg derfor mene, at det er bedst at gøre i begyndelsen og så tage analysesnakken derefter. Jeg vil ligeledes en anden gang lave en skriftlig oversigt til gruppen over indholdet, forventninger og ideer til analysesnakken. Måske kan det være en mulighed at få dem til at skrive

historien forinden ligesom Small, hvis det er med en stringent plan over 'indhold og retninger'. Dog kommer dette an på om det er i skoleregi, for i så fald vil jeg frygte, at det bliver taget som en skoleopgave.

At jeg har valgt et undersøgelsessted, hvor jeg kunne komme af flere gange over en måned har imidlertid vist sig at være en rigtig god beslutning, da jeg har set, hvordan gruppen er gået fra at være meget afvisende, til gerne at ville dele historierne med hinanden. I forhold til at skabe balance mellem at påvirke pigernes tankegang og valg af erindringer mv., ser jeg imidlertid samtidig en udfordring ved at forløbet strækker sig over flere gange, da jeg til tider har følt miste overblikket over, om grunden til de skriver som de gør, er påvirket af noget, jeg har sagt eller bragt på banen, eller nye tanker hos dem, som er kommet på baggrund af vores tidligere snakke.

Hvad har memory-work metoden givet dette speciale, som andre metoder ikke kunne?:

Erindringshistorierne har levet op til de forventninger som litteraturen om andet memory-work har givet mig. Alle erindringshistorierne, der blev nedskrevet gennem undersøgelsen, har vist en ærlighed og mange har været blottet for det umiddelbare og 'korrekte'. Indimellem har jeg følt, at jeg har læst 'mellem linjerne' når jeg har siddet med deres fortællinger, hvilket har givet mig en form for ærefrygt over at skulle tolke på dem. Jeg har derved også forstået, hvad Haug mener med at styrken i metoden ligger i det kollektive. Selvom jeg mener, at denne udgave og form brugt i dette projekt har været givende, ser jeg hvordan et fælles analysearbejde ville have givet følelsen af det mere 'sandfærdige'. På sin vis kan jeg tilknytte mig synspunktet, at 'noget' går tabt når en stor del af analysen gøres af en enkelt forsker, samtidig mener jeg som sagt, at metoden med erindringshistorier rent forskningsmæssigt alligevel også i et 'isoleret brug' giver et fyldestgørende og brugbart/forskningsbart materiale, til at komme under de umiddelbare svar, det, der er taget for givet.

Historierne, som er kommet frem med netop denne metode, i sammenhæng med de snakke, jeg har haft med pigerne, som kunne ligne fokusgrupper, har givet informationer, der giver mig mulighed for at komme ud over de umiddelbare fortællinger og svar som man kunne opnå gennem interviews og fokusgrupper. På samme måde som observationer kan være et godt supplement til interviews for at komme 'ind under' eller be-/afkræfte de umiddelbare svar, har de løse snakke, der blot var ment som oplæg til erindringskrivningen, endt med at være det komplementære for at vise kontrasterne til historierne.

Jeg ser mange muligheder for brugen af memory-work blandt unge, dog tænker jeg, at det er vigtigt, at det ikke er i direkte forbindelse med skole, og at frivilligheden er et vigtigt aspekt for at projektet lykkedes. Det kan imidlertid være, at med mere erfaring med metoden, og ikke mindst med aldersgruppen, at denne antagelse kan ændres. Måske kan man med de rette teknikker, vække de unges interesse hurtigere hen ad vejen, og derved også frivilligheden.

Vigtigheden ved afstanden til skolerummet, kom især frem i forbindelse med rummet for undersøgelsen, som jeg oplevede af stor betydning. Idet vi kom ud af skolelokalet, og kom i mere afslappende og 'uofficielle' omgivelser, blev atmosfæren ligeledes mere afslappet og uofficiel.

Jeg har haft udfordringer ved at gøre retningslinjerne for memory-work arbejdet forståeligt for deltagerne. Eksempelvis har jeg før hver skrivning gjort opmærksom på, at de ikke skulle skrive tanker om, hvorfor situationen var som den var, altså at de ikke skulle tolke på det, men det har mange dog alligevel gjort flere steder i deres historier. Der henvendes til 'mig' eller læseren generelt med kommentarer eksempelvis i historien om 'første gang jeg følte mig som en pige' skriver en af pigerne om den første gang, hun delte, at hun havde fået sin menstruation:

"Jeg havde ikke haft muligheden for at fortælle mine veninder det endnu, og da vores lærer så spurgte hvor mange af os der havde mens, var jeg i tvivl om, om jeg skulle række hånden op. Misforstå mig ikke, min lærer var ekstrem forstående og accepterende, jeg stole[de] fuldt ud på hende og det havde intet med hende at gøre. Det var en situation, for jeg var ikke vant til at JEG var en af dem der havde fået mens, en af de PIGER."

(Bilag 2.2 Historie A)

Hvorvidt det er muligt at opnå denne klarhed og fortrolighed med retningslinjerne med denne aldersgruppe, og ikke mindst i et kortvarigt projekt, er jeg ikke nået til klarhed omkring, dog ser jeg forløbets længde som en større udfordring end aldersgruppen. Disse tolkninger har imidlertid nok været med til at skabe en større ejerskabsfølelse, som har gjort det fælles analysearbejde sværere. Det har imidlertid ikke været nogen forhindring at 'tolke udenom' disse kommentarer i det dybdegående analyse arbejde, jeg har foretaget på egen hånd. Da har disse kommentarer tilmed ligget til grund for nogle af analyserne, da de på sin vis har virket som kommentarer som i en analyserende samtale, og har givet mig mulighed for at komme lidt dybere under overfladen.

Widerbergs metode experience stories er måske, som først antaget, mere oplagt, jeg oplevede det imidlertid som en stor udfordring at tilrettelægge og forestille mig at gennemføre dette, uden mere erfaring og tillid til resultatet. Jeg fravalgte det ud fra en usikkerhed, hvorvidt det ville virke -og være for grænseoverskridende for de unge, som i udgangspunktet var ekstremt tilbageholdende og

usikre på forløbet, at læse deres udsagn højt. Det var især fornemmelsen af, at de muligvis ville føle sig gennemskuede og udstillede, selvom alle udsagn ville være anonyme. Så Widerbergs store gruppe, er for mig at se et væsentligt punkt for at denne metode fungerer.

En af de overvejelser jeg har haft i arbejdet med unge, og en af de problematikker, jeg mødte i undersøgelsen, omhandler aldersforskel og rollefordeling. For at skabe et trygt rum for snakke, er det min oplevelse og opfattelse, at alle må være en del af situationen, på lige fod, også jf. memory-work. Men med unge i denne alder er det svært at se udover aldersforskellen, og ikke mindst den tydelige forskel der ligger i, at det er forskeren, der kommer med grundlaget og ideen samt kendskabet til metoden, og det er forskeren, der som den eneste skiller sig betydeligt ud. Alternativet vil så være at lade de unge arbejde selv, med tydelige retningslinjer, og én der er udpeget som facilitator, samt en diktafon. Dette vil sikkert være en brugbar metode, hvis formålet alene er at skabe forskningsmateriale, hvilket bl.a. Smalls undersøgelse er et bevis på (Small 1999). Her kommer oplægget og undersøgelsens tema dog også til at spille en central, men også begrænsende rolle, og ligeledes gruppens tilhørsforhold. Når det eksempelvis omhandler krop og kønsforståelser, kan det hurtigt blive til følsomme temaer og historier, der dukker op, hvilket gør det vigtigt, at der er en der kan sætte sig udenfor samtalen og styre uden om, eller gennem, følsomme temaer. Jeg fandt imidlertid, at gruppen var utrolig opmærksomme og påpasselige med hinanden, så dette kommer selvsagt også an på den enkelte gruppe og gruppedynamik.

Hvis formålet også er at skabe refleksion blandt de unge, er samme tanke så ligeledes gældende?

Forandringsperspektivet:

Frigga Haugs memory-work metode bestod, som beskrevet tidligere, af en kvalitativ forskningsmetode, med et forandringsperspektiv. Netop denne del om det forandrede, det emancipatoriske, har været inspirationen til at anvende denne metode, ikke blot for at opnå materiale til forskning, der bryder de respekterede, klassiske former for kvalitative undersøgelser, men til at sætte kønsforståelser på dagsordenen blandt unge, der befinder sig midt i overgangen fra børn til voksne.

Sammenhæng mellem oplæg og historie er især svært at gennemskue, og muligvis en del af metodens styrke er, at det ikke på forhånd kan gennemskues, ej heller planlægges.

Problematikken/udfordringen opstår imidlertid først, ved metodens tvedelte formål, hhv. forskningen og forandringen. Jeg oplevede i projektet selv problematikken ved, at metoden så at sige har to implicite formål. På den ene side er det som en forskningsmetode, et klart mål at

akkumulere empirisk materiale til forskning, på den anden side ligger forventningen om, at deltagerne i memory-work, får en indsigt i nogle af de samfundstendenser, der kommer frem ved at se på historierne. Jeg begyndte specialearbejdet med at holde mit fokus på metoden og metodens muligheder, men som forskningen trådte frem, gled fokus hen på det empiriske materiale og muligheden ved dette. Som ene forsker, i denne konstellation, fandt jeg store udfordringer ved at holde fokus på at skabe det mest givne grundlag for at skabe forskning, samtidig med at skabe et rum, hvor der er fokus på at deltagerne kan nå en indsigt i nogle af de tendenser, de er præget af, som også Bob Pease beskriver i sit memory-work studie om/med feministiske mænds forhold til deres mødre (Hyle 2008:133-150). Det begrænsede tidsforløb har ganske givet haft stor indflydelse på omfanget af denne problematik. Men uanset tidsperspektivet, er jeg efter dette forløb, af den overbevisning, at man ikke mindst alene, altid vil have mere fokus på, eller bliver nødsaget til, at prioritere én af formålene mere frem for det andet.

Når de to perspektiver deles, kan man i så fald stadig kalde det memory-work?

Fremtidig brug:

Oprindeligt var det mit ønske og mål at diskutere denne metodes muligheder for brug til kønsundervisning blandt unge i udskolingen, gymnasier og evt. ungdomsskoler. Om jeg kan gøre mig nogle kvalificerede udtalelser om dette, ville imidlertid kræve et projekt med udelukkende fokus på dette, hvilket derfor må blive på idébasis denne gang. Jeg vil imidlertid reflektere og diskutere nogle af de punkter, jeg stødte på i undersøgelsen, i forhold til mulig brug blandt unge til at frembringe refleksioner over kønsforståelser, -forventninger og egen selvforståelse og kønsidentitet.

Hvis hovedfokus ligger på forandringsperspektivet, er det i min opfattelse, at forløbet bør strække sig over flere gange. Efter at have reflekteret over udviklingen i eget forløb, finder jeg netop dette tidsperspektiv vigtigt for at skabe fortrolighed, ikke blot til hinanden, men også til metoden, skriveriet, og ikke mindst delingen af egne historier. Set i lyset af den oprindelige metodes tidsperspektiv på flere år, understøttes denne opfattelse.

En af de problematikker jeg især oplevede i brugen af memory-work med de unge, var problematikken omkring ejerskab. I mine overvejelser om, hvordan man kan komme udover en sådan problematik med unge og deres personlige fortællinger, er eneste mulighed for mig at se, større fokus på italesættelsen og forberedelsen af netop denne problematik om ejerskabet. At målet ikke blot er oplæsning, men en fælles analyse af alles historier. En mulighed vil være at begynde

den kollektive analyse ved at tale om ejerskab, eller tydeliggøre forventningerne til processen og sætte væsentlig mere tid af til dette.

Det er imidlertid på dette punkt, jeg oplevede størst vanskelighed, og her, hvor mine muligheder i situationen virkede mere som et overgreb, end som at skabe et trygt rum til snak, og det var derved netop var her, jeg oplevede den førømtalte problematik om det tvedelte formål tydeligst. I problematikken ift. ejerskabet var det her, hvor jeg især oplevede, hvordan det tvedelte formål også skabte et tvedelt fokus hos mig som facilitator og forsker.

Hvorfor lige memory-work som pædagogisk redskab?

Hvor memory-work er en metode, hvor hierarkiet mellem forsker og forskningssubjekt udlignes, kan metoden i undervisningsregi også være med til at udligne kløfter mellem "os" og "dem", lærer og studerende etc., så et rum for læring får plads (Widerberg 2016). Memory-work giver i modsætning til almen undervisning, en lærers velvillighed og engagement til trods, et redskab til at forståelsen ikke blot forbliver abstrakt og upersonligt (Widerberg 1998,4), som Widerberg forklarer om almene undervisningsforløb om sociologisk køn (gender) på eksempelvis sociologi studiet "..."these understandings are rarely related- implicitly or explicitly- to the lives and gender of the students themselves. As a result, gender is primarily considered as an intellectual issue and not also a personal and political one"(Widerberg 1998, 4).

Jeg vil mene det samme er gældende i alle uddannelsestrin og undervisningsforløb, hvorfor jeg finder det relevant at anvende memory-work til kønsundervisning blandt unge. Ligeledes ud fra Paulo Freires idé om at læring bør opleves, med egen interesse, for at noget læres rigtigt³¹.

Nærværende speciale er et underbyggende eksempel på denne teori, med sine eksempler på at piger efter kort tid begynder at reflektere over hvad det vil sige at være kvinde, og hvorvidt de selv er kvinder (jf. deres evalueringer).

I mødet med feltet blev jeg klar over, at pigerne er meget bevidste om, hvad der er det politisk korrekte svar, hvad der 'ventes af dem', som det understreges i analysen. At komme ind under disse holdninger har været med i mine overvejelser om tilrettelæggelse af møderne. Det understreger for mig, at memory-work metoden, derfor er et godt metodevalg til denne konstellation.

Ud over at komme ind bag, hvad der er 'det korrekte svar' giver memory-work også muligheden for at komme ind under det der er 'taget-for-givet' som eksempelvis forståelsen af køn, eller ligestilling. Jf. Widerberg hersker en ide om, at temaet om køn ikke længere er så relevant -og ligestilling er opnået (Widerberg 1998, 3). Derfor bør tiltag og metoder tages i brug for at belyse

³¹I det hele taget har både memory-work og Freires pædagogik det frigørende, bemyndigende og forandrende i fokus

de tendenser, som er blevet os så familiære, at vi ikke ser dem som noget med køn eller ligestilling at gøre.

På spørgsmålet om, hvad eleverne vil huske fra dette forløb, svarer én af pigerne til det afsluttende møde, at det var at skrive alle disse historier, hvilket for mig bekræfter de muligheder, der er i memory-work metoden som andre undervisningsmetoder ikke nødvendigvis præsterer, netop at erindringshistorier på en særlig måde, står klarere i vores hukommelse. Ved at bruge erindringshistorier i kønsundervisning, er det min overbevisning, at muligheden for at denne undervisning tages med og muligvis influerer eleverne i deres liv på længere sigt forstærkes.

Delkonklusion:

Som det kommer frem igennem diskussionen, ligger mulighederne, såvel som komplikationerne ved brugen af memory-work metoden blandt unge, i det tvedelte fokus. Konklusionen er, hvis memory-work skal anvendes som metode i kønsundervisning, vil fokus i så fald ligge på det forandrende, hvorfor bekymringerne om forskningsmulighederne i materialet ikke vil være prioriteret først. Derved vil snakke og tema kunne lægges fuldstændigt frit.

Et andet centralt punkt i diskussionen har været tidsperspektivet for forløbet, og kendskabet til gruppen samt gruppens dynamik. Dog forestiller jeg mig, at kendskabet til gruppen ikke nødvendigvis er et plus i forbindelse med skolen. Jeg så det som en fordel, at jeg kom udefra, og derved symboliserede noget helt andet end skolen og deres lærere.

Det tænkte scenarie, at anvende metoden i en slags kønsundervisning, på lige fod med seksualundervisning, bør derved i min optik ikke gives til læreren, men ville derimod fungere bedre i en form for udefrakommende projekt, på lige fod med de forløb der tilbydes omk. Mobning.

Kap. 11 Konklusion

Dette speciale har taget sit udgangspunkt i et memory-work arbejde med en gruppe 9. klasses piger, samt en teoretisk forståelse af køn som flydende og multipelt, men historisk forankret, og kønssocialisering som et resultat af sociale samfundsstrukturer og agerende subjekter.

I lyset af dette speciale kan jeg konkludere, at unge piger udtrykker kontraster i kønsforståelser og kønssocialisering i nedskrevne erindringer og samtaler om køn og kroppe, først og fremmest ved at fremskrive et spændingsfelt mellem *det ideelle og det reelle*. Hvor det ideelle for pigerne er, at *at hvile i sig selv* bør være indikator for skønhed, er det reelle, at det, der fylder i pigernes hverdag er traditionelle skønhedsidealiser som kropslige former mv. samt idealer om personlighed, der rummer sødme, glæde og godhed. Det reelle og det ideelle findes samtidig i, at pigernes oplever deres reelle hverdag tynget af skønhedsidealiser, kontra ønsket om en ideel hverdag, hvor man hviler i sig selv, vælger ens tøj efter det man selv kan lide mv. Kontrasterne understreges i det pigerne udtrykker en *frygt for at være anderledes* (fra de andre piger). En frygt, der er forankret i den kropslige udvikling, de lige har været -og til stadighed er igennem grundet deres alder, og som blandt andet har grund i, at den kropslige udvikling skaber en form for hierarkisering blandt pigerne. Jeg konkluderer ligeledes, at pigerne udtrykker en kontrast, når de samtidig med at have et ideal om at hvile i sig selv, også udtrykker et behov fra at få bekræftet deres kvindelighed gennem sociale symboler for kvindelighed, som eks. BH'en. Denne kontrast går igen, når de udtrykker vigtigheden af den sociale bekræftelse fra især mødre og veninder, som spiller en stor rolle i pigernes kønssocialisering. Ydermere konkluderer jeg, at pigerne udtrykker endnu en kontrast i muligheden for *at melde sig ud*, som et opgør mod idealet om at have den perfekte krop og personlighed.

Specialets andet interesse- og hovedspørgsmål, tager udgangspunkt i mine refleksioner om brugen af memory-work metoden, i arbejdet med unge, krop og køn. Det har ført mig frem til at konkludere, at mulighederne, såvel som udfordringerne, i brugen af memory-work, ligger i det tvedelte fokus på forskning og forandring. Hvis memory-work skal bruges i kønsundervisning, bør fokus ligge på forandring, da det frisætter fokus fra de fastsatte forskningsrammer og -mål. Ligesom der med fokus på forandring, er grobund for at sætte i gang i refleksioner om kønsforståelse blandt unge, som blandt andet i dette projekt viste sig ved at pigerne begyndte at reflektere over hvorvidt de var kvinder eller piger.

Overordnet set viser denne undersøgelse en stærk kontrast mellem at pigerne er ekstremt kritiske og reflekterende på den ene side, og på den anden er tyngede af meget 'ideale' stereotype kønsforståelser. Det idealbillede som pigerne mødes af, ligner det som kvinder har været mødt af i generationer, og som Braidotti kalder (den historiske forankrede) 'kategorien kvinde', om den tynde, søde kvinde. Der er altså et stærkt idealbillede, overfor en stærk reflekteret forståelse af hvordan de *bør* være, og *bør* tænke frisat fra dette, som jf. Braidottis mål om det individuelle frie (-satte) 'kategorien kvinder' er et eksempel på.

Pigerne udtrykker, at de ikke bør stile efter at leve op til dette ideal om det 'perfekte', men at de bør kunne *hvile i sig selv*, og *være ligeglade med hvad andre tænker* om dem. Alligevel 'hænger' dette skønhedsideal over dem og som er svært at frigøre sig fra, trods viljen lader til at være der. At de unge piger er reflekterede og kritiske, er en konklusion, der ligeledes er gennemgående i Sørensen og Knudsen slutrapport fra undersøgelsen: Unge, køn og pornografi i Norden, hvor mange af delundersøgelserne endte med at konkludere at unge, trods et stort forbrug af porno, var meget kritiske og reflekterende i deres brug (Sørensen og Knudsen 2006: 56-57).

Konklusionen af dette projekt står derfor som en påmindelse om den magt tidligere kvindeforståelser stadig har på de kvindeforståelser, der hersker i de kulturelle tendenser i dag. Endnu en central konklusion er imidlertid, at der overfor denne patriarkalske strukturs magt som Haug refererer til, samtidig viser sig nutidige tendenser i deres kønsforståelser i form af idealbilleder baseret på ens egne definitioner af skønhed og kvindelighed. Dette er for mig at se et bevis på en udvikling væk fra den historiske binding til dominerende patriarkalske strukturer, mod en kvindeforståelse, der afspejler ideen om et flydende og selvdefinerende subjekt, hvor alle former for kvindelighed accepteres, og derved skaber grundlaget for accepten af den hele kvinde, med alle de facetter og aspekter det kan indebære.

Kap. 12 Hvor er kønsforståelserne på vej hen herfra?

Hvad sker der for den generation, som deltagerne i denne undersøgelse er repræsentanter for? Dette projekt viser nogle af de kontraster, som denne gruppe piger møder i deres kønssocialisering, men hvad kommer de til at opleve de kommende år, i deres videre formation af de kvindelige subjekter de er?

Som det også blev pointeret i specialets indledning, har MeToo kampagnen ændret en del i debatten om køn, imens dette speciale er blevet skrevet. Det som MeToo for mig at se, bringer på banen, er nogle af de spørgsmål, som har skabt grundlaget og inspirationen til nærværende speciale.

Spørgsmål om, hvad i vores samfund og kultur, der ligger til grund for, at seksualiseringen af kvindekroppen stadig lader til at være et presserende problem i dag. Og, om vi med MeToo, og lign. bevægelser, som det latinamerikanske NiunaMenos, er vidner til en større kollektiv ændring i synet på både kvinder og kvindekrop, og ikke mindst den måde, vi taler om køn på? Har vi fundet et sprog at tale kønsforståelserne på? Et sprog som feminister gennem de sidste årtier, for ikke at sige århundreder, (med Wollstonecraft, Simone de Beauvoir) har kæmpet for at genfinde.

En undersøgelse af, hvordan vi sprogligt italesætter køn, kan give et yderligere indblik i, hvordan kønsforståelser produceres og reproduceres gennem sproget. Med sin specielle adgang til skriftlige fremstillinger og dobbelte fortolkninger, kan et memory-work studie være et godt redskab til en sådan undersøgelse. Evt. i samspil med Harré og Langenhoves positioneringsteori eller diskursteori, kunne en analyse med et mere eksklusivt fokus på den sproglige fremstilling, frem for belysningen af strukturelle tendenser, give grundlag til et studie af, hvordan sproget er og sprogets udviklingsmuligheder. Dette speciales empiriske undersøgelse, kunne være et udgangspunkt til en sådan analyse.

Et fokus på sproget i forhold til køn, kan igen vendes tilbage til dette speciales andet udgangspunkt: et blik på kønsundervisning. Næmlig behovet for en undervisning, der igangsætter refleksioner over kønsforståelser med udgangspunkt i sproget, som eks. Widerbergs experience stories.

Litteraturliste

Bøger

Ambrosius Madsen, Ulla (2003). *Efterskolens betydning, et studie af efterskolens dannelsesprojekt & tidens unge*. Efterskoleforeningen, København.

Braidotti, Rosi (2011) *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary femonist theory* Anden udgave, Columbia University Press, New York

Bjerrum Nielsen, Harriet og Rudberg, Minica. (1997). *Historien om piger og drenge*. Gyldendal, København.

Frost, Liz (2001). *Young women and the body, a feminist sociology*. Palgrave, Basingstoke.

Haug, Frigga m.fl. (1999) *Female Sexualization -A collective Work of Memory*. Verso classics edition, Verso, Oxfordshire. (org.1983 på tysk, 1987 på engelsk første gang)

Hyle, Adrienne; Ewing, Margaret; Montgomery, Diane; Kaufman, Judith (red.) (2008) *Dissecting the mundane – International perspectives on memory-work*. University press of America, USA.

Hølge-Hazelton (red.) (2003) *Perspektiver på ungdom og krop*. Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetsforlag. Narayana Press; Gylling.

Knudsen, Susanne; Löfgren-Mårtenson; Månsson, Sven-Axel (red.) (2007) *Generation P?-Youth, Gender and Pornography*. Danisch School of Education Press, København.

Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red.) (2014) *Kjønnsforskning – En grunnbok*. 3. oplag (første udgave 2006) Universitetsforlaget, Oslo.

Lykke, Nina (2008) *Kønsforskning -en guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Forlaget Samfundslitteratur, Narayana Press, Gylling.

Reading, Anna (2014) *Making Memory work for feminist theory*. The SAGE Handbook of Feminist Theory

Stormhøj, Christel. *Feministisk teori* (s. 473-516 i Fuglsang, Lars; Bitsch Olsen (red.) (2004) *Videnskabsteori i samfundskundskaberne* 2. udgave, 3. oplag Narayana Press, Gylling)

Søndergaard, Dorte Marie (1996/2006). *Tegnet på kroppen -Køn: koder og konstruktioner blandt unge voksne i Akademia* København : Museum Tusulanums Forlag. 3. oplag 2006 (uændret genoptryk)

Søndergaard, Per Straarup (red.) (2016) *Sex, hævn og video - om børn og unges deling af intimt billedmateriale*, Medierådet for børn og unge

Sørensen, Anette Dina; Cawood, Sarah Højgaard (2002) *Ej blot til lyst – Pornografi i et ligestillings perspektiv*. Videnscenter for ligestilling, Phønix-Trykkeriet.

Sørensen, Anette Dina; Knudsen, Susanne V. (2006) *Unge, køn og pornografi i Norden – Slutrapport* Nordisk Ministerråd.

Thorne, Barrie (1993) *Gender Play – Girls and boys in school* Open University Press, Buckingham, England

Widerberg, Karin (2016) *Explorative Teaching and Research—From Memory Work to Experience Stories*. Creative Education, 2016, Vol.07(14), pp.1935-1952

Widerberg, Karin (1998) *Teaching gender through writing "experience stories"* Women's Studies International Forum, Mar 1, 1998, Vol.21(2), p.193

Widerberg, Karin (1994) *Kunnskapens Kjønn – Minner, refleksjoner og teori* Pax Forlag, Oslo

Artikler

Braidotti, Rosi (2003) *Becoming woman – or Sexual difference Revisited*. SAGE Theory, Culture and Society Vol. 20(03) 43-64

Cossins, Anne (2017) *Moral Regulation and Media Representations of the Female Body*

Calogero, Rachel M. (2004) *A Test of Objectification Theory: The Effect of the Male Gaze on Appearance Concerns in College Women*. Psychology of Women Quarterly, Vol.28(1), p.16-21

Daniels, Elizabeth (2012) *Sexy versus strong: What girls and women think of female athletes*. Journal of applied Developmental Psychology 33, 2012, s.79-90

Fredrickson, Barbara L. & Roberts, Tomi-Ann (1997) *Objectification theory: toward understanding women's lived experiences and mental health risks*. Psychology of Women Quarterly, June, 1997, Vol.21(2), p.173(34)

Harrison, C., Stone, J., Shapiro, J., Yee, S., Boyd, J., & Rullan, V. (2009). *The Role of Gender Identities and Stereotype Salience With the Academic Performance of Male and Female College Athletes*. Journal of Sport & Social Issues, 33(1), 78-96.

Haug, Frigga (2008) *MEMORY WORK* Australian Feminist Studies 23:58, s. 537-541

Kokko, Sirpa (2009) *Learning practices of femininity through gendered craft education in Finland* Gender and Education, Vol.21(6), p.721-734

Mckenney, Sarah J. ; Bigler, Rebecca S. (2016) *Internalized Sexualization and Its Relation to Sexualized Appearance, Body Surveillance, and Body Shame among Early Adolescent Girls* Journal of Early Adolescence, 2016, Vol.36(2), p.171-197

Michell, Dee ; Beddoe, Liz ; Fraser, Heather ; Jarldorn, Michele (2017) *Solidarity and support: feminist memory work focus groups with working-class women studying social science degrees in Australia*. International Journal of Qualitative Studies in Education, Vol.30(2), pp.175-189

Moradi, Bonnie&Huang, Yu-Ping (2008) *Objectification Theory and Psychology of Women: A Decade of Advances and Future Directions*. *Psychology of Women Quarterly*, Vol.32(4), p.377-398

Ruckel, Lindsay ; Hill, Melanie (2017) *Look @ Me 2.0: Self-Sexualization in Facebook Photographs, Body Surveillance and Body Image* *Sexuality & Culture*, 2017, Vol.21(1), pp.15-35

Reading, Anna 2014: *Making Memory work for feminist theory* *The SAGE Handbook of Feminist Theory*

Small, Jennie 1999: *Memory-work: a method for researching women's tourist experiences*. *Tourism management* 20, 25-35, Pergamon.

Avisartikler, Tv-programmer og andet

Blankholm, Na Laura *Vi har hinandens ryg*. I *Information* 06.10.17, side 20-22 I sektion Fagbøger.

Dohrmann, Jan *Unge bruger over tre en halv time på nettet dagligt*. Artikel på dr.dk fra 04. feb. 2015 kl. 09.45 : <http://www.dr.dk/om-dr/nyheder/unge-bruger-over-tre-en-halv-time-paa-nettet-dagligt> Hentet den 11.10.17

Hansen, Astrid Vang (2016) *Der har aldrig været en 3. bølge feminisme – Men den kommer!* Publiceret på modkraft.dk den 09.12.16: <http://modkraft.dk/blog/astrid-vang-hansen/der-har-aldrig-v-ret-en-3-b-lge-feminisme-men-den-kommer> Hentet den 23.01.18

Jeppesen, Maria 2017 *Ny måling: Danmark scorer topkarakter i ligestilling* *Danmark er det andet mest ligestillet land i EU, viser ny måling*. AVISEN DK

Kestler-D'Amours, Jillian. "Tarana Burke: #MeToo didn't start with Harvey Weinstein" *Al Jazeera*, 20 Oct 2017 <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/tarana-burke-metoo-didn-start-harvey-weinstein-171019174835750.html> hentet den 08.11.17

KVINFO1 *Nyt kvindeoprør* Artikel fra kvinfo.dk (<http://www.kvinfo.dk/side/1044/>). Hentet den 23.01.18

Medierapport 2017 (slks): <https://slks.dk/mediernes-udvikling-2016/kort-nyt/brug-af-sociale-medier-i-2016/> hentet den 12.10.17

Muhr, Sara (2017) *Hvorfor er F-ordet så farligt? - et essay om feminisme, myter om kønsblindhed og mangel på fremgang*. Publiceret den 02.11.17 på <http://www.lederliv.dk/artikel/hvorfor-er-f-ordet-s%C3%A5-farligt> Hentet den 23.01.18

Mønsted, Sabrina 2018 *Hvad med de drenge der kan li' heste, og de piger der kan li' fodbold?* *Perspektiv* 26. januar, Sektion 1, Side 18.

Nielsen, Jytte (2017) *Rekord mange kvindelige kommunalpolitikere*. Artikel på kvinfo.dk 13. december 2017. <http://kvinfo.dk/webmagasinet/rekordmange-kvindelige-kommunalpolitikere-0> hentet den 23.01.18.

Prinsesser på blokken 2018, DR3 Sendt den 31.01, 01.02, 02.02 og 05.02 2018
<https://www.dr.dk/tv/se/prinsesser-fra-blokken/-/prinsesser-fra-blokken-1-4>

Rasmussen, Camille Sara Rudiengaard (2017) *Kritiske refleksioner over Memory Work metoden*
Essayopgave under Forskningsseminar 3. kandidatsemester Kultur- og sprogødestudier, RUC
Forårssemesteret 2017.

Sørensen, Rasmus i Information den 21.10.2017 side 16-17

Thorup, Mette-Line (2017) *Anders Fogh holdt hovedet koldt. Thorning var bare følelseskold*
Information Sektion 1 Side 6 14. oktober 2017

Ti stille kvinde 2015, DR2. Sendt den 12. - 19. og 16. August 2015 <https://www.dr.dk/tv/se/ti-stille-kvinde/-/ti-stille-kvinde-1-3>

Tonsberg, Signe (2015) *12-tals piger: Da det blev et problem at klare sig godt i skolen*. Asterisk,
december